

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiæ Concilii Tridentini Liber Decimvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11665

HISTORIÆ
CONCILLII
TRIDENTINI
LIBER DECIMVS.
ARGVMENTVM.

PROPOSITA ab Oratore Mendoza consilia de reponendo Tridenti Concilio, à Pontifice quidem accepta, non item à Cesare. Eiusdem in Germania victoria. Decima Concilij Sessio, in qua Decretorum promulgatio in diem 15. Septembris dilata. Que fuerint agitata apud Casarem à Legato Cardinali Sfondrato. Aduentus Bononiam Præsulum Oratorumque Gallorum. Cædes Petri Aloysij Farnesij, & Placentia à Casarianis occupata. Altera Sessionis ad incertum diem prorogatio. Litteræ ab Ecclesiasticis, qui aderant Augustanis Comitibus, ad Pontificem data ad impetrandum Synodi reditum in Tridentinam urbem, & responsa ipsis reddita. Missus cum mandatis Cardinalis Madruccius à Cesare ad Pontificem. Ceruinus Romam accersitus. Que cum Cesare Sfondratus egerit de Placentia. Prior Mendozæ in Senatu Vaticano contestatio, ac reddita illi responsio, deliberatione ad Synodum Bononiensem reiectâ. Litteræ super ea re à Synodo ad Pontificem scriptæ, earumque summa significata ab ipso in responsis ad Mendozam. Habita à Fiscis Cæsarei Procuratoribus contestatio in Bononiensi Concilio, & quid ipsis responsum. Iterata Mendozæ contestatio in Purpuratorum Senatu; & altera Pontificis proluxa responsio, translationis causâ
ad

ad se auocatâ, & suspenso interim Concilij progressu. Pontificis diplomata ad Bononienses ac Tridentinos Patres, per quâ utri- que iussi Procuratores ad causam dicendam legare. Illorum obse- quium, horum excusatio. Suspicio de Casarianis, ceu Parmæ ac Bononiæ insidiantibus. Casaris postulata vt ad se mitterentur Le- gati, cum facultate componendæ vsque ad Concilium Religionis. Opposita Regis Galliæ postulata. Libellus, inscriptus Interim, à Casare in Comitibus promulgatus; hæreticis tamen, non Catholicis præscriptus.

C A P V T P R I M V M.

Quid Orator Mendoza egerit, vt Tridentum Synodus reduceretur. Victoria Casaris in Germania. Turbæ Neapolitanæ.

ONSILIVM à Patribus cautè susceptum de protra- hendis Decretis, vulgaritum hominum iudicio, quàm ad vicina pericula animo deficientium, tam perspicaci- ciam carentium ad præuidenda remota, imbecillitas ani- mi visum est; eiusque culpa Farnesio adscripta, qui vt Casaris beneuolentiam siue aucuparetur, siue retineret, suis Of- ficiis generosam Pauli constantiam fregisset. Ea verò suspicio fo- uebatur singulari necessitudine, arcanisque colloquiis inter Farnes- sium & Mendozam: & tamen euentu patuit, consilia in Casarem procliuiora, futura fuisse pariter opportuniora. Nec omittebat Men- doza Christianæ gentis incommoda præfagire, quibus grauida ea discordia tumescebat, nouæque reconciliationis formas propone- re: quibus etsi primò repugnaret Pontifex ^b, monueritque Orato- rem, Petro non Casari à Christo dictum, *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*, ac terga confestim verterit, tandem assensus est, atque hæc ^c Sfondrato adhuc fortasse iter habenti dedit mandata.

1547.

^a Ex litteris amicis ad Ceruinum Româ, 27. April. & 5. Iunij 1547.

^b Ex Diario, 2. Maij.

^c 30. Maij. Et litterarum exemplar Sfondrati est penes aucto- rem.

Fuisse ab Oratore propositum ex se quidem, sed cum spe non modica Casarei consensus, vt Episcopi, qui Tridenti substiterant, Bononiam pergerent: ibi dogmatum decisio suspenderetur, vt Synodus parata esset Tridentum repetere, idque geminâ conditio- ne, quam vtramque & Pontifex exigebat, & Mendoza probabat. Altera erat, vt prius Casar Germanos adigeret ad præterita Triden- tina Decreta suscipienda, & ad parendum futuris. Altera, vt simul

1547.

d. 1. Iunij
1547.

confuleretur detrimentis, quæ inde Sedes Apostolica pati posset; nimirum, vt denuntiaretur, quemadmodum per litteras Nuntio Poggio significatum est, ^d occumbente Romano Pontifice, quamuis Concilium apertum perstaret, successoris electionem ad Purpuratos Patres pertinere. Quoniam autem in pactis anno superiore sancitis Cæsari pollicitus fuerat Pontifex, se alio modo compensaturum quidquid illè perierat de vendendis Hispanicorum Cœnobiorum prædiis, secundum ea quæ suo loco narrauimus; voluerat Pontifex quasi æquale venditioni pretium illi concedere quatuorcentena seu totorum millia, ex Hispanicorum templorum sacriis colligenda: sed ea concessio aliquamdiu à Cæsarianis ampliora flagitantibus accepta non est; postea verò eam iisdem petentibus, existimarat Pontifex se promissione solutum, ob violatas à Cæsare fœderis pactiones, de quo alibi diximus. Nihilominus ad leniendam Cæsaris acerbiter missum fuit à Paulo diploma concessionis tum in Germaniam ad Legatum, tum in Hispaniam ad Nuntium, iniunctumque alteri vt illud exhiberet, alteri vt eius executionem curaret.

Spes erat, facile id temporis posse Cæsarem conditioni subiicienda Concilio Germaniæ satisfacere, cum Protestantes iam subegisset, insigni de illis victoriâ reportatâ, quâ Fredericum Saxoniam Septemuirum captiuum duxit, ipsius ditionem occupauit, ac Philippum Lantgrauium Hassiæ in potestatem acceperat, libertatem illi pollicitus, sed absque vlla certi temporis præscriptione. Et in hoc turpiter errat Suauis, qui Capiteferrei legationem Pontificis formidini assignat ob auctam ex recenti victoria Cæsaream potentiam, adeoque intenti, vt aduersus præualida eius arma clypeum in Gallia sibi fabricaret: quod tam bellè veritati consonat, vt ex opposito Legatus Româ discesserit 6. Aprilis; ^e prælium verò 24. eiusdem mensis commissum fuerit.

^e Primum constat ex Diariis, & ex adductis litteris: alterum ex Diariis, & cunctis historiis.

Eodem tempore graues Neapoli tumultus coorti, quod ibi regij sacræ Inquisitionis tribunal, perinde ac in Hispania, statuere tentabant. Quapropter populus, eius metu correptus, producto priuilegio, quo cautum erat ne nouis tribunalibus subicerentur, tumultuari cœpit, certus, apud se nolle aliam iudicij formam in eo genere admittere, nisi veterem & Ecclesiæ consuetam. Ex Neapolitanis itaque ferè quinquaginta millia aduersus Proregem arma cœperunt, Romanumque Pontificem amplis promissionibus ad sui patrociniū sollicitarunt: ^f qui tamen pio simul ac prudenti consilio nihil sibi mouendum censuit, intelligens, per eius temporarij

^f Vide Adrianum lib. 6.

rarij regni factam sibi accessionem, periclitaturum fuisse id temporis vniuersum sacræ dominationis imperium, cui temporaria potentia aduentitia est, nec, nisi sacræ fundamento nitatur, diutiùs duratura. Vnde eò minùs verisimile est id quod nonnulli scriptores, & ipse Andreas ab Auria de Paulo Tertio suspicati sunt; nimirum ab illo, eiusque filio Petro Aloysio, fuisse Genuensi Flisci coniurationi fomentum adnotum; cùm experimento constiterit, à Paulo quindecim annorum spatio, quibus imperauit, sæpiùs quidem inita in Turcas & hæreticos fœdera, atque ingentes armorum argenti que suppetias fuisse collatas; numquam tamen in Catholicos ensẽm eductum; præterquam quòd cùm cæso Petro Aloysio captus esset Apollonius, qui à secretis illi fuerat, & quædam cum eo arcanorum characterum notæ interceptæ, vt ex iis eliceretur ecquid ille Genuensis coniurationis fuisset particeps, ecquid cum Rege Galliæ transegisset, quòd Mediolanum inuadenti opem ferret, nihil ibi repertum est, quòd Cæsaris administri proferre possent, pro eo ac libenter protulissent, vt deformem speciem lenirent, quam ea cædes & vrbis occupatio præferrebant. Verùm sinistra de rebus alienis persuasio herba quædam est, quæ supra reliquarum conditionem radices & agit & retinet in animis, absque probationum alimento: hæc verò tam noxij fruticis prærogatiua in corrupta natura fundatur, quæ mortales extimulat vt malum perpetrent, adeo que patrationem verisimilem reddit, extimulat vt malum sibi inuicem optent, adeo que optationis speciem repræsentat.

C A P V T II.

Sessio decima, vbi Decreta ad medium Septembrem prorogata.

Interim Patres Bononiæ nihil otio indulgère, tum in solemnibus cærimoniis exercendis, vt omnibus palàm fieret, per eas speciosas functiones Concilium adhuc viuere; tum in priuatæ solertia curis, quibus auctoritas foueretur, statimque pro rerum oportunitate prodiret in lucem.

2 Quod ad cærimonias attinebat: ² decretum est, vt quemadmodum Tridenti fuerant iusta funebria solemniter persoluta Pannoniæ Regiæ, Hispanique Principis coniugi, ita Bononiæ par honor defuncto Gallia Regi haberetur, iniectâ tantisper morâ, dum à Rege illius filio peractas patri funeris exequias innotesceret. Simul etiam iucundio rem alteram solemnitatem destinarunt, quâ Deo gratas agerentur, ederenturque publicæ lætitiæ signa pro reportata

* In Cæteris
18. Maij, ex
Diario, &
volumine
Actorum, si-
gnato A.

1547.

^b Prima fundatio fuit
10. Maij,
secunda 12.
ex Diario.
^c Litteræ
Cervini ad
Mafficum,
7. Maij
1547.

^d Ex Diario,
per ea tem-
pora.

^e Litteræ
Cervini ad
Mafficum,
7. Maij
1547.
^f Ex Diario,
30. Maij.
^g 10. Aprilis,
& 1. Augu-
sti, ex Diario.
^h Ex Diario,
6. Maij
1547.

ⁱ Curia ex-
stant in vo-
lumine in
Arce Roma-
na signato A.
& etiam vi-
deri possunt
in libro à Se-
ripando reli-
cto, cui titu-
lus, *Farrago*.

à Carolo de hæreticis victoria; ^b in quo præter pietatis cultum, benevolentia sensa in Cæsarem significabant, & intrepidum præ se ferebant animum inter incrementa potentia illius Principis, qui se aduersarium ipsis profitebatur; quod consilium Cervinus pariter Paulo suggererat. ^c

Quod ad peculiare Concilij curas spectabat: selecti ex Episcopis, fuerant Materanus, Vasonensis, Veronensis, Bituntinus, & Aliphanus, qui peculiarem operam impenderent, tum ad eos qui aberant eò pertrahendos, tum ad eos qui aderant ibi retinendos. Nec ipsis deerat Pontifex, ^d subministrato pecunia subsidio, quo & illorum aduentus, & horum mansio iuuaretur; ut qui probè intelligebat, in ciuilibus cunctis dissensionibus eam partem apud plerosque potiore haberi, quæ numerosior est. Concordi studio Decreta Sessioni proponenda parabantur; cum existimarent, siue ibi Fidei morumque sanctiones ferenda essent, siue non ferenda, oportere Canones in promptu habere, rectè perpensos atque expolitos, ita ut nihil ad eos promulgandos deesset, nisi ipsa promulgatio. Etenim non modò id conducebat, ut maiori cum dignitate, minori que cum tædio tempus exigeretur, fieret que saltem compendium laboris alibi impendendi; sed etiam ne Bononiensi Synodo posset otium exprobrari, ut que potius in publicas obtreccationes offenderet, qui Christiana Reipublica eius laboris fructum impediisset. Eà verò solertia res agebatur, ut dum pars altera absoluta, altera dumtaxat adumbrata esset: hoc enim pacto erat integrum Synodo, eam partem quam perfecerat, ubi vellet, depromere; hinc verò ea perfectionis absolutio quæ alteri deerat, dilationem cohonestare poterat, ubi emolumentum publici ratio eam suaderet: adeoque vulgò prudentiam cum timiditate confundenti haud patefieret, moram illam aliena repugnantia concedi. Perfecta igitur erant de sacrosancta Eucharistia Decreta, quippe de argumento Tridentinâ trutinâ iam expenso, ^e ac proinde eiusmodi, quod seiunctorum tunc à corpore Patrum consensione firmaretur. Præter hæc de Sacramento Pœnitentiæ, ^f haud parum fuerat Bononiæ laboratum.

Et sanè prorsus à vero discrepat quod Suauis tradit, infrequentiam ibi Theologorum in causa fuisse, ne res expeditius discutirentur. Etenim comperio, vni confesui ^g sexaginta ex quauis natione, alteri septuaginta Theologos interfuisse. Præcipuè verò accessit ex Germania Petrus Canisius Societatis Iesu, vir rebus, seu scriptis ac gestis æquè ^h clarus. Nec certè Bononiensis commoratio sterilis fuit, ⁱ perinde ac illis visa est, qui fructum ipsius nonnisi post multos

multos annos, & in alio solo conspexissent. Illic enim solertissimo studio perpensæ continenter sunt cunctæ definitiones, pluresque ex morum legibus, Tridenti postea stabilitæ, ac de vtrisque sententiæ, quæ in cœtibus dictæ sunt, summatim exquisitissimè sunt collectæ, & in Acta Concilij legitima relatæ: & reuera optimum succum continent eruditionis, earumque rationum, quæ singulis in argumentis afferri possint. Inter cetera illud memoriâ dignum est, disputationem, quæ postea Pio sedente adeò in Concilio claruit, de potestate seu conuenientia reddendi irrita matrimonia clandestina, Bononiæ fuisse cœptam per opinionum discordiam, illi non impari quæ ad exitum Synodi Tridenti contigit, cum etiam Bononiæ ferè bifariam in ea controuersia sententiæ discissæ fuerint.

1547.

*Litteræ
Massarelli
Bononiæ ad
Cerinum
Romæ,
15 Octobris
1547.*

4 Dum res ita se haberet, iussi à Pontifice Legati superfedere, præstolaturi responsa Cæsaris ad ea quæ Mendoza proposuerat, Sessione vsque ad medium circiter Augustum dilatâ. Sed quoniam Pontifex tunc vel maximè studebat libertatem auctoritatemque Concilij integram seruare, opuserat, vt idem consilium Patribus probaretur. His itaque conuocatis hæc Montanus disseruit; Sessionis diem iam instare, adeoque deliberandum, an placeret promulgari Decreta: vtriusque rationes suppetere: impelli quidem ad ea promulganda, quod grauisimum Eucharistiæ dogma iam in promptu esset, quodque antea Sessio sine fructu celsisset. Proinde si hæc pariter iructu careret, haud parum Synodi dignitati detractum iri, quæ dum ostenderat se sibi disfidere, aliis animos adderet ad ipsam oppugnandam. At oppositas rationes longe validiores videri: posse quidem edi Canones de Eucharistia, at de reparatione disciplinæ nihil. Agendum in ea esse de incommodis, quæ auctoritas Episcoporum patitur, à profanis Principibus, & Regularium Ordinibus illata; id autem ad id vsque temporis effici nequuisse, dum nemo ab illis delegatus aderat, & ex his duo summi Moderatores ob necessarias suorum Ordinum functiones decesserant. Et tamen fuisse Tridenti constitutum, vt Fidei doctrina, morumque emendatio, duæ veluti rotæ, sic æquè procederent, vt hunc veluti currum aptè deferrent. Id verò tunc vt cum maximè inuiolatè seruandum, cum credi poterat, Conciliū in vrbe Pontificia coactum, ab afflatu Pontificis magis regi. Ad hæc habendam esse singularem quamdam Cæsaris rationem, qui adhuc translationem ritè peractam negabat: & non modò reliquos suæ ditionis Antistites Bononiam non mittebat, sed Tridentinos ipsorum collegas eò se conferre vetabat. Habendam pariter noui Galliæ Regis rationem, cuius ibi nec Episcopi

*Ex Actis in
Diario, 1. Iu-
nij.*

nec

1547. nec Oratores aderant : sperandum operâ vtriusque Legati, quos Pontifex miserat, non Regem solùm, sed etiam Cæsarem breuî permotum iri, vti Synodum suis Episcopis augetet, suisque Oratoribus decoraret.

Hæc rationum pondera cunctorum animos inclinarunt, præter Benedictum Nobilium Episcopum Aciensem, qui Decretum super Eucharistiâ omnino promulgandum putabat; à qua sententia nec in ipsa Sessionis actione recessit. Futuræ Sessionis dies remotior est destinatus quàm qui per mandata Pontificis proponebatur, hoc est decimoquinto Septembris, quò certius foret, absque ope nouæ prorogationis, quæ futura fuisset parum decora, ante eam diem perfectum iri tum Bononiæ Decretorum formam, tum ea quæ Romæ & in Germania tractabantur. Adiecta tamen facultas est coarctandi prouahendique temporis vel extra Sessionem. Atque hæc omnia publicè postea stabilita sunt in Sessione solempni 2. Iunii, in qua post sacrificium peractum ab Olao Magno Archiepiscopo Vpsalensi, decretum est, vt interim æquè doctrinæ ac motum emendationis opus continuaretur : in hac etiam Sessione duorum Patrum, quibus morbi causâ accedere non licuerat, admissa suffragia.

Plurimum existimationis accessit Synodo Bononiensi ex aduentu Ambrosij Pelargi Dominicani, quem supra laudauimus : hic prius Rodulfi recentis Septemuirii Colonienfis, postea Treuirensis Procurator^m interfuit. Et quamuis ad indignationem Cæsaris declinandam, procuratoris tabulæ pridie quàm translatio haberetur, signatæ legebantur; satis tamen in aperto erat, Pelargum his neutiquam vsurum fuisse, absque recentibus suorum Principum mandatis. Nec ira multò post superuenit Episcopi Labacensis in Austria condicione Procurator, Patrum sententiam quæsiturus de septem articulis, de quibus in Carniola Prouincia fuerat decertatum. Sed plus latitiæ attulit is, qui Dandino in Gallia Nuntio à secretis erat. Hic Romam ab ipso Nuntio, & Capiteferreo Legato missus, dum Bononiâ transfiret, sollicitudinem dispulit, ad eam vsque diem ab incomperta mente noui Regis ineussam : nuntiauit enim, ab illo tredecim insignes Episcopos ad Bononiense Concilium destinatos; eundemque clarè professum, à se illud acceptum ac defensum iri, promissâ in matrimonium Horatio Farnesio Castri Duci, & Octauij fratri, Dianâ ipsius Regis nothâ: quod coniugium à Pontifice antea quæsitum, vt suspicionem amoueret à Gallo, propter Octauij cum Carolo coniunctionem, tunc libenter confectum est, vt inde Cæsar

m 17. &
21. Iunii,
ex Diario.

n Iulij 21.
ex Diario.

o Peruenit
Bononiam
23. Iunii, ex
Diario.

p 24. Iunii,
ex Diario.

Cæsar intelligeret, non defutura Pontifici præsidia, si ab illo aut de- 1547.
fereretur, aut premeretur.

7 Præterea^q in eius vrbis, nobilitate doctrinâque florentis, prima-^q Vide Dia-
rio templo ex Episcopis ac Religiosis Ordinibus viri sapientissimi<sup>ria eius acta-
tis.</sup> frequentes conciones habebant de rebus Theologicis, ac præcipue
de infusione iustitiæ, de qua plures menses cum plausu concionatus
est coram eo inçlyto conuentu Dominicus Stella, è S. Dominici fa-
milia Episcopus Salpensis, & mox Lauellensis, ac demum Iustino-
politianus. Nec segniùs digerebantur capita reliquorum Sacramen-
torum, & in primis Pœnitentiæ, de qua disputatum est acriter, an
Christus, vti Sacramentum ipsum instituerat, ita pariter illius exer-
cendi tempus statuisset: An etiam, vt satis erat interdum Confessio-
nis votum, ita pariter satis esset votum contritionis ad iustitiam ac-
cipiendam, votumque satisfactionis ad pœnæ remissionem. Simili-
ter de Sacramento Eucharistiæ quæsitum accuratè fuerat, an tan-
tumdem gratiæ ei conferretur, qui vnâ tantum, quantum ei, qui
vtramque simul Sacramenti speciem susciperet: atque ob senten-
tiarum varietatem decretum fuit, nihil decernendum, quæstionè
opinantium libertati relicta. Sed ea de re vt celebrior, ita feruidior
disputatio reuixit aliâ tempestate, quod suo loco exponetur.

Pari sedulitate disciplinæ leges concinnabantur; tum quæ spe-^{Ex Diario,}
ctabant ad ea Sacramenta administranda, quorum declarabantur^{11. Iunij}
dogmata, tum quæ ad alia obstacula remouenda, quibus Episco-^{1547.}
porum mansio suas apud Ecclesias præpediebatur; præcipue verò ad^{Ex Diario,}
reuocandas superiores concessiones retinendi simul plura Sacerdo-^{præsertim}
tia curis animarum obnoxia. Hinc Suavis calumnia reuincitur, af-^{26. Iunij.}
firmantis, emendationis negotium, vtpote odiosum Pontifici, in-
termissum à Concilio, vbi in vrbe Ecclesiastica fuit collocatum.
Equidem satis intelligo, huic homini, studenti non vera scribere, sed
iniqua persuadere, satis fuisse, vt id rei verisimilis speciem præ se fer-
ret. Næ iste nimis abiecte de iis senserit necesse est, qui eius scripta
lecturi essent; nam homines ingenio haud hebetes facile animad-
uertent, numquam fuisse Pontifici vel magis necessarium, vt emen-
dationis Decreta à Synodo sancirentur, quàm cum id videbatur
omnino situm in suo arbitratu; vel tutius, adeoque opportunius,
quàm cum ipse cultrum manu tenebat, quo quantum, vbi, & quo
pacto vellet, refecaret.

1547.

CAPVT III.

Quæ Sfondratus in Germania egerit, & quæ Romam scripserit.

PEr hæc tamen res parabatur in lucem publicam proditura, ubi seu per dissidium, seu per concordiam effectrix causa ad inducendam materiæ formam admoueretur. Spes aderat, legatione Sfondrati discordias sedatum iri, ob datam ipsi facultatem conueniendi eâ ratione, quam Mendoza excogitarat: sed longè alius à concepta spe rei exitus fuit. Legatum primò audiit Cæsar Bambergæ, ^a ubi substiterat, Augustam ad celebranda Comititia transiturus. Ille post gratulationem de reportatis victoriis aggressus est rem insinuare, cuius gratiâ prius fuerat instituta legatio, Britannicam scilicet expeditionem; tamen haud ignarus repulsæ, quam acceperant Nuntius, cum Pontificis nomine id ipsum proposuerat, & Pappalia, à Polo ea de causâ missus ad Cæsarem. Dixit nihilominus Legatus: Quamquam quo tempore ipse proficiscebatur, Cæsar bello Germanico esset implicatus; sibi tamen iniunctum à Paulo, ne præmitteret tam egregium opus proponere, cum speraret Pontifex, Cæsari ante accessum Legati, victoriam de hæreticis à Deo concessum iri, adeoque opportunitatem expeditionis Anglicæ capessendæ, sicut postea euenerat. Cæsarem, ab Anglo læsum tum sanguinis tum dignitatis violatione, tum etiam ob eam causam Religionis mutatione, haud posse à Legato credi ex animo dixisse, Nolle se huiusmodi labore implicari. Respondit Carolus; Suis in Germania rebus plus à se curæ deberi, ubi post relatam victoriam multum adhuc laborandum supererat ad victoriæ fructus decerpandos; cum præsertim haud ritè secum actum fuisset, dum alienâ gratiâ ipse duces egerat (indicans repudiatam à Paulo fœderis continuationem) ac denique sibi satietatem esse bellandi. Legatus accepto disertæ repulsæ tenore, fastidio irâque permixtæ, quæ repulsas præteritas confirmabat, censuit, officia sibi minimè impendenda causæ insperabili, sed eam silentio commisit, sicut ipse Farnesio significauit, & sicut postmodum ex pleno eius litterarum commentario constat. Quare commentitium est quidquid insuper addit Suauis de iis, quæ super eare apud Cæsarem à Legato acta fuerint, ea benignè de more interpretatus, non quasi adipiscendæ Britannicæ gratiâ, sed Cæsaris implicandi. At ex altera parte, ea quæ verè Sfondratus egerit, & nos memorabimus, aut supinâ aut inuidâ taciturnitate idem inuoluit.

Secun-

^a Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium
Card. Bam-
bergæ, 7. Iu-
lij 1547.

2. Secundo loco Legatus curandam Concilij vnitatem proposuit; ostendens, quàm illa necessaria & dignitati & vtilitati Ecclesiæ foret: ac in medium protulit temperamenta sibi Romæ subministrata, ibique Mendoza probata. Ad hæc Cæsar: Bellum à se non humanâ ambitione, sed Diuinæ causæ studio susceptum fuisse, eiusque rei luculenta in dies testimonia proditura. Huiusce piæ voluntatis suæ præmia à se agnosci miros inopinatosque progressus, quibus arma sua Deus prouexerat: non posse in Germania Religionem componi, nisi reposito Tridenti Concilio; quod sibi perspicuum erat, compluribus præsertim hæreticis eâ promissione reconciliatis. Se nihil dubitare, id esse in potestate Pontificis, præsertim si verum erat quod Pontifex affirmabat, se inscio Synodum fuisse translata, adeoque vanescere omnem speciem, quâ ad translationem tuendam obstringeretur: obtentam translationi causam, hoc est morbi suspicionem, præterquam quòd ea legitima non fuerat, iam omnino cessasse. Id nisi fieret, prævideri à se in grauissima incommoda offensum iri, sed omne detrimentum in culpæ auctorem casurum.
3. Rogauit Legatus, ne tantum Cæsar pietati suæ tribueret, vt aliter de aliena sentiret; neque par esse, neque fieri posse, vt Synodus regrederetur Tridentum, vbi Patres inuiti degebant, nisi ingens aliquod Religionis emolumentum eorum reditum honestiorem facilioremque redderet. Illud igitur, quod cum Mendoza conuenerat, amplectendum; vt nimirum prius Germani & præterita illius Synodi Decreta reciperent, & futuris se subderent: quod etiam in ipsius Cæsaris decus redundaret, tamquam in auctorem reuocati Tridentum Concilij cum tanto Ecclesiæ honestamento atque compendio. At Cæsar, qui nolebat promissis acquiescere ab incerta conditione pendentibus, dixit, Ea non ad expediendam rem, sed ad subterfugiendam proponi; cum in comperto esset, obstacula non defutura in conuentu Cæsareo, ne res progredi posset. Hic verò ex vna parte Legatus obiicere, Quænam foret indignitas, si Concilium quasi per vim Tridentum repelleretur in gratiam Germanorum, atque iidem postea illud contemnerent, plures ipsum oppugnant, omnes absentes, vt iam contigerat. Ex altera Cæsar contendere, Quidquid tandem euenisset, eam vnicam viam superesse, quâ posset Pontifex apud Deum hominesque suam causam probare.
4. Denique Legatus institit, vt certè interim recentis fauore victoriæ Germaniam ad Synodi superiora Decreta excipienda & seruanda compelleret; ita palam futurum, ipsum Dei causâ militasse, ac

1547. vicisse. His reposuit Carolus; Se probè nosse, Legatum plenè documentis instructum aduenisse: at nolle aliud repetere, nisi suo se muneri haud defuturum in eo quod posset Religioni prodesse; sed optare pariter, vt suo quoque munere alij fungerentur. Tum Legatus, Idem, ait, esse Pontifici propositum: quapropter cùm de re nihil inter se discreparent, sed de modo rei conficiendæ opportuniore, ne grauaretur Cæsar id maturè perpendere, gnarus, Oratorem Mendozam, ad eò huiusmodi negotiorum peritum, propositis conditionibus acquiescere. At contrà Cæsar: Haud mirum videri, Mendozam decipi potuisse; nec sibi ad id longiore meditatione opus esse, de quo verè se magis quàm de bello cogitasse affirmabat.

Legatus acceptis tam ieiunis, tam acerbis, tam obfirmatis responsis ad singula quæ protulerat, consilium cepit, quo aut Cæsar cogereetur spem aliquam melioris exitus præbere, nisi animum tam obduratum gereret, quàm verba prodebant; aut à Cæsare omni spe sibi præcisâ, virtutem atque constantiam in Legato proferret, vitato inutilis inuisæque moræ dedecore. Idcirco, *Quando, inquit, Auguste Cæsar tam obfirmatè respondes, satius duco haud ampliùs Maiestatì tuæ exhibere molestiam, tuâque pace abeundi veniam postulare.* Ad inexpectatam quam ille petierat abeundi veniam, frigidè Cæsar; Id liberum esse Legato. Hic verò vrgere non destitit, subdens, Infructuosam illic moram haud sibi opportunam videri. Carolus, qui sperauerat apud Legatum in mandatorum calce ampliora residere quàm quæ prima pagina in primo congressu de more præferat, sensit se ex improviso eâ persuasione fraudatum; cupiensque non tam citò negotium abrumpere, sed simul sollicitus tuendæ dignitatis, subiecit, Possè Legatum ea de re maturiùs cogitare. Hic verò, Se cogitaturum; sed Cæsarem precari, ne graue illi esset rem quoque secum perpendere. Atque hic colloquij finis. De pace cum Gallia nihil insinuauit Legatus; tum quòd Pontifex idoneus conciliandæ cum aliis pacis sequester minimè videretur, cùm eam secum conciliare non posset; tum quòd Gallicus Orator ad illam transigendam expectabatur.

Hæc tam propria discedendi venia, quam Sfondratus petierat, Romæ illaudata: ^b præterea ob reiectas à Cæsare conditiones, quas Mendoza probauerat, Legatus reprehensus, quasi haud plenè rationes protulisset, cùm eas in litteris de congressu cum Cæsare haud recenseret. Verùm ille, quod spectabat ad veniam abeundi, suam causam sustinuit, affirmans, id vnum emolumentum ab illo colloquio decerptum. Quod spectabat ad alterum, mirari se, quòd metirentur

tur

^b Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
ultimo Iulij
1547.

tur quæ in prolixo congressu pluribus differta fuerant, compendiariâ vnius pagellæ narratione. Sed vbi opus spei artificis non respondet, semper peccatum quaeritur in instrumento; & quemadmodum superiorum causarum effecta nonnisi inferiorum vitio corumpuntur, ita Principum consilia nonnisi ministrorum inertia in irritum recidere posse creduntur. Quare quantæ in ministro sapientia est, in rebus prosperis ne se venditet, de solertia sua parcè loqui; tantæ pariter in aduersis prudentia est, vt se purget, referre pluribus quidquid actitauerit, sustinuerit, tentauerit, cogitauerit.

7 Legatus vnâ cum rei à se gesta narratione significauit quid ipse sentiret: id temporis opportunum non esse Bononiæ Synodum retineri, quòd Italicorum Præfulum frequentia, & exterorum raritas, Prouincialis, non Oecumenicæ Synodi speciem præ se gerebat: quòd eandem Patrum numerus addictorum Pontifici, eorumque statio in Pontificia ditione suspectam populis reddebant, cum controuersia tunc feruescentes, ferè omnes Apostolicam Sedem peterent, quod non contigerat, cum ab Ecclesia Concilia Romæ fuerant celebrata; adeoque exempla non commodè aptari. Etenim cum Cæsar eam Synodum palàm auersaretur, timendum esse, ne pro Imperij amplitudine in schisma prorumperet; nihil autem corpori magis esse lethale, quàm diuisionem membrorum. Postremò, quia Carolus & iratus & victor, tametsi abhorreret à schismate, posset aliâ ratione negotium faceffere, atque ita secum differere: Quæ ad Religionem spectant, in Comitibus agenda non sunt, sed in Concilio, quod Bononiæ habetur, nec inde dimoueri potest: cum autem huiusmodi Concilium cunctis extra periculum metumque sit oporteat, ego verò Protectoris Ecclesiæ partes agam; meum est cum exercitu ipsum adire, ac tutum reddere. Proinde suadere se, vt per Diploma Synodus intermitteretur, in quo apposita esset hæc causa, A Comitibus, seu proximis seu iam inchoatis, spem fieri, ob Cæsaris victorias redituram ad Ecclesiæ sinum Germaniam, adeoque exitum prius expectandum, quàm ad dogmatum morumque sanctiones progredierentur.

8 Hæc Romam Legatus: non tamen omnem mouere lapidem omittebat, si posset per Augustanum Cardinalem, Albanum Ducem, Cæsarisque Confessarium, viros Apostolicæ Sedi propitios, auctiores conditiones obtinere. Verum quòd hi Religionis studio præstabant magis, impensiusque Sfondrati petitionibus fauebant, eò vehementius iidem instabant, vt Tridentum Synodus remigraret; quoniam cum alia ipsis non obuersaretur componenda Eccle-

1547.

Epist. ad
Maffium,
vlt. Iulij
1547.

fiæ ratio, eam vel tamquam certam existimabant, vel tamquam vnicam, quamuis dubiam, tentare cupiebant. His permotus Legatus, rationum momenta litteris ad Maffium^o datis, qui Pontifici in negotiis Principum à Secretis erat, Romam perscripsit; contestatus, malle se obreftationes hominum sua verba iniquè interpretantium subire, quàm experiri conscientiaë morsus, suum silentium infidelitatis notâ damnantis; Cæsarem in efflagitando Tridenti Concilio inflexibilem esse. Si opponebatur, Id nonnisi eiusdem Concilij consensu mouendum; ab eo pro certo poni, id à Pontificis nutu pendere. Si postulabatur, vt Patres, qui Tridenti substitierant, ad delendam contumaciaë labem Bononiam peterent; responsionem esse, id facile quidem effectum iri, vbi certò priùs de futuro Decreto constaret: verum nonnisi ad interponendam moram id ipsum profuturum, cum Episcopi Tridenti degentes nullam Synodi functionem haberent, adeoque nihilo magis reos censendos, quàm reliquos pariter absentes. Hic verò nosse lectorem haud pigeat, hoc Sfondrati dictum Concilij Legatis Româ indicatum verbis mutilis ac flexilouis, hoc est, *Tridentinos Patres haud magis quàm reliquos reos esse putandos*, intellectum ab illis fuisse, quasi diceret, *Reliquos Patres Bononiam profectos*. Atque vti huiusmodi sententiaë comprobatio longè abhorrebat à calamo Pontificij Legati, ita bilem illis commouit, acerbisque eorum confutationibus reiecta est. Adeò in epistolis negotia pertractantibus nulli rei magis quàm claritati studendum est.

Pergebat Sfondratus: Si adduceretur superior inutilis mora Concilij, duos annos impensa Tridenti ad Germanos præstolandos; reponi ab illis, variasse rerum conditiones, ex quo victoria Caroli Catholicos belli curis exsoluerat, hereticis verò contumaciaë arrogantiam ademerat. Si Tridento reluctabantur quasi loco non libero, videri Cæsarianis euinci contrarium ex tot Decretis illic habitis contra Cæsaris votum in dogmatum negotio, & tamen ab eodem toleratis. Postremò, si verebantur, ne Synodus in huiusmodi vrbe collocata posset res novas moliri siue in deligendo Romano Pontifice, vbi Sedes vacasset, siue in ipsius auctoritate coarctanda per disciplinaë reparationem; idem rationum robur militasse pariter, & non iuuisse, cum primùm Synodus Tridenti posita est; nec minùs etiam militare vbi persisteret Bononiaë, modò plenà libertate frueretur: nihilominùs offerre Cæsarem hac in re quidquid securitatis opus esset. Ex altera parte, si Bononiaë Concilium absolueretur, enumerabat Sfondratus pericula superioribus litteris exposita.

Varia

Varia demum proponebat consilia, sed per speciem studij potiùs quàm comprobationis, cùm in singulis difficultatem obseruaret; relinquens proinde, vt Pontifex ex huiuscemodi sumptionibus conclusionem pro sua prudentia deduceret.

1547.

10 At Paulus, vti Sedis Apostolicæ studiosus recusabat Tridentum rursus amandare Concilium absque certo aliquo Ecclesiæ commodo & cohonestamento; ita pacis appetens facilem se ad^d medium aliquod consilium ostendebat, cuiusmodi esset, Synodum Ferrariam adducere, cuius dominus ob Mutinæ Rhegiique Principatum erat in Cæsaris clientela. Cæsariani verò non tam Bononiæ infensi erant, quia Pontifici obtemperabat, quàm Tridenti cupidi, quia erat opportuna Germaniæ, & fortassis^e tuendæ dignitatis curâ solliciti: non intelligentibus sæpè Principibus, summam ipsorum dignitatem in vna subiectorum populorum felicitate sitam. Per eos dies Pontificem iam decrepitem grauis morbus inuasit; qui quò propinquius periculum minabatur, eò maiorem trepidationem incussit, si forte vacante Sede Oecumenica Synodus inter Germanos extaret in ea rerum hominumque conditione; neque in hoc satis cautionis haberi posse à Cæsare videbatur.

d Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 1. Augusti 1547.

e Sfondrati ad Farnesium litteræ, 10. Augusti 1547.

11 Ex altera parte gliscebat in dies in animo Caroli abalienatio à Pontifice^f ob Gallicas Horatii Farnesij nuptias, Purpuramque in Henrici Regis gratiam Guisio traditam: & quod Paulus æqualitatem, mediique constantiam appellabat, Cæsar coniunctionem, fœderisque nexum interpretabatur. Quapropter vt in morbis pertinacibus quædam naturæ motio expectatur, quæ opportuno remedio viam monstret, ac sternat; perinde tunc quiddam lucis commodi- que sperabatur ad ineundam concordiam ex aliquo euentu Comitiorum, quæ^g ineunte Septembri Religionis potissimum gratiâ Cæsar inceperat. Sed quo pacto laudatus ille Philosophus apud Aristotelem notauit, tempus non magis mereri doctissimi quàm indoctissimi notam, cùm ipsum æquè scientiæ atque obliuionis auctor sit, ita non minùs idem ingentium turbarum conciliator quàm concitator est; quippe quod per suas vicissitudines quandoque mortales in concordiam reuocat, sed non minùs quandoque extra omnem concordiæ aleam præcipitat; quod in iis quæ narramus elucet. Idcirco à tempore beneficium præstolari, prudentiæ quidem est, cùm aliunde peti nequit; at cùm solertia id nobis offert, ignauiæ.

f Litteræ Sfondrati ad Farnesium, ultimo Iulij, & ad Mafseiam, 7. Augusti 1547.

g Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 6. Septembri, 1547.

1547.

CAPVT IV.

Sensa Bononiensium Legatorum. Prasulum, Oratorumque Gallorum aduentus. Ceruini defensio. Cades Petri Aloysij Farnesij. Placentia à Caesarianis occupata.

HÆc de iis quæ gerenda erant. Sed quod ad gesta spectabat, cum è Sfondrati Verallique litteris, ac Mendoza dictis compertum esset, à Carolo simulatam putari causam Tridentini morbi, ad amouendum Concilium productam; nihil prætermisere Legati, quo facti sinceritatem comprobarent: ac Ceruinus præcipue, haud ignarus, in se potissimum, quasi operis fabrum, Cæsaris indignationem conuerti, culpam à se remouere studuit, missis litteris, quarum hæc summa: Se non semel obstitisse dissolutioni Concilij, quæ tunc maxime fuisset irreparabilis, nisi turbinis impetus in translationem desisteretur, quod liquidò constabat ex festinato duodecim Episcoporum discessu. Meram esse calumniam, hos à se fuisse compulsos; cum in mentem prudentis viri cadere non possit, Legatos, vbi translationem molirentur, passuros fuisse, se tot suffragiis fauentium sibi Patrum, cum vel maxime his opus erat, priuari; præterquam quòd inter duodecim homines patriâ studioque diuersos res ipsa adeò celari non potuisset, quin eam ex alicuius ore Caesariani eliciuissent.

^a 21. Iulij,
ex Diario.

^b 21. Iulij, &
3. Septemb.
ex Diario;
& epistola
Ceruini ad
Maffæum,
23. Iulij
1547.

Interea haud omittebat Ceruinus admonere^a Pontificem, Concilium otuari non posse, seu ipsius dignitate spectatâ, seu inopiâ Italicorum Patrum, quibus ad diutius ibi commorandum pecunia defuisset. Si Tridentum reduceret, præterquam ipsis volentibus, nec prius auditâ reliquorum Principum Christianorum sententiâ, perinde ac per translationis Decretum statutum fuerat, eos tam acerbe exulceratum iri, vt funesti canceranarum exitus essent pertimescendi. Minus sibi malum videri, ^b si (quod proponebat Sfondratus) vel apertè vel tacitè suspenderetur, dummodò ea Patrum cohors Tridento decederet: id aliâ ratione obtineri non posse, nisi vtriusque partis Episcopis Romæ accersitis, vbi Pontifex causam diiudicaret, cuius est lites de Conciliis cognoscere; quod actum est, cum Paulus Samosatenus Antiochenum oppugnauit. Credendum non esse, Hispanos aduocanti reluctaturos: vt cumque contingeret, abundè fecisse, qui suas partes expleffet.

Verùm nondum Pontifex ad suspensionem propendebat, quippe nec opportunam Ecclesiæ, nec Cæsari satis futuram; quia vsque
adeò

adedò cupiebat illius Synodi auctoritatem, & in ea Sedis Apostolicæ dignitatem^e tueri, vt habuerit in animo se Bononiam conferre, & Legatos super eo consuluerit; ^d sed ab his dissuasum, ratis præsentiam Pontificis in huiusmodi rerum conditionibus, seruitutis potius quàm honoris speciem Synodo præbituram.

4 Aliunde tamen Concilio decus accessit. Promissa Regis Galliæ maturefcere iam cœperant aduentu Gallici Oratoris Claudij Durfei^e nono Septembris, & cum eo Auenis Archiepiscopi, & Episcopi Mirapicensis, qui omnes iussu Regis, sicuti memorauimus, Tridentinæ Synodo interuenerant. At contrà Cæsar ignominia sibi ducens, Concilium à se reiectum suis probari, effecit, vt Pelargus à Treuirensi^f Septemuiro Bononiâ reuocaretur. Nec cessabat virgere Mendoza, vt Sessio differretur, idque non per solemnem Sessionis actionem, prout antea bis actum fuerat, ne delicatior irati Principis stomachus inutili ostentatione commoueretur; sed per confessum priuatum, pro ea quam Patres sibi seruauerant potestate. Et sanè consentiebant Legati tum dilationi, ^g vt Gallicorum Antistitum, qui nondum aduenerant, frequentiam præstolarentur; tum priuato confessui, quòd ea vanæ solemnitatis iterata ostentatio grauitati dignitatiq; detrahere videbatur. Cumq; Pontifex idem sentiret, primò quidem verumque Legatis præcipit, adiectâ conditione, ^h Vbi aut nondum accessissent Galli, aut tam recenter, vt cum ipsis de habendis sanctionibus satis agi non potuisset. Postea verò cum Perusiam adisset comitante Mendozâ, variaque consilia fuggerente, Farnesij Cardinalis litteræ per peculiarem tabellarium ad Legatos delatæ sunt, ⁱ quibus absolute, nec amplius sub conditione, id iniungebatur: sed tum prioribus mandatis, quæ conditionem requirebant, tum posterioribus, quæ rem absolute imperabant, adiectum est, opportunum censei, vt ad ampliorem libertatem retinendam, ac citra necessitatem reuocandi Decreti semel editi, ad incertum diem prorogatio sanciretur.

5 Dum hæc gerebantur, res accidit, quæ Italicam quietem concussit. Die decimo Septembris viri quidam nobiles Placentini Petro Aloysio Farnesio interfecto arcem occuparunt, & ad libertatem conclamarunt. Rei nuntium postridie Legati acceperunt, ^k eò magis anxij, quòd Octavius Farnesius, primus ex Petri Aloysij liberis, ab ea ditione aberat, qui ^l ante triduum Bononiâ transierat, è Germania, vbi Cæsari militauerat, Romam regressus. Miserunt igitur Parmam Ioannem Angelum Mediceum, Archiepiscopum Augustinum, qui aliâ tempestate, conditione & appellatione mutata,

Pars II.

P

Pius

1547.

^e Ex Diario, 24. Augusti.
^d Litteræ Legatorum ad Farnesium, 27. Augusti, ex Diario.

^e Ex Diario.

^f 23. Augusti, ex Diario.

^g Litteræ Legatorum ad Farnesium, 3. & 6. Septemb. ex Diario.

^h Litteræ Maffei ad Legatos, 30. Augusti 1547.

ⁱ 6. Septembris Assisio missæ, ex Diario, 7. Septembris.

^k Ex Diario, 11. & 12. Septembris.
^l 7. Septembris, ex Diario.

1547. Pius Quartus Pontifex Maximus appellatus est, quiq̄ue id temporis erat Bononiæ gubernator, seu potius Prolegatus Moroni, Romæ Pauli accitu degentis: sed postea Legati, constanti Parmensium fide intellectâ, confestim recuperandæ Placentiæ negotium dedere Mediceo, militum delectu per Flaminiam ac Bononiensem agrum imperato, & communicatis cum Ferrariæ Duce consiliis. Verum biduo post nuntiatum est, Ferdinandum Gonzagam, Mantuani Ducis patrum, & Mediolani rectorem, pluribus priuatis causis Farnesiorum familiæ infensum, ^m suis militaribus copiis Placentiam ingressum: vnde maior Legatis incessit sollicitudo, adeoque delectus militum studiosius continuatus. Interim Octavius prope re Româ reuersus, ⁿ habitoque cum Legatis colloquio Parmam perrexit, quam in fide continuerant Comes Sanctæ Floræ eius sobrinus, Sfortia Pallauicinus, qui Comitis forem, eiusdemque Octauij pariter sobrinam in matrimonium duxerat, & Alexander Thomasonus Interamnenfis, militiâ egregius.

^m Vide Adrianum lib. 6.

ⁿ Ex Diario, 15. & 16. Septembris.

^o Constat ex Actis & Diario.

Non tamen per eos dies Synodi ^o cæterus quidquam refrixerunt: sed perinde ac si pacis tranquillitate fruerentur, sedulo feruescebant. Hic equidem ambigo, risu ne an indignatione Suauem excipiam, dum narrat, prorogam Sessionem, eiusque priuatim prorogandæ modum, fuisse mœroris significationem propter Petri Aloysij cædem, adeoque prætermittas eo nomine & solemnem Sessionem, & reliquas Synodi functiones, ne illarum causâ geminis per hebdomadam epistolis mœrenti Pontifici molestiam auerent: cum potius ex legitimis tabulis compertum sit, Legatos plurimis ante Farnesij infortunium diebus, & ex sententia sua, & ex mandato Pontificis, rogante Mendozâ, prorogationem priuato ritu habendam decreuisse, & actiones postea Concilij, rebus semper cum Pontifice communicatis, ne vnâ quidem hebdomadâ fuisse interruptas. Sed fortasse Suauis, vir nempe misericors, haud fieri posse putauit, vt Pauli, Patrumque animis, ictu miserabilis nuntij consternatis, liberum esset rem prosequi; adeoque extra omnem falsitatis metum fidenter id sumpsit, quod non alio, nisi natiuo sui animi atramento legerat exaratum.

*Dilata ad incertum diem Sessio. Lusitani aduentus. Quæ Sfondra-
tus de Placentiæ rebus egerit cum Cæsare.*

Generalis cœtus die 14. Septembris^a conuenit, in quo rela-
tas à Legatis prorogandæ tum priuatim tum ad incertum
diem Sessiois causas, quas memorauimus, omnes Patres,
etiam Gallicis Episcopis & Oratore consentientibus, comproba-
runt. Post duos dies Antonius Helius, ex Aula Pontificis, eius Di-
ploma Ceruino detulit, quo Placentiæ Legatus destinabatur. Ete-
nim cùm initio solam Petri Aloysij cædem, conelamatamque liber-
tatem Paulus accepisset, quod in Placentinis aduersos Farnesiorum
dominationi animos ostendebat, Ecclesiasticæ saltem ditioni illos
restituere nitentur. Et sanè cùm à coniurationis auctoribus, qui
per primum facinoris æstum vano libertatis nomine populum con-
citarant, ciues publicum in consilium conuocati fuissent, & osten-
sum ipsis fuerit, ^b alicuius sibi Principis imperium subeundum, ^b Adrian.
quippe qui suis viribus diffidebant, fuit qui proposuit, in Ecclesia ^{lib 6.}
potestatem redeundum; atque in hanc sententiam ^c ab ipsa ciuitate
factum excusante, ad Pontificem per certum cursorem litteræ
data. Sed mox sententia subiiciendi se Cæsari potior fuit, tum
quod omnes qui conspirauerant, eorumque fautores, à Paulo tam-
quam ab ipsis læso abhorrebant; tum quod, Cæsarianis eorundem
ope iam arce potitis, non ampliùs aderat deliberandi libertas.

2 Post hæc ab Octauio & Gonzaga pauca quædam hostiliter acta.
Verùm tempestas ob pluuiam bello incommoda, multoque magis
commeatus vtriusque inopia, præter quædam responsa Octauio à
Pontifice, & Gonzagæ à Cæsare reddita, suasere, ^d vt vsque ad no-
ua vtriusque Principis mandata induciæ haberentur: data interim
facultate Comiti sanctæ Floræ, ac Sfortiæ Pallauicino (quibus
Gonzaga iacturam minitatus fuerat rerum omnium quas in Cæsaris
ditione obtinebant, nisi Farnesium desererent) ipsius partes impune
sequendi. Ceruinus itaque destinatam legationem non iniit; de
qua Farnesio Cardinali scripserat, ad rem nauiter peragendam
opus esse natiuâ ingenij in eam propensione; se verò ad rem belli-
cam nihil planè ^e propensum, quippe à cura Ecclesiastica longè di-
uerfam. Quare Synodi negotium est prosecutus, vbi frequentes ha-
bebantur cœtus, & quod ^f Lusitanus Episcopus Portuensis, ad id vs-
que temporis, sicut indicauimus, hæsitabundus, sui Regis iussu tan-
dem aduenit.

^a Ex Diario,
14. Septem-
bris.

^b Adrian.
lib 6.

^c Constat ex
responso,
quod Pontifex
dedit

^d 5. Augusti,
Alfonso Del-
rio Cæsaris
ministro: &
ex Commen-
tariis Farnesij
Cardinalis,
Nuntio à
Bertano tradi-
ditis, postea
citandis. At-
que hæc om-
nia habentur
in monu-
mentis Bor-
ghesiorum.

^e Placentiæ
firmatæ sunt
7. Octobris,
ex Diario

^f 9. eiuſdem
mensis.

^g 16. Septem-
bris 1547.

^h 15. Septem-
bris, ex Dia-
rio.

1547.

Farnesiorum infortunium non minorem Germanico Legato, quam Bononiensibus sollicitudinem intulit: tum quia sibi videbatur, tamquam vices Pontificis apud Cæsarem gerenti, debita in re tam graui officia cum eo Principe esse obeunda, & tamen nondum quidquam à Paulo commonitus, eiusque voluntatis ignarus, nesciebat quænam sibi verborum cautiore forma esset vsurpanda: tum quia perspiciebat, eo nouo ictu animos omnino discissum iri, præcisæ texturæ suæ filis, cum concordia ex ipsa voce cordium coniunctionem sonet. Dum his fluctuabat curis Sfondratus, ipsum ^g Episcopus Atrebatensis Granuellani filius adiit, affirmansque rem omnem incio Carolo contigisse, litteras Gonzagæ recitauit, scribentis, se prius facti minimè conscium, postea à coniuratis ciuibus fuisse accersitum, vt eam urbem nomine Cæsaris quibusdam adiectis conditionibus obtineret, inuitantibus consentisse, ne quid turbulentius, quod impendebat, Italiam inuaderet: rogare proinde Cæsarem, ne rem à se gestam damnaret, neque certum consilium caperet, antequam certum hominem audiret, à se mox ad eam rem allegandum. Nec dubitauit respondere Legatus, Placentiam illicò restitutam, lydiū lapidem futuram, quo Cæsaris sinceritas & innocentia in ea illata Pontifici iniuria comprobaretur.

^g Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 17. Septembris 1547.

Elapso biduo, cum solempni Sacrificio interesset Legatus cum Cæsare, quem diu graui laborantem morbo adire non potuerat, hic sua sponte, vultu ad mœstitiā composito, dixit, ad Sfondratum conuersus: Sibi grauiter patratum facinus doluisse, cum interfecti Ducis, tum Pontificis causā, & præstolari missum à Gonzaga nuntium, à quo plenè de re doceretur. Legatus cum longiori aptum colloquio tempus non esset, subiecit; Moneri à se atque orari Cæsarem, vt ea consilia pro rerum conditionibus caperet, quæ animi sui magnitudinem, æquitatem, ac probitatem decerent: sibi nihil à Pontifice adhuc iniunctum, sed pro sui animi sensu longiorem cum Atrebatensi habuisse sermonem, quem Cæsari ab eo relatum arbitrabatur. Carolus per consuetas Principibus respondendi formas responso vacuas adiecit, Atrebatensem numquam secum dum ægrotaret, de negotio collocutum; eo tamen audito rebus consultum iri: atque ita digressi.

^h Ex litteris Sfondrati ad Farnesium, 21. Septembris 1547.

Paulò post adfuit Gonzagæ minister, ^h & Granuellanus Legato significauit, rem gestam his rationibus excusari: Gonzagam non nisi iam re confectā conscium coniurationis fuisse; receptam postea à se Placentiam, sibi oblatam à ciuibus; ne si respiceretur, Gallo se dederent: conuentum in pactionibus, ne amplius ea vrbs Farnesiorum

rum aut Ecclesiæ dominatui subiiceretur. Legatus litem inutilem
 euitaturus, dixit: A se quidem occultam Gonzagæ culpam non
 1547.
 quæri, sed urbem, quæ palàm erat in Cæsaris potestate, & quæ om-
 ni planè iure debebatur genero filix, ac nepotibus ipsius Cæsaris,
 aduersus quos nullus poterat obtendi color, nulla suspicio. Tum
 respondente Atrebatensi, Cæsarem, quæ conuenirent acturum, sed
 mirum esse, à Pontifice nondum quemquam huius rei causâ mis-
 sum; reposuit Sfondratus: Partes potiùs fuisse Cæsaris, à quo vr-
 bem occupatam constabat, huiusmodi fungi officio apud Pontifi-
 cem & læsum & spoliatum, quo sui sinceritatem animi declararet.
 Iuratus affirmavit Granuellanus, id planè agitarum; sed nondum
 peractum, quòd Gonzagæ minister expectaretur, qui rerum statum
 exponeret: si enim Cæsar quemquam allegasset ad Pontificem,
 verendum erat, ne Placentinis in suspensionem actis, subiretur disci-
 men alicuius perturbationis, vtrique Principi æquè perniciosæ.
 Tunc liberè Legatus hæc reddidit: A Cæsare, eiusque ministris
 pro certo poni, rectè sincereque hac in re Cæsarem agere; sed non
 item à ceteris credi: rei summam, cui nihil apponi posset, ad hoc
 redigi: Vbi ea vrbs restitueretur absque tergiuersationis mora, seu
 recompensationis negotio, sinceram illam Cæsaris voluntatem le-
 gitimè comprobatum iri: inde pariter orituram inter Pontificem
 & Cæsarem eam animorum coniunctionem, quæ forsitan antea
 non extiterat, & cum optima spe ingentis emolumenti, & vtrique
 Principi, & Christianæ Reipublicæ prouenturi. Quòd si Placentia
 minimè redderetur, perspicuum fore, qui mala crediderant, vera
 credidisse, idque summo incommodo rei tum sacræ tum profanæ
 futurum. Atque hæc de Placentiæ rebus.

6 De Synodi temperamento, quod Mendoza Perusiæ suggererat,
 vt nimirum vtraque Episcoporum cohors Ferrariam aut Vicentiam
 conueniret, ibique leges aliquot concorditer ederent disciplinæ
 reparandæ necessarias, dixit Atrebatensis: Exitum Sessionis cele-
 bratæ seu prorogatæ priùs expectandum; indicauitque optima
 fuisse Româ perscripta de Farnesij Cardinalis opera ad Pontificem
 leniendum. Sed reuerà ¹ consilia à Farnesio & Mendoza, concor-
 diæ pacisque cupidine suscepta, alioquin implicata erant & ar-
 dua, adeoque Cæsarianis minimè accepta. Hi verò Comitiorum
 exitum præstolabantur, à quibus in comperto erat, disertè postula-
 tum iri, vt Synodus Tridentum reuocaretur. ² Inde Ioannes Fi-
 gueroa missus est à Cæsare in testificationem doloris ad Octauium
 Farnesium, & mox ad Pontificem. Cùm autem Atrebatensis Sfon-
 drato

i Litteræ
 Sfondrati ad
 Farnesium,
 21. Septemb.
 1547.

k Litteræ
 Sfondrati ad
 Farnesium,
 23. Septemb.
 1547.

1547.

drato communicasset narrationem Gonzagæ, quâ se initæ conspirationis ignarum, sicuti narrauimus, ostentabat; ille ratus, rem sibi dissimulandam non esse, subiicit: Ex variis litteris è Mediolanensi Prouincia non ad se, sed ad alios scriptis haberi, pridie quàm facinus patraretur, fuisse Laudi, Cremonæ ac Papiæ milites & arma parata; de cetero rem illius iudicio à se permitti, sed de his frustra disceptari: rei cardinem, sinceræ mentis testificationem, amicitia vinculum, in Placentiæ restitutione sita esse. Idem monuit, vt per eiusdem sententiæ tenorem loqueretur Sfortia Pallauicinus, ab Octauio ea de causa Legatus ad Cæsarem. ¹

Peruenit
28. Septemb.
vt ex epist.
Sfondrati ad
Farnesium,
ex qua con-
stant quæ se-
quuntur.

Ac primùm quidem Aula Cæsaris non mediocri fortunæ beneficio tribuit tam præclaræ vrbs sine vlllo impendio accessionem. Verùm postea perpensum est, multarum rerum pretium anticipatum persolui, multarum post habitam aliquamdiu possessionem, sed cum scœnore: numquam Pontificem quieturum, nisi eo quod suum erat, recepto: Principes Italicos, quippe sollicitos, Gallicos, quippe æmulos, tam honorificum nomen æquitatis Ecclesiæ quæ iuuantur, minimè neglecturos: sapidos omnes cibos haud semper nutrire, multos concoqui non posse, & in maciem solui: potissimum Principum robur in contentionibus, ad subditos sibi promptos habendos, & reliquos sibi addictos, esse honestatem causæ; & tamen hanc inhonestissimam conspici; tamquam latronem dilaceratum fuisse legitimum dominum, cui Cæsar filiam suam in nupurum dederat; de quo multæ quidem suspicionum vmbre à Cæsarianis pingi poterant, sed nihil solidæ offensionis tangi: occupatam vrbe, ante trigessimum penè annum ab ipso Carolo Ecclesiæ redditam per initas pactiones, quando Ecclesiasticorum armorum ope Mediolanensem Principatum recuperavit: eandem retentam legitimo successori, eius filia coniugi, qui Carolo tot in bellis tam egregiè militauerat.

Hæc animis agitata, Cæsari ac prudentioribus consiliariis, illius 8
lucris gratiam eleuabant: sed mortalibus graue semper est, ne strenuam quidem quantulamque acceptam, restituere; idcirco aliquod inde compendium existimationis vtilitatisque conquirebant: existimationis quidem, volentes vrbe à Cæsare sponte restitutam videri, eius recuperatione non nisi per Caroli clementiam à Paulo tentatam, vtilitatis verò, musitantes, potiolem esse conditionem possidentis: qui petit, oportere vt ab altero leges accipiat; adeoque aliquam in rebus publicis compensationem præstolabatur à Pontifice, in quem vnum suspicionis dissensionisque causas regerebant; cum

cum alioqui Farnesios, Ducem & Cardinalem, in rem Cæsaris bene se gessisse faterentur. 1547.

Reuersus itaque Carolus è venatu, cui recreandi animi gratiã post morbum parum temporis insumperat, vno eodemque die Legatum & Pallanicinum audiit. Legatus prior ingressus exposuit: Etsi nullæ sibi post Placentiæ turbas essent allatæ Pontificis litteræ; se tamen suggerere Cæsaris prudentiæ, eam esse vel maximè conspicuam opportunitatem, per quam ipse deberet animi sui præstantiam cunctis nationibus palàm facere. Hic verò posuit ob oculos illatam à Mediolanensi Gubernatore iniuriam, Octauij Farnesij merita, & dolorem infligendum Pontifici. Cæsar excusato Gonzagà respondit, Se in loco filij Octauium amare, idque in rebus ad eum tantummodò spectantibus ostensurum; sed minimè sibi videri maiorem à se habendam rationem Octauij, quàm à Paulo haberetur: indicans, per ea quæ Pontifex egerat, nihil se ad iuuandum Octauium stimulari. Tum Legatus apertiùs inquit: Sæpiùs à Cæsare hæc indicata; adeoque haud sibi prætermittendum in tam graui rerum momento, ipsi reuocare in memoriam non modò reiectas à Pontifice innumeras opportunitates grauius lædendi Cæsaris, sed etiam, subductis ritè rationibus, expensam in ipsius commodum maiorem prouentuum partem, sui Pontificatus spatio acceptorum: atque huiusmodi suppetiis potissimùm referendam absolutam illam dominationis vim, quã denique in Germania potitus fuerat: præterquam quod quidquid pariter in Italia Cæsar possidebat, ope Sedis Apostolicæ possideri; cui proinde plus quàm reliqui Cæsares ipse debebat. His nihil à Carolo responsum. Dein insinuauit Legatus; Si hæc amarities, aded rationi dissentanea, in animo Pontificis relinqueretur, rem Christianam perturbatum iri, & in primis Concilium, quod maximo in discrimine versabatur. Sed respondente Cæsare, Priuatas res haud publicis permiscendas; adiecit ille, Alteras alteris influere, cum ab iisdem causis pendent, quæ sunt Beneuolentia ac Fidentia inter Principes, aut aduersæ animorum affectiones. Demum Cæsar, Se nihil, ait, reuerentiæ obedientiæque, semper à se in Apostolicam Sedem præstitæ, defuturum; curaturumque, quantum in se erat, in iis Comitibus quæcumque Religionis emolumenta, remque omnem Pontifici ac Legato communicaturum: de Placentia nihil adhuc apud se statuisse, rei tamen conuenienter & æquè consulturum. Legatus accepto responso tam ieiuno ac tam languido, vt robur animumque præferret, per has quasi obuolutas minas, nec reuerentiã vacuas, sermonem absoluit:

Cæsar,

m 1. Octobris, ex litteris Siondrati ad Farnesium, eodem die.

1547. *Cæsar, quando nihil adhuc apud te statutum habes, equidem moneo, ut illud statuas, quod non solum honestum, sed citum sit; aliter necessarium opportunumq; remedium haud conferetur.*

Ex litteris
Sfondrati ad
Farnesium,
7. Octobris
1547.

Statim post Legatum Sfortia Pallauicinus ingressus sermonem habuit, mixtum breuibus sed acerbis in Gonzagam querelis, & prolixis officiosisque precibus erga Cæsarem. Eadem illi quæ Legato redditæ obscuræ responsiones, sed dubiâ quâdam luce asperse: adiecit enim Cæsar, nolle se Placentiæ causâ cum Pontifice dissidere. Verùm huiusce postremæ spei scintillæ mox elanguerunt frigidæ responsionis iniectu, quam utrique Granuellanus reddidit Hispanico scripto huius sententiæ: *Postquam Cæsar audiuit quæ sibi Legatus, ac postea Sfortia Pallauicinus, de cade Petri Aloysij Ducis, ac de re Placentina exposuerunt, omnibus perpensis iterum respondet: Facinus sibi displicuisse Pontificis causâ, ac præcipue Farnesij Cardinalis, Octauij Ducis, & Margaritæ filie. Verumtamen ut rebus opportunè consulatur, oportere non modò causas expendi à Cæsare, quibus adductus Gonzaga ea peregerit, & ex altera parte necessitudines nexusq; cum Farnesio; sed etiam auctoritatis Cæsareæ, & quietis Italicæ rationem haberi. Vbi verò de his omnibus plene cognouerit, rem cum Pontifice communicandam. Interim se Gonzagæ mandaturum, ne quid ultra moueat, modò idem ex altera parte præstetur; præsertim cum inaudierit, tam intra quàm extra Italiam res novas tentari: quod tamen ait Cæsar nolle se credere, cum ob ea quæ Farnesius Cardinalis Oratori suo Romæ sponderat, tum ob supplices modos, quos Octauius in ipsum Cæsarem præ se tulerat. Vbi verò aliter agi resciret, haud omissurum rebus opportunè prospicere. Ita qui præpollet viribus, iniuriæ sibi vertit, cum eas in ipsum adhibent alij, vel ut ius suum vindicent; nec patitur, ut quispiam à se iustitiam nisi tamquam beneficium postulet.*

CAPVT VI.

Litteræ Praesulum Ecclesiasticorum Germanicorum ad Pontificem de reuocando Tridentum Concilio. Madruccius Romam à Cæsare missus, ei que tradita mandata. Ceruinus Boroniâ Romam accitus.

INter alia, quæ Cæsar è turbis Placentinis sperauerat, illud erat, inde scilicet inescare Pontificem ad Synodum Tridenti reponendam; totusque in eo defixus, curauerat ut hoc ipsum Ecclesiastici Ordinis viri, qui Comitibus intererant, clam & inscio Legato, ea de re postea cum ipsis conquesto, adeoque non coniunctis more

more collegij, Pontificem efflagitarent; ² sed per eum tenorem, qui sub melle supplicis petitionis aculeum minacis contestationis intentaret. Hæc fuit summa. 1547.
14. Sep-
tem br.
1547.

Compertas esse Pontifici Germaniæ calamitates, ob Religionis dissidia adeò tumultibus cædibusque perstreptentes, vt si non aliunde, certè ex armorum fragore trans Alpes exaudiri potuissent. Minimè dubitari, malis omnibus obuiam iri potuisse opportunâ temporî adhibitâ medicinâ. Et sanè pro ea quam ipsi obtinebant Germanicarum rerum hominumque experientia, se semper vnanimè existimasse, ope Oecumenici tantummodò Concilij funestam illam serpentemque flammam posse restingui: hinc pro sua in Rempublicam Ecclesiasticam fide, in pluribus Ordinum conuentibus Cæsarem precibus fatigasse, vt ad illud ab Apostolica Sede obtinendum auctoritatem suam impenderet. Semper pariter expetiisse, vt huiusmodi Synodus in Germania celebraretur; idque non priuati commodi gratiâ, sed quò facilius confluerent ij, quorum id plurimum intererat, & quorum præsentia plurimum etiam rei conducebat, quibusque sacræ profanæque rei administratione occupatis, non libebat inter eas procellas à clauo recedere: fuisse tandem impetratum, vt post indictas frustra Mantuam ac Vicentiam, & post superuacaneam perniciosamque cunctationem, conuocaretur & aliquamdiu continuaretur Tridenti Concilium, adeoque in finibus Germaniæ, pro eo ac enixè postulatum fuerat, sed procul ab ipsa, ob interpositas Alpes, ac veriùs in Italia. Hinc factum esse, vt paucis, vel nullis ex Germanicis ibi licuerit adesse, nec per se nec per suos internuntios, cum præsertim in illis prouinciis bellum periculosissimum arderet, ex ipsis Religionis controuersis exortum, cuius terror, ac militum excursiones viam omnem adeundi Tridentum præcluserant. Postremò, virtute fortunâque Cæsaris conspirantibus, ac manifesto Diuinæ opis præsidio temerariis hostium conatibus perfractis, meliorem spem affulisse: sed cum sibi quisque suadebat, sublatâ malorum origine, cuncta pristinam ad quietem reditura, factum esse in portu naufragium, seu translato, seu, prout alij loquebantur, diuiso Concilio (hic verò Suauis ad Apostolicæ Sedis inuidiam additâ voculâ, tenorem mentitus, dicit, *seu potius diuiso*) quod falcis instar non enatum modò lolium, sed futura in posterum praua semina excidere debuisset.

² Pergebant per tragicas deplorationes oculis subiicere graues ærumnas, quas in Religione, fortunis, commerciis, ac regimine septem ac viginti annos Germania tolerauerat. Iam si Apostolicæ

Pars II.

Q

Sedis

1547. Sedis auxilia nunc deessent, spem omnem occasuram, ruiturasque res omnes in atrociorē quā antea malorum alluionem. Proinde quā intimis possent precibus ab eo se petere, vt Tridenti Synodum reponeret, cuius lux Religionis tenebras, procellasque discordiæ dissiparet; quibus disiectis Germania se cæloque dignos fructus proferre posset. Si Pontifex ipsorum postulatis, non solum æquis sed necessariis, annuisset, se illi promptè obsecuturos quidquid Pontifex aggredi vellet, tum ad pacificandam curandamque Germaniam, quæ vt ægrior, ita maiori magisque sollicitâ curatione indigebat; tum ad vniuersam Ecclesiam aptè componendam. Sin, quod auerteret Deus, abnueret; quid ipsis amplius conandum, quonam confugiendum, à quo expectandum aut flagitandum auxilium, nisi ab Apostolica Sede, quam humani generis Redemptor supra firmam petram aduersus omnes inferorum impetus collocarat? Reputaret itaque Pontifex, vbi ipsorum preces, Germaniæque pericula, quæ nullam patiebantur moram, nihil impetrarent, quantum cladis expectandum esset: ideoque tempestiuè rebus confuleret, ne, dum Sedes Apostolica in eo negotio nimium cunctaretur, alia inirentur consilia, aliâque ratione causa dirimeretur. Hic verò consuetis obsequij amorisque formulis epistola claudabatur.

Huic Pontifex haud ita citò respondit. Cùm enim ad ipsum Cæsar destinasset Madruccium, & vtrique Principi gratum, & rerum Concilij scientissimum, nihil certi statuere poterat, nisi tam egregio Internuntio priùs audito: interim per Sfondratum moram priuatim excusauit apud illum Ordinem; qui excusationem admisit, sed immobilis in voto perstitit recuperandi in vrbe Tridentina Concilij.

Madruccij missio ita se habuit. Persuaserat in Ordinum Comitibus Cæsar hæreticis Principibus, & mox aliquanto difficilius liberis Ciuitatibus, vt se subderent (huiusmodi erant verba) *Decretis Concilij Tridenti celebrandi, quippe in vrbe nec admodum Germanis incommoda, nec ab aliis nationibus merito recusanda; in quo Concilio agenda res erat ex sacrarum Litterarum Patrumque doctrina: se verò tamquam Ecclesiæ Patronum polliceri effecturum, vt plenam loquendi libertatem, tutum ibi domicilium, & abeundi securitatem obtinerent ij etiam, qui Confessionem Augustanam tuerentur: eò pariter per seipsos, aut, vbi præpedirentur, per Procuratores idoneos assuturos Episcopos Christianarum omnium prouinciarum, præcipue verò Germaniæ, cuius gratiâ Concilium illud in primis habebatur.* Hic libellus ad Comitibus priùs relatus, dein ab Atrebatensi communicatus Legato, haud ipsi placuit; tum quia nulla

b Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
25. Decemb.
1547. &
8. Ianuarij
1548.

c Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
vltimo O-
ctobris
1547.

d Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
21. Octobris
1547.

nulla fiebat Sedis Apostolicæ mentio; tum quia eiusdem Sedis nondum quæsitò consensu tam fidenter Concilium spondebatur. Sed de primo responsum est, eam apertam mentionem fuisse prætermittam, ne in verborum litigia impingeretur, cum satis esset tacita mentio, illis verbis inclusa, *ex Patrum doctrina*: ad alterum dixeret, ea de re iam fuisse statutum. ^e

5 His ita decretis, Septemviri non solum Catholici, sed etiam hæretici, die quâdam quasi ex improviso Legatum adire, conuiuæ non inuitati, singularem ipsi reuerentiam præferentes. Induxerat Carolus in animum, per hæc Comitiorum Decreta in manu sibi repositam summa sua cum dignitate tum Religionis concordiam in Germania, tum restitutionem Concilij in vrbe Tridenti; nec eam posse à Pontifice denegari, quin is Germanicæ reconciliationis turbationem se proderet. Idcirco hæc Madruccio tradita ^f mandata: Ipsum ad Pontificem à Cæsare mitti, quippe virum adeò & Pontificis studiosum, & earum rerum peritum. Exponeret Pontifici, tum Cæsaris tum fratris Romanorum Regis nomine, Dei ope supra omnem humanam spem effectum, vt cuncti Principes Ordinesque Germaniæ subiicerent se iudicio Concilij, quod Tridenti celebraretur: & quamquam in maximam ea de re difficultatem offensum esset super auctoritate, quam in Concilio Apostolica Sedes exerceret, vt potè alteri parti suspectam; tamen haud consensisse Cæsarem, huiusmodi subiectionem quocumque modo coarctatam conditionibusque circumscriptam, sed liberam & absolutam futuram. Proinde Madruccius vtriusque Principis, Ordinumque Germanicorum nomine rogaret Pontificem, vt Concilium Tridenti reponeret, absolueretque; quod is effecturum se sponderat, quandocumque huiusmodi Synodo Germania se submitteret, sicut in præsentia se paratam exhibebat: cum Cæsar minimè dubitaret, Pontificem maximè gauisurum ob factam sibi & Ecclesiæ auctoritatis accessionem; nec neglecturum tam egregiam redintegrandæ Christianæ Reipublicæ, reparandæque iacturæ, quam Petri Sedes passa fuerat, opportunitatem, tantâ auri vi, tot incommodis, tam graui etiam vitæ discrimine coemptam à Cæsare: ac præstiturum hoc pacto Pontificem, quod semper obtulerat quâ suâ quâ suorum Nuntiorum ac Legatorum linguâ. Quod si perficeret, pro certo haberet, numquam destitutum Cæsarem suo pertungi munere in sacrosancta Fide ac Sede Apostolica prouehenda, pro eo ac sæpiùs promiserat. Sin autem id Pontifex recusaret, quod credere nolebat Cæsar, satis ipsi futurum excusationis apud Deum, apud Pontificem, apud omnes mortales,

Q 2

cum

^e Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
17. Nouemb.
1547.

^f Profectus
est 6. No-
uembis &
13. vt con-
stat ex epi-
stola Sfon-
drati ad Far-
nesium eâ-
dem die mis-
sa: ad eum
fuere man-
data, quæ
subscripta le-
guntur die
10. & extant
in libro man-
datorum
apud Archi-
uium Vati-
canum.

1547. cū quod in se erat præstitisset ad remouenda tam graui Religio-
nis incommoda, quæ Pontifex pro sua prudentia sanè prospicie-
bat, quæque ab Oratoribus ipsius Cæsaris sæpius fuerant illi pro-
posita, atque à Pontificiis Legatis in Germania sub eorum oculos
imminentia perspecta fuerant.

Cumque animaduersum esset, donec negotium Concilij decer-
neretur, opus esse, res Fidei in illis prouinciis aliquâ ratione ordina-
ri, nec ibi quisquam adesset cum Pontificia ad id peragendum pote-
state, peteret à Pontifice, ut viros eâ instructos facultate delegaret,
quò interim malis, quantum fieri posset, occurreretur. Exponeret
pariter Pontifici, quidquid ipse Madruccius Germaniæ salutis ne-
cessarium in morum correctione cognouerat. Quoniam autem pe-
titioni reuocandi Tridentum Concilij fuerat nonnumquam à Pon-
tificiis obiectum, huiusmodi Synodum, si Pontifex occumberet,
conaturam fortasse nouam sibi electionem Pontificis arrogare;
Cæsarem profiteri, suam semper fuisse mentem, nonnisi Romæ ac
more consueto Pontificem eligendum, prout ius postulabat, fi-
demque Cæsaream obstringere ad id obseruandum. Et quamuis
sperandum esset, superfuturum Concilio Pontificem, eiusque fru-
ctus collecturum; tamen quidquid eueniret, curaturum Cæsa-
rem, ut nonnisi vir sanctissimæ grauissimæque dignitati par suf-
ficeretur: hæc promissa, quò magis rei cautum esset, à Roma-
norum Rege, designato successore Cæsaris, si fortè is obiret, fir-
matum iri.

Suaui dum hoc postremum refert, primò per falsam facti narra-
tionem, deinde per falsam interpretationem mirificè peccat. Quod
ad factum pertinet, longè aberrat à vero, narrans in mandatis ha-
beri, considerandum, ac statuendum esse, si contingeret Concilio
extante Sedis Romanæ vacatio, num à Synodi Patribus, num à
collegio Cardinalium esset Pontifex eligendus. Profundæ dein in-
terpretationis Suauianæ additamentum est, voluisse Cæsarem in me-
moriâ Pauli reuocare ætatem decrepitam, mortisque propinqui-
tatem, adeoque ipsum commonere, ne posteris suis tam formidabi-
lis inimiciæ hereditatem relinqueret. At hæc commentatio dif-
cordat à contextu, cū initio illius capitis dicatur, sicuti narraui-
mus, huiusmodi difficultatem de noui Pontificis electione, si Pau-
lus moreretur permanente Concilio, fuisse Cæsarianis sæpius obie-
ctam à Pontificiis (quod verissimum est, & ex plurimis Historiæ
nostræ locis colligi potest) atque ad eam difficultatem diluen-
dam, cautionem à Cæsare oblatam fuisse: in qua pariter considera-
batur,

batur, æquè fieri posse, vt Carolus præmoretur, dum ad consulendum rebus in eo euentu, adiecta fuerat Ferdinandi Regis obligatio.

1547.

8 Sed reliquam mandatorum partem expediamus. Habebatur in illis: Si Madruccius difficilem ad opus adeò Religioni necessarium experiretur Pontificem, post impensâ simul cum Oratore Mendoza quàm maxima possent officia, publicam, quantum liceret, ea de re fidem acciperent, atque aut in Senatu, aut per aliam pro ipsorum arbitratu formam, monerent Cardinales, Principum Oratores, aliosque illustres viros publico munere præditos, vt cunctis innotesceret, nihil suarum partium, Diuini honoris, rei que Christianæ causâ fuisse à Cæsare prætermisum. Quòd si Pontifex, quod minimè credendum erat, iuberet Patres Bononiæ aliquid agere Tridentinæ remigrationi aduersum; Orator protestationem ex formula traditi seorsim scripti adhiberet.

9 Bononiâ Madruccius iter habuit, ibique cum Octauio Farnesio collocutus. 5 Dein exeunte Nouembri Romam ingressus, mandatorum exemplar Pontifici tradidit, quod perinde erat, ac per quietem contestari, antequam per strepitum contestaretur. Verùm Pontifex, quò de responsione consultius deliberaret, Ceruini monitum amplexus erat, ne quidquam, nisi prius vno ex Legatis audito, certi statueret. Ceruinum ergo iusserat, antequam Madruccius perueniret, mutatis equis^b cursoribus ad se contendere. Is verò die 9. Nouembris salutatis Patribus, pollicitus est, vti semper Tridenti ac Bononiæ corporis animique neruos intenderat ad sacrosancti Cœtus commoda dignitatemque procuranda, perinde se Romæ conaturum: sperare suam absentis moram haud diuturnam fore: eos interim rogare, ne in laboribus tepescerent, atque vt vtriusque Legati auctoritatem & amorem agnoscerent in Montano, qui manebat. Multi cum per eam occasionem repeterent memoriâ valetudinis detrimenta, quæ Ceruinus sub inclementia Tridentini cœli perpeffus fuerat, indefessam assiduitatem in publicis priuatisque congressibus, vigilias in doctrinæ studio, meditationis solertiam in emendatione morum promouenda, in componendis discordiis dexteritatem, in consiliis excogitandis prudentiam, recti tuendi studium, vim animi quâ potentioribus obstiterat, firmitatem in periculis contemnendis, quarum virtutum præstantiâ secundus quidem gradu, sed primus operâ Concilium congregarat, sustinuerat, defenderat, nobilitarat, & auxerat, cum quasi corporis illius animam agnoscebant; adeoque perinde ac in animâ à corpore seiunctione, eius discessum lacrymis profecuti sunt.

g 17. Nouembris, ex Diatio.

b Litteræ peruenire Bononiam 8. Nouembris, ex Diatio.

Q 3

Romæ

1547.
 † Litteræ
 Ceruini ad
 Collegam,
 26. Nouem-
 bris 1547.

* Litteræ
 Ceruini ad
 Moronum,
 27. Nouem-
 bris 1547.

Romæ Pontificem ac Farnesium Cardinalem [†] multò constan-
 tiores nactus est, quàm cum Collega sibi persuaserat. Et Pontifex
 quidem vel in primis cum Madruccio colloquiis præualidum præ
 se tulit non animi solùm, sed corporis robur, quod ipsum animi
 robori firmitatis æstimationisquæ plurimum conciliabat. Fortis
 tamen esse, non pertinax volebat: quapropter Sfondratum &
 Montanum consuluit, quid Madruccio respondendum putarent.
 Ac Montano, quippe propiori, Cæsaris mandata, quæ narrauimus,
 communicauit; significauitquæ, multos ex Patribus, in eam rem
 Romæ delectis, ad suspensionem propendere: quemadmodum fieri
 consuevit in arduis utrimque quæstionibus, in quibus minùs in-
 commodi existimantur consilia media; tamen nonnumquam,
 quæ sunt in agendo media, sint extrema in nocendo. Patrum cœ-
 tus, qui ad ea negotia Romæ habebatur, valdè numero imminutus
 erat, cum Ceruinus in urbem peruenit. * Nam Sfondratus in Ger-
 mania morabatur, Moronus ob turbas Placentinas, & ad aliquid o-
 pis Synodo ferendum, fuerat à Pontifice missus ad suam legationem
 Bononiensem, ac breui temporis spatio duos religiosissimos; eos-
 demquæ doctissimos Vaticani Senatores illi cœtui mors abstulerat,
 Sadolerum & Badiam: quare ad tres Purpuratos redactus erat, Bar-
 tholomæum Guidiccionum, Marcellum Crescentium, ac Regi-
 naldum Polum. Ex his primus, qui cum vbertate doctrinæ seueri-
 tatem planè Catonianam in se coniunxerat, Synodum, quidquid
 tandem obstaret certaminis, Bononiæ peragendam putabat; duo re-
 liqui periculosum si cederet, periculosum si obstitet Pontifex,
 arbitantes, Legatorum consilium repudiabant; sed neque aliud
 à se excogitatum promebant: de suspensione disputabant, potius ut
 aliquid dicerent, quàm ut firmarent. Siquidem plerique ministro-
 rum, iuxta ac medicorum, sæpè abstinere à consiliis periculosis pro-
 ferendis, quòd interdum sibi ipsi consulere tutius est, quàm Prin-
 cipi, aut ægroto; quibus nullum experiri consilium, quamuis pe-
 riculo obnoxium, aduersus imminentem ex graui malo perniciem,
 maioris certè periculi est.

*Sfondrati ac Montani sententia de Cæsaris postulatis,
ac de Concilio.*

1 **S**fondratus quoque duabus, quas Romam miserat, breuibus dissertationibus discrimina potius vndique minitantiâ, quàm remedia proponebat. Si Concilium, aiebat, Tridentum remigraret, numquam satis cautum prouisumque futurum fuisse, ne ipsum aut in Sedis vacatione nouam sibi electionem arrogaret, aut ne etiam viuente Pontifice, in reformandæ disciplinæ negotio manum extenderet ad eum suis legibus subiiciendum, quem ipsi Christus Principem constituerat: hinc graue schismatis periculum prospici, spectatâ Cæsaris potentiâ, animisque inter illum ac Paulum inuicem irâ percitis: at eadem instare discrimina, Concilio Bononiæ persistenti, quod ceu irritum oppugnaretur à Cæsare, enixuro, vt aliud, siue Oecumenicum siue proprium nationis, coiret, cui pariter pro Cæsarei dominatus amplitudine studia plurimorum fauerent. Loco denique consilij, futuris rebus prospicientis, præteritarum rerum reprehensionem apponebat, per eam dicendi rationem, quæ sine fructu ingrata Principi, ostentationem sapientis ministri potius quàm fidem sonat. Dolebat neglectum fuisse, cuius ipse auctor fuerat, consilium; ne videlicet tam disertè probaretur à Pontifice translatio, vt ad inde recedendum nullus ipsi pateret aditus, vbi Reipublicæ ratio id postulare. Ita Sfondratus.

2 Montanus inspectis Cæsaris mandatis, suspicatus est, illius consilium esse, Pontificem, eiusque Senatores cunctationis reos constituere, ob quam cogendæ Synodi auctoritas ad se deuolueretur; sed obseruauit hoc ipsum omisis aliis rationibus haud vim habere, dum non de Synodo nondum orta, sed de iam enata atque adulta agebatur, & cui in ipsum Cæsarem potestas inerat: quare cum ea suapte sponte sedem mutasset, penes Cæsarem non erat, vbi cumque libuisset, eam collocare, inuitis Synodi Patribus, Romano Pontifice, ceterisque Principibus Christianis; inter quos Christianissimus Rex ipsam Bononiæ comprobarat, aliis atque aliis eò missis in dies Episcopis; perinde atque suæ nationis Cardinales Romam continenter legabat, qui Pontifici aduersus omnem Cæsarianorum conatum adessent. Neque quoniam hæretici Concilium Tridenti vellent, satis causæ esse cur eò retruderetur, tot Patribus Catholicisque Principibus reluctantis. Itaque si præscripta Madruccio manda-

^a Variæ Montani litteræ ad Ceterinum, 11. & 25. Nouembris, 1. 6. & 7. Decembris 1547.

^b Constat ex Diariis Bononiensibus, & ex Actis Consistoriorum mensium.

1547.

mandata solum priuatim fuissent Pontifici reddita, sicut ad id vsque temporis contigerat, auctor erat, vt priuatim ac leniter rescriberetur iteratâ laudabili responsione, ac semper antea vsitatâ Pontifici, nolle se adimere Concilio manendi discedendive quò liberet libertatem. De translatione an legitima fuisset, cum in Cæsareis mandatis nihil haberetur, nouam defensionem haud adducendam; quod cœtus etiam Romanus laudauerat. Sin autem Cæsariani ad publicam contestationem progredierentur; certum illis diem destinandum, quo Senatui adirent, responsionem accepturi: eam verò ibi ipsis reddendam præualidam, clarisque rationibus confectam; quibus etiam adiceretur, aduersus quemlibet quacumque dignitate conspicuum, qui Patres ab adeundo Concilio præpediret, pœnas à iure statutas experitum iri; quandoquidem iurisconsulti ea de re admodum seuerè loquebantur, ne Cæsare quidem excepto. Ceterum nullâ planè conditione huiusmodi regressioni indulgendum: si namque Tridentina statio prius credita fuerat periculosa; longè deinde periculosior censebatur, postquam Placentinus tumultus Caroli animum in Pontificem patefecerat.

e Litteræ
Cervini ad
Montanum,
8. Decembris
1547.

Et eo firmius huic sententiæ Legatus inhærebat, quòd in generali conuentu, cum de plurium Confessoriorum restringendis privilegiis ageretur, idque re prius ad Sedem Apostolicam delatâ, quidam ex transmontanis Episcopis dixerat, opus non esse, vt quidquam ad Sedem Apostolicam referretur, nam ipsa per se Synodus plenissimam potestatem à Christo proximè sibi collatam obtinebat. Tum verò Legatus cum præuideret, non defuturos Patres, qui auctoritatis Pontificiæ studiosi, essent acriter responsuri; & gnarus, huiusmodi quodammodò pilas, cum in duriora incidunt, resilire, cum in molliora, languescere, ore ad grauitatem composito dixit: Deo grates agendas, quòd potestas illi Concilio non deesset, cum Ecclesiam certus indubitatusque Pontifex regeret, cuius nomine ipse Legatus, etsi eo indignus gradu, Synodo præerat: ceterum Patres documento Sceuolæ iurisperiti parerent; *Respondendum esse iis que proponuntur, non que adducuntur.* Atque hoc pacto Pontificiæ simul auctoritati, simul ne quid turbaretur, consultum est. Quapropter, aiebat ille, cum huiusmodi ingenia vel inter Bononienses Patres, ac Bononiæ conspiciantur, quid timendum Tridenti tot inter capita variis Principibus addicta, & vbi pariter eò confluerent Protestantes, qui se in eam libræ lancem imponderent, quam aptam cognoscerent ad Pontificiæ auctoritatis æquipondium? Neque sibi suspensionem probari; quippe quæ quamdam speciem præ se ferret, quasi
Conci-

Concilij & emendationis odio illi Pontifex consensisset : præterquam quod tunc semper esset Cæsarianis integrum , reposcere Tridenti Synodum ; Pontifex verò validissimo exarmatus responso causari amplius non posset , Synodum persistere , ac proinde ipsi de seipsa statuendum . Postremò , suspensionem Cæsarianis metum excussuram , ne si res in asperiores discordiam ruerent , interfectores Petri Aloysij ad Concilium accerferentur , tamquam sicarij ac proditores ; quod crimen grauissimè supra reliqua plectitur à Iure Canonico , adeoque legitima quæstio super ea causa haberetur in quosdam Cæsaris ministros , sed inferiores Gonzagâ , in quem , tantum scilicet virum , tam immane facinus cadere credendum non erat . Hinc porrò pergebat : Neque se pariter acquiescere Bononiensis Concilij retentioni ; tum quia Bononiæ quoque ingenia bile turpida , sicut indicatum fuit , ipse compererat ; tum quia morositas otij nec honesta nec diuturna esset futura . Vbi verò ad legitimam iurisdictionis actionem deueniretur , exploratum sibi esse , Hispanici fisci Procuratores ibi degere , qui solemnè obnuntiatione intercederent ; ^d ac proinde verendum esse , ne contestationi tanti Principis , qui ferè omnia posse propter victorias tunc credebatur , multi Episcoporum succumberent , quâ opinione , quâ metu , quâ utilitate compulsi . Consultius sibi videri , si regresso Bononiam Ceruino , referretur ex improviso ad Patres de transportando Romam Concilio ; cui rei facilè consensuros verisimile erat : atque his ita peractis , Pontificis conditionem honestiorem potioremque futuram ; Cæsaris verò , suspicionibus & curis obnoxiam .

1547.

^d Ex Diario,
s. Nouembris.

⁴ Quod in altero mandatorum capite Madruccio iniungebatur , vt interim peteret missionem Præsulis , qui rebus Religionis in Germania consuleret , donec à Concilio statuerentur ; videri id sibi vel maximè tempori consentaneum , suumque in eo consilium esse , vt ea de causa Legatus destinaretur ipse ^e Madruccius , laudis audus , & iamdiu cupientissimus huiusce legationis ; quâ delinitus , benefici canalis instar , repulsam præcipui postulati minus amaram ad Cæsarem deferret . Postè illi adiungi duos Antistites , alterum Iuris Pontificij , alterum Theologiæ peritum ; ita tamen , vt eorum , quæ ipsi agitarent atque arbitrarentur , confirmatio esset integra penes Pontificem .

^e Constat ex
dissertatione
à Madruccio
ad Pontificem
missa
an. 1545. &
ex variis
litteris
Tridentinorum
Legatorum.

⁵ Tertio pariter Cæsaris postulato , de reformandis moribus in Germania , plenè satisfaciendum . Hæc fuit Montani sententia : cuius posterior pars eius animum ostendit omni malevolentia labe purgatum ex illatis à Madruccio offensionibus , seu id naturæ bonitati ,

Pars II.

R

seu

1547. seu prudentiæ moderationi tribuendum: tametsi in huiusmodi rerum conditionibus quispiam illius consilij auctor nonnumquam est, quod non bonum sibi videtur, vt bonus ipse videatur.

C A P V T VIII.

Rei Placentinæ offendicula. Prima in Senatu contestatio Mendozæ. Pontificis responsio.

IN spem Cæsariani venerant, sicut insinuauimus, retentâ sibi Placentiâ, magnetem pariter penes se retenturos ad Pontificis animum quantumuis terreum pertrahendum. Sed in summorum Principum ingeniis maiorem vim obtinet animi elatio quàm lucri cupiditas; magisq̃ in iuriæ dolore illa attolluntur, quàm spe recuperationis flectantur. Et sanè animaduersione dignum erat, in vtraque Aula vno concordique sermone Principes vti; sed sermone huic contrariò, inter eos tamen concordi, vti pariter Oratores. Nam in Germania^a Legatus, simul & Fabius Mignanellus Lucerensis Antistes, ad eam rem peculiaris Nuntius, Placentiæ restitutionem vrgebant; quippe quòd ab animo Pontificis suspiciones discerneret, efficeretq̃, vt is fidentiùs in vrbe Cæsari subiecta Synodum restitueret. Mendoza pariter arte consimili Farnesium Cardinalem hortabatur, ad enixè curandum, vt Pontifex in Concilij negotio Cæsari satisfaceret, quòd hic placatior molliorq̃ ad reddendam Placentiam flecteretur. Verum vti neuter Principum sterilis spei frondes præsentis pretio commercari volebat; ita vtriusque responsio concors erat, ^b non esse priuatum cum publico, cum sacro profanum permiscendum. Granuellanus aiebat, ^c Fuisse Cæsarem valdè progressum, dum & facinus sibi displicuisse, & Octauium loco filij à se haberi significauit. In reliquum, huiusmodi restitutionis consilia esse apud Principes omnium grauissima, adeoque paucos intra dies de his satis mature deliberari non posse. Quare Mignanellus & Pallaucinus, ea de causâ ad Cæsarem missi, ^d alter ad Pontificem, ad Octauium alter rediere. Sub idem tempus Pontifex Madruccij postulata delectis ^e Cardinalibus recognoscenda proposuit, eorumque sententiam à Principe Purpuratorum in Senatu recitari iussit, quæ fuit huiusmodi: ^f Collaudandam Cæsaris pietatem, quòd Protestantes ad suscipienda Concilij Decreta compulisset, vnde spes melior de ipsorum salute concipi posset. Sed

^a Constat ex variis Sfondrati litteris ad Farnesium, & ex vniuersis ad Masfeum, 5. Novembris 1547.

^b Ex litteris Sfondrati ad Farnesium, 3. Novembris 1547.

^c Ex Sfondrati litteris ad Farnesium, 31. Octobr. 1547.

^d Prior sub exitum Novembris discessit 1547.

^e vt constat ex epist. Sfondrati, 2. Decembris. Alter Kal. Ian. 1548. ex epist. Sfondrati ad Farnesium, 8. Ianuarij.

^f Ex litteris Farnesij ad Poggium Hispaniæ Nuntium, 17. Decembr. 1547. & ex sententia Cardinalium, quæ extat in Arch. Vaticano. f. 9. Decembris 1547.

quoniam ij Concilio Tridenti celebrando obsequium offerebant, 1547.
ideoque vt illic reponeretur Cæsar efflagitabat, posse ad ea res-
ponderi, translationem ab ipso Concilio liberè peractam, adeo-
que ad eiusdem libertatem pertinere, Bononiæ degere, aut Triden-
tum reuerti. Ab eodem pariter pendere id quod secundo loco à
Cæsare postulabatur, vt nimirum morum reparatio absolueretur,
de qua Concilium multa statuerat. De missione Præfulum, qui ra-
tionem viuendi, quod ad Fidem spectabat, in Germania vsque ad
exitum Concilij componerent, posse Cæsari fieri satis. Postremò ad
id quod Cæsar pollicebatur, relicturum se Cardinalibus liberam
Pontificiselectionem, si fortè adhuc permanente Concilio ea esset
habenda: quamquam rationes adeò validæ, perspicuæ ac veteres sa-
cro Collegio suffragarentur ad Romanum Pontificem eligendum,
vt in controuersiam reuocari non possint; tamen agendas Cæsari
grates de optima in eum ordinem voluntate.

2 His à Principe Senatus recitatis, Pontifex Madruccium, qui ad-
erat, percontatus est, Satius ne putaret, exquirendas tunc Cardina-
lium sententias super iis, quæ selecti à se Patres scripto protulerant,
an in alium Senatum reseruandas, quò accuratiores haberentur. Il-
le à Pontifice petiit vt superfederet, quia Mendoza alia quædam
supererant Pontifici & Cardinalibus exponenda. Id autem eo con-
silio à Madruccio actum est, vel vt parata contestatio Pontificem
nancisceretur, Collegij comprobatione minùs instructum, & Colle-
gium minùs disertè Pontificis sensis addictum; vel, quemadmodum
Ceruinus ^g suspicabatur, vt per iniectam moram plures ex Bono-
nienfibus Patribus officiorum studiis ad se alliceret.

3 Dein in proximo Senatu, intra quinque dies habito, petiit obti-
nuitque Mendoza, vt ipse publicè audiretur; ^h & se contestaturum
significauit: atque eo petente reliqui Principum Oratores à Pontifi-
ce aduocati. Ibi modesto, sed feruido vibratoque sermone neces-
sitatem exposuit reportandi Tridentum Concilij, & cunctationis
detrimenta. Quamuis autem sæpiùs Pontifex eum interpellaret,
Rem non sibi, sed aliis imputandam, hoc est Patribus Tridenti com-
morantibus, qui nolebant, seu veriùs vetabantur Bononiam adire
contumaciam purgaturi, ac de Synodi loco cum reliquis consultu-
ri; tamen iussit postremò per hominem, qui sibi à secretis erat, pu-
blicè responderi, se cum suis Cardinalibus pro rei grauitate delibe-
raturum, & in sequenti Senatu responsa redditurum; cunctis inte-
rim qui aderant admonitis (pro eo ac Ceruinus præmonuerat) ne
quis obnuntiationem orationemque Mendoza publicis tabulis,

^g Litteræ
Ceruini ad
Montanum,
9. Decembr.
1547.
^h 14. De-
cembri, in
Actis Consi-
stotial, & fu-
siis ex epist.
Farnesij ad
Episcopum
Mutinen-
sem, & ex
Diplomate
ad Synodum
Bononien-
sem, 16. De-
cembri.

1547. nisi post auditam responfionem firmaret: quâ datâ, liceret cuique pro suo arbitratu legitimum de vtraque simul testimonium dicere. Egresso Oratore, Cardinales sententiam à Pontifice statim rogati, conuenere, causam ad Bononienfes Patres referendam, eorumque arbitrio committendam, quod Pontifex misso per curforem Diplomate perfecit. Intereâ Madruccius, conspicatus rem in offensionum salebras agi præcipitem, cum sacræ dignitatis, tum accepti à Paulo beneficij memor, noluit tam grauis diffidij ministrum agere. Româ itaque profectus, Mendozam turbidæ contentionis actorem reliquit.

† 26. Decembris, vt supra.

Hæc Suauis dum narrat, sæpissimè in errorum luto volutatur. Ait, Madruccium in Senatu 9. Decembris retulisse Cæsaris mandata; à Pontifice redditum responsum, voluntate Cæsaris collaudatâ, captoque ad deliberandum spatio: postea verò Madruccium, cum per varia cum Paulo colloquia frustra tentasset illum ad bonum aliquod consilium adducere, mandatis Mendozæ traditis abiisse. Ea omnia, aduersus quàm narrat, euenere. Madruccius multò ante diem nonum Decembris, & non in Senatu, sed priuatim in cubiculo, iis quæ suæ legationis erant Pontifici expositis, mandata Cæsaris scripto exhibuerat; quæ à Paulo ad Montanum transmissa, Bononiam peruenere vltimo Nouembris, sicuti notauimus. In Senatu 9. Decembris præter recitatam delectorum Cardinalium sententiam, petitamque à Madruccio dilationem rogandi sententias in proximum Senatum, nihil actum est. Madruccius nequaquam ante posteriorem hunc Senatum discessit, sed postea, & post priorem quam retulimus Oratoris contestationem. Hanc præterea scribit habitam à Mendoza per opportunitatem publici Senatus, in quo Purpura Guisio tradita est, eiusque functionis gratiâ eò accedere cuicumque licet. At Guisius iam antè, die 24. Octobris in publico Senatu Purpuram suscepit; * Mendozæ verò contestatio in secretiori Senatu 14. Decembris excepta est, quò ille vnà cum reliquis Principum Oratoribus consulto fuit admissus à Pontifice. Addit, ibi responsum fuisse Mendozæ, velle Pontificem rem Bononiensi Synodo communicare, eiusque rationes audire: & tamen nihil aliud tunc ab eo responsum, nisi se deliberaturum: ac postea, Oratore digressò, ex Purpuratorum sententia statuit cognoscere, quid Patres Bononienfes sentirent. Sed nostrum iter profequamur.

* Ex Actis Consistorial.

Missum itaque à Pontifice die decimo sexto Decembris ad Montanum Diploma, ad illum decimo octauo peruenit. In eo enarratis singulis, quæ ad id vsque temporis eueniant, iuebatur Legatus rem

1547. culum pro leui habeatur, præ illa in alteram partem propensione, quæ euerit auctoritatem; cum ab ea propensione in ordine litigatoris redigatur is, qui per auctoritatem, ac vocem illam, *Nos*, speciem in se potestatemque integræ Reipublicæ præfert.

CAPVT IX.

Cæsus Bononiæ habiti de Cæsaris postulatis; & responsa per litteras Pontifici reddita.

Postridie quàm Diploma Bononiam peruenit, Legatus ad generalem confessum Patres conuocauit; ibique recitari iussit mandata Cæsaris Madruccio tradita, sententiam selectorum Cardinalium, à reliquis etiam in Senatu comprobata, quæ solum spectabatur, redeundum necne Concilio esset Tridentum, ac Diploma Pontificium in eandem sententiam ad se perscriptum. Adidit, Suas sibi videri de more partes esse, vt in rei tam arduæ deliberatione proferret in medium quæ opportuna censeret, quod ipsi plenius edocerentur. Hic verò ea proposuit, quæ reipsa illi à Ceruino per litteras insinuata comperio: Hinc non modicam rationem reconciliationis Germanicæ, ac postulatorum Cæsaris, Ferdinandi Regis, reliquorumque Germaniæ Ordinum habendam esse: hinc verò de illius Concilij dignitate ac futurorum exemplo cogitandum. Cunctis, siue presentibus siue absentibus, exploratum esse, quæ necessitatis vi, quæ sinceritate, libertate, potestate Synodus fuisset translata: adhuc tamen multos Episcopos Tridenti permanere, non sine graui Concilij despectu; utpote qui & promulgato coram ipsis Decreto, & litteris, quibus postea communi nomine fuerant accersiti, obtemperare noluerint: quare ne ad posteros perniciosum hoc exemplum transmitteretur, æquius videri, esse contumacibus adeundam agnoscendamque legitimam Synodum, quàm Synodo eò commigrandum, vbi contumacium turmæ persisterent.

Secundò, Protestantes polliceri quidem celebrando Tridenti Concilio se submissuros, sed de celebrato nihil loqui: idcirco oportere rem dilucidè explicari, planeque stabiliri, ne in nouam contentionem reuocanda essent præsertim Decreta doctrinæ, quippe iam à Catholicis vbique recepta, & quæ suapte naturâ semel legitime pronuntiata ac firmata, semper certa sunt ob certum sancti Spiritus assistentis afflatum, adeoque sine Fidei iniuria non amplius in deliberationem adducenda. Tertiò, spondere quidem Protestantes, se Christianæ Synodo consensuros, sed neutiquam explicare quid nomi-

¶ 8. Decembris.

nomine ab ipsis intelligeretur; & murmur exaudiri, eos assensuros Concilio populari, non autem Concilio pro vetustissimæ Ecclesiæ consuetudine ex Episcopis conflato. Expromerent ergo sua promissa disertis verbis, quæ in varias sententias flecti non possent, ne Synodus non tam ab illis acceptata quàm delusa videretur. Quarto, Tridenti libertati Concilij tutissimè consulendum, siue Patres sigillatim siue vniuersè spectarentur, adeoque nec ibi degere, nec inde proficisci vetandos esse. Quinto loco, in mandatis à Madrucio expositis indicari, Synodum diutiùs protrahendam; quod rationi consentaneum haud videbatur: idcirco dandam operam, ut constaret Patribus, integrum sibi fore Synodum claudere atque absoluerè, quandocumque opportunius visum esset. Hæc Patres perpenderent, haberentque simul præ oculis Deum, Christianorum salutem, Concilij dignitatem, & pia Pontificis vota reconciliandæ Germaniæ, ac Cæsari, quantum fieri posset, gratificandi; proferrentque ingenuè sententias, quas aura S. Spiritus ipsis afflaret.

3 Interfuere huic cœtui duo Gallici Regis Oratores, quadraginta octo partim Archiepiscopi partim Episcopi, præter Antistitem Mirapicensem, qui morbo detentus suam sententiam scripto miserat; ac præterea sex Religiosorum Ordinum summi Præsides: atque in his omnibus pauci numerabantur, qui Pontificia in ditione seu patriam seu Dioccesim haberent. Omnes in sententiam iuere diëtis Montani concordem, sex exceptis. Hi fuere Braccius Martellus Episcopus Fesulanus, Angelus Paschalis Dalmata Motulanus, qui Tridentum remigrandum censuere, modò libertati Concilij cautum foret, nullà ceterarum rerum habitâ ratione; Balthasar Limpus Episcopus Portuensis in Lusitania, & Galeatius Florimontius Sinuessanus Aquini Antistes, qui reditum laudarunt, dummodò Decreta iam habita in controuersiam haud reuocarentur; Richardus Patus, Wigorniensis in Anglia Episcopus, qui dixit, opportunam sibi reuerisionem videri, ceterùm à se rem Legato permitti; & Aluarus Quadrius Antistes Venusinus, Hispanus, qui solus à sua natione illic adfuit, & absolutè regrediendum censuit. Quapropter pronuntiauit Legatus, litteras, per quas Pontifici responderetur, pro maioris partis sententia dictandas, & in proximo conuentu recitandas.

4 Postridie, ^b peracto ad opem S. Spiritus implorandam sacrificio ab ipso Legato, litterarum ^c exemplar, quas vnà cum Massarello formarat, recitatum, & Patrum exquisitæ sententiæ. Ij qui pridie rem probauerant, iterùm assensere: ex iis qui non probauerant, Wigor-

^b 20. Decembris.
^c Ex Actis, 19. & 20. Decembris.

Wigor-

1547. Wigorniensis aliorum auctoritatem secutus, litteras citra omnem exceptionem comprobavit; Portuensis & Aquinus optabant, ut reditus Tridentum offerretur, ubi quæ litteris exigebantur, apertius declararentur; Motulanus tam celerem, tamque disertam responsionem improbauit, sed eam consultius digerendam, aut magis ambiguam reddendam putabat; Fesulanus ac Venusinus remigrandum absolute censuere. Multi postea minutiora quædam in verbis, ut assolet, obseruarunt: sed tandem conuenere, ut libera esset Legato eorum mutatio, rei tamen summâ retentâ.

d 21. Decembris
1547.

Postero itaque die ^d litteræ Romam missæ sunt, latino sermone, ac Legati nomine, cui pariter Pontifex Diploma scripserat. Cùm autem crederetur, has litteras communicandas esse Cæsarianis, renarrata ibi fuerant tum ea quæ Diplomate continebantur, tum quæ Patribus Montanus proposuerat: sententiarum verò summam fuisse: In primis laudari à Synodò Pastoralem Pontificis curam, simulque Cæsaris erga Religionem studium, ac pro ipsius sacrique Imperij prosperitate preces ad Deum fundi: tum vtrumque ab ea rogari, ut boni consulerent, quidquid in ea causa responsum esset, sibi in animum inducentes, omnia ad incolumitatem pacemque Christianæ Reipublicæ curandam prolata esse. Quamquam triennij iam spatio Patres in Concilio graua corporis animique, ac rei familiaris incommoda tolerassent, ob quæ durum videbatur, Tridentinos labores iterum subire, cùm potius Concilij exitus sperandus erat; ita iam expensis digestisque rebus, quarum causâ conuocatum fuerat, ut nihil amplius deesse videretur, nisi solemnis in Sessione Decretorum promulgatio: tamen inter Patres adesse neminem, qui ut religioso Pontificis ac Cæsaris studio, & inclytæ nationis Germanicæ commodis seruiret, Tridentum regredi recusaret, & grauiora insuper ibi perpeti, si modò, dum sola Germania curaretur, non ipsa Ecclesia vniuersa per eam fortassis intempestiuam migrationem, & id temporis & in posterum, manifestis perturbationibus exponeretur.

Hic quinque rerum capita ante Synodi professionem statuenda, 6 à Montano perpenfa, & à Patribus probata, neruosis concinnisque formulis apponebantur. In primo capite de Tridentinorum Patrum ad Bononienses accessu, illius conuenientia simul & facilitas ostendebatur, utpote qui ab vnico Cæsaris nutu pendeat; proinde se id enixè ab eo petere: in ceteris quatuor, facilitate prætermittenda, ut quæ non æquè ac in primo capite patebat, solum necessitas ante oculos ponebatur: reliqua verò, quæ vsui erant ad conseruandam

dam Pontificis Sedisq̄ue Pontificiæ auctoritatem, ad auferendam quouis tempore schismatis materiam, ad fouendum Christianissimi Regis, reliquorumq̄ue Principum erga Concilium beneuolentiam ac fauorem, in Pontificis prudentia reponi. Profitebantur denique, vbi ea capita intra iusti temporis spatium haud satis firmata & explicata fuissent, velle Synodum, sibi liberum esse, res iam agitata ac perperas sancire, atque pro diuini Spiritus afflatu progredi. Huiusmodi responsum censuisse Patres Cæsari reddi posse à Pontifice, & ex huiusmodi sententia eas litteras à Legato exaratas fuisse, eisdemq̄ue confirmatas à cunctis Patribus denuò interrogatis, præter quatuor, quorum duos disertè repugnasse (Portuenfis & Venusinus indicabantur) duos reliquos eas sub quibusdam certis conditionibus laudasse, Fesulanum ac Morulanum, significabant. Verùm hæc ipsa oppositio in Concilij dignitatem cessit, cùm Decreti auctoritas per eam examinis libertatisq̄ue declarationem augeatur, per obstitentium numerum haud minueretur.

C A P V T X.

Responfa à Pontifice Mendozæ reddita in Cardinalium cœtu; & per litteras, Germaniæ Ecclesiasticis.

Hisce litteris ^a Romam perlatis, & rem vrgente Mendozâ ^b quò ad Senarum Præfecturam rediret, vnde ad hoc negotium iussu Cæsaris Romam aduenerat, Pontifex haud expectato Senatu, qui ob Natalitias ferias cogi non poterat, die S. Stephano sacrâ, per opportunitatem consueti Cardinalium accessus ad Pontificium sacellum, eorundem cœtum habuit, ac Synodi responsum ipsi communicauit. Dein ex illorum sententia postridie manè, confluentibus pariter in sacellum Pontificis Cardinalibus ad anniuersariam S. Ioannis memoriam celebrandam, iterùm Pontifex similem cœtum coëgit, ad quem accersito Mendozâ, per eum qui sibi à secretis erat, in hanc sententiam verba fecit: Illi exemplò responsum fuisse Pontificem; sed cùm Orator coram Cardinalibus quæ habebat in mandatis exposuisset, satius existimasse, illorum sententias explorare, quod eo ipso die præstiterat. Enarrauit deinde susceptum consilium Synodi consulendæ; celeritatem in eo adhibitam, vt Oratori satisfaceret Diploma conscriptum; quæ Concilij Præses gesserat, & quæ Patres respondissent de quinque capitibus, antequam quidquam moueretur, declarandis; quæ Pontifici pariter & Purpuratorum collegio rationi consentanea visa

a 24. Decembris, ex epistolis Ceruini ad Montanum, eodem die, *b* Litteræ Ceruini ad Montanum, 21. Decembris 1547.

Pars II.

S

erant,

1548. erant, ac Decretis Patrum superiorumque Conciliorum consonantia. Quod spectabat ad Pontificem, summoperè sibi cordi esse Germaniæ salutem; quod omnibus, sed præ ceteris ipsi Cæsari compertum erat ex luculentis plurium annorum testimoniis. Paratum esse ad omnia boni Pastoris munera continuanda, cum sibi persuaderet, à Cæsare, à Rege eius fratre, & ab inclyta Germanorum natione, non aliâ ratione ea postulari, nisi quatenus peragi possent absque dissidio ac perturbatione; sed potius per pacem concordiamque reliquarum nationum, & illæsâ Concilij atque Ecclesiæ libertate.

Post hæc respondit Pontifex ad epistolam, quam retulimus, ab Ecclesiasticis ad Augustana Comitia coeuntibus scriptam. Suavis huiusce respondendi moræ conscius, sed nescius allatæ multò prius à Pontifice per suum Nuntium excusationis, sicuti notauimus, de suo homo ingeniosus, confingit, Paulum, indignatum ob epistolæ clausulam, quæ speciem minacis denuntiationis præfererat, statuisse apud se, nihil rescribere; verum cum audito Mendozâ permississet ne apertè Cæsarem abalienaret à se, induxisse animum, responsum reddere, ne eos pariter Antistites à se deiungeret. Hæc fuit responsionis sententia: Commendari à se ipsorum studium in suis prouincijs componendis, & Ecclesiæ reconciliandis: eam sibi curam iam inde à sui Pontificatus initio infixam animo hæuisse: multa illius argumenta fuisse à se prodita; præcipuè verò ipsam electionem Tridentinæ vrbs, vbi Synodus collocaretur: quæ sedes ceteris quidem nationibus erat incommoda, sed vni Germaniæ propinqua & accommodata, eoque missis semel atque iterum suis Legatis, nulli sumptui pepercisse. Atqui, si post indictam postremò Synodum quindecim iam menses, tametsi nondum in iis regionibus belli tumultus obstaret, nemo ferè è Germania neque per se neque per Procuratorem illuc accesserat, & tamen ex alicuius aduentu patere accessum constabat, id non esse imputandum Pontifici, sed ipsis dumtaxat, qui etsi propinquiore quam reliqui, non solum eò se conferre, sed excusationem mittere neglexissent. Interim tamen à non contemnenda frequentia Præsulum, ex remotioribus prouincijs aduentum, fuisse iam per plurium concordiam multa decreta, quæ Fidem declararent, moresque componerent, plerisque recentium hæreticorum impijs doctrinis confutatis. Hinc palam fieri, semper in Pontifice eam curam medendi Germaniæ viguisse. Quod si biennio post indictam postremò Synodum inde discesserat, id iniussu suo, & si liberet credere, ne se quidem conscio

eue.

euenisse. Verumtamen cum extra controuersiam sit, legitimo Concilio potestatem inesse conferendi se quod sancti Spiritus afflatus vocat, præsertim sui conseruandi causâ, iustam, nisi contrarium probetur, adeoque ratam eam translationem à Pontifice habendam esse: & quamquam ab ea pauci quidam dissentirent, standum tamen iis, quæ longè maior Patrum frequentia statuisset; neque propterea discissum existimandum esse Concilium, quod nonnulli adhuc Tridenti degerent, recusarentque Bononiam adire, cum Concilium vna quædam res sit atque indiuidua. Non illud in sede vel nimis Tridento remota, vel incommoda domicilio, vel aditu periculosa constituisse. Nihil obstare loci securitati imperium, quod Ecclesia Romana ibi obtinebat, cum ab eadem non Fidem modò, Religionemque, præter alia bona, Germania perinde ac ceteræ nationes accepisset, sed in primis sacri Imperij dignitatem, ac tot egregia maternæ benevolentia pignora. His accedere, finitimas Bononiæ ditiones in fide & clientela Cæsaris cunctas esse.

3. Iam verò, vt ad litterarum postulata rediret: A se quidem serius quàm optauerat rescriptum, sed cunctationis causam Madruccij missionem à Cæsare, ad eandem rem pertractandam, fuisse: non enim licuerat Pontifici quidquam certi respondere, nisi auditis prius ac expensis iis quæ Cæsar in eandem causam protulisset. Breuiter postea narrabantur quæ transacta fuerant cum Madruccio ac Mendoza, atque redditi huic responsi exemplar mittebatur: ex eo responso perspicerent, quænam dubia supererant prius dilucidè declaranda, quàm de Tridentino reditu decerneretur: optari simul, & expectari per eam occasionem, eorum æquitatem, amoremque veritatis ac iustitiæ; seque ipsos hortari, vt pro veteri eorundem consuetudine, Ecclesiæ paci procurandæ, veræque Fidei luci in Germania restituendæ studerent: Bononiam ipsi, vel ipsorum procuratores adirent, siue ad continuandum ibi Concilium, siue, vbi ea sedes minus idonea censeretur, ad nouum in ea re consilium capiendum.

4. Ad ea, quæ vltimo litterarum loco significabantur, scilicet verendum esse, ne si nimium in eo Sedes Apostolica cunctaretur, alia inirentur pro ea causâ consilia, respondebat: Se quidem aduersa omnia formidaturum fuisse, si agnosceret, à se quidquam verè prætermisum ex iis quæ adeò sui muneris erant, cum in ea Sede fuisset à Deo constitutus, vt vniuersi Christiani gregis, ac potissimè deerantium ouium saluti prospiceret. Verum quod nihil ipse huic operi defuisset, liquido patere ex adhibitis à se curis, quas supra expo-

1548.

fuerat, & quæ apud Christiani nominis nationes in comperto erant. Quapropter tum re ipsâ per se spectatâ, tum animo & ad eorum grauitatem ac moderationem, & ad Cæsaris sapientiam pietatemque conuerso, suspicari se non posse, eorum quemquam non rectam viam, ipsorumque vestigiis dignam probaturum. Quod si tamen aduersus Apostolicæ Sedis auctoritatem consilia susciperentur, se profectò non eum esse, qui prohibere posset, quò minus in illam, tamquam in domum aliquam descenderet pluuia, inundarent flumina, irruerent venti; cum retineret memoriâ, ea cuncta euentura, perinde ac summus illius Domus Architectus, iam tum cum iaceret fundamenta, prædixerat: non tamen posse ipsius ruinam dissolutionemque pertimescere, satis gnarum, eam supra firmam petram esse fundatam: timere se potius iis, & illorum vicem dolere, qui minime deterriti veteribus ac nouis quorumcumque hominum exemplis, qui per varios conatus, grauiaque à Deo inflicta supplicia, in eam domum cœperant impetum facere, in huiusmodi consilia ibant præcipites; mallentque manifesto periculo cum totius Ecclesiæ perturbatione seipfos obicere, dum euertere conabantur Diuinum ædificium quacumque ætate oppugnatum, numquam expugnatum ab impiis, quàm in vna eademque domo, & in pulchritudine pacis concorditer cum Pontifice viuere, à quo semper fuerant inuitati, & tunc maxime inuitabantur. Se proinde eos hortari, vt hæc præstarent, atque à suis conuentibus consilia his aliena, nullique profutura procul haberent; id verò pro Fide ac pietate, quam semper ipsi præ se tulerant, in præsentia sibi polliceri. Ita nempe blandè temperamus iniectas in magnos viros nostri Diuini que supplicij minas ob imminens ipsorum facinus, dum profiteamur retineri nos ab agnita in illis probitate, ne illud admittendum putemus.

C A P V T X I.

Quæ Fiscii Cæsarei administri in Boroniensi Concilio contestati sint, & quid ipsis responsum.

HÆc velitationes dici possent, præ grauioribus conflictibus 1 postea exortis, quorum se mendosissimè consciuum Suauis ostendit. Ceruinum ipse vnâ cum collega inducit in generalem quemdam congressum Bononiæ habitum postridie Idus Ianuarias; eo scilicet tempore, quo Ceruinus duobus antè mensibus Bononiâ discesserat: ac planè proximâ superiori hebdomadâ Pontifex in Senatu statuerat, vt quamuis ille Romæ degeret, Legati munus

9. Januarij
1548. ex A-
ctis Consi-
stor.

nus retineret : nec ad Synodum regressus est, nisi vigesimo secundo Ianuarij; quod ex Diario & Actis constat. Sed erratum Suauis ortum ex eo duxit, quod ipse solam contestationem mox recensendam legerit, quæ de Legatis plurimum numero loquitur, utpote in Aula Cæsaris confecta, ac multò antea Procuratoribus tradita : quod itidem ignorans Suauis, iterum labitur, narratque, à Cæsare, postquam is de redditis Mendozæ responsis factus est certior, hos fisci Procuratores Bononiam ad contestandum missos fuisse; cum reuera hi multò antea illuc peruenerint, sicuti alibi memorauimus, hoc est quinto Nouembris; ^b eorumque facultas à Cæsare Augusta

^b Constat ex Diariis Mafarelli, & ex epistola Legatorum, eodem vesperi scripta; & ex variis litteris Montani ad Ceruinum, postquam abierat.

2 Carolus itaque cognitis quæ Mendoza gesserat, hos Procuratores iussit ad contestandum progredi. Etenim satis intelligebat, obiectas Tridentinæ reuersioni difficultates esse insuperabiles; cum exploratum sibi esset, Præstantes, nonnisi per vim ad eam obsequendi generatim Concilio rationem adductos, adhuc sub illis vocibus, *Concilij liberi, Christiani ac legitimi*, id ipsum intellecturos quod semper intellexerant, ac declarauerant in responsionibus ab illis aliis redditis, cum solutas habentes manus, linguam quoque soluere fidenter poterant; præsertim verò, quod peruicaciter reiciebant promulgata iam Decreta de libris Canonicis, de peccato Originali, de Iustificatione, ac de Sacramentis, quibus Decretis ipsorum hæresis funditus euertebatur; adeoque in ea quam diximus declaratione, disertis verbis locuti sunt de Concilio Tridenti celebrando, non de iam celebrato. Quamobrem Cæsar acceptis primis responsionibus, Oratori suo Romæ traditis, ^c quod scilicet eius postulatio ipsius Concilij sententiæ committeretur, præuidit huiusmodi conditionem quæsitum iri, quam ipse minime præstari posse pernoscebat; vnde eò illi molestior erat, quò magis rationi consentanea videbatur, spectatis veterum Patrum doctrinâ, & certâ Ecclesiæ veracitate; quippe simul spe voti, simul communi in ea causa fauore excidebat: imò Pontifex, animaduerso huiusce clypei robore, nihil habuit antiquius, quàm ne quidquam illi detraheret. Idcirco quamquam non æquè firma sint Conciliorum Decreta, quæ ad morum disciplinam, ac ea quæ ad Fidei definitiones spectant; tamen, vt ostenderet recipi à se quod in se erat, ea omnia

^c Litteræ Sfondrati ad Farnesium, vltimo Octobris 1547.

1548.
d Litteræ
Cerinii ad
Montanum,
21. Decem-
bris 1547.

quæ Synodus vel cum Aula suæ incommodo statuerat paulò antea in eo postremo cœtu, quem *Gratiæ signaturam* vocant, a velle se illa seruari professus est; iniunxitque Pontificiarum Concessionum Præfecto, quem *Datarium* appellant, vt ea quemadmodum inceperat exequeretur. Ex altera parte, cum Patres Cæsari denuntiarent, nisi intra iustum temporis spatium quinque capita iam proposita declararentur, ad reliqua Decreta se progressuros; volebat Cæsar minis saltem, metuque schismatis cohibere, ne id conficerent quod existimationi suæ minus conducere, sui que consilij texturam discinderet. Itaque ad minacem contestationem, maximum veluti tormentum, per sui fisci Procuratores in Concilio, & in Senatu per Mendozam rursus explodendum, se conuertit.

Aderant Bononiæ huiusce rei causâ Franciscus Vargas Castellani fisci Procurator, & Martinus Soria Velasquez; qui ad generalem conuentum^e 16. Ianuarij habitum accedentes, vt ibi audirentur postularunt. Res ad suffragia deducta, à plerisque Præsidi commissa. Is verò, ne in se ac Pontificem, cuius mandatis regi credebatur, inuidiam repulsæ conuerteret, homines admisit. Illi exhibere Concilij scribæ, ac mox recepere, tradita sibi mandata, f in quibus habebatur: Cùm Cæsar Religionis & Ecclesiæ causâ contestari cogeretur aduersus quosdam, qui se Legatos Apostolicos nuncupabant, & aduersus quemdam Præsulum conuentum Bononiæ congregatum, qui Concilij nomen prætendebat; id verò per se ipsum efficere ob locorum distantiam minimè posset, duos, quos iam nominauimus, Procuratores suos ad id ipsum exequendum à se fuisse constitutos. Institerunt postea, vt scribæ ac testes, quos ipsi adduxerant, admitterentur: verùm Procuratoribus abire iussis, super ea quoque petitione Patres sententiam rogati, inter se discordarunt: alij id ipsis, quippe quod nihil officeret, indulgendum putabant; alij plures repugnabant, adducto Senatus Pontificis exemplo, quò nunquam exteri scribæ testisque admittuntur, ne fides tam augusti conuentus suspecta videretur; idem in Concilio seruandum, eoque maiori auctoritatis custodiâ, quò acrius impugnabatur per eam actionem, quâ sibi veri Concilij dignitas adimebatur. Decretum est, vt ea deliberatio biduo prorogaretur, quò Patres qui aberant, acciti sententiam ferrent: cum enim res improuiso contigisset, cœcus ille non admodum frequens fuerat. Sed Procuratores eam responsionem per Materanum ac Naxiensem ipsis redditam reiecerunt, acriter esflagitantes, vt eo die audirentur. Alia sunt agitata consilia: ac demum quia in eo pariter magna pars Patrum rem in Legato

g Ex Actis, &
ex litteris
Montani ad
Farnesium,
17. Ianuarij
1548. Man-
data Cæsaris
Procuratori-
bus data, eo-
rumque con-
testatio, exiat
in volumine
Instru-
tionum in Arch.
Vatic.
f Data
22. Augusti
an. 1547.

Legato reponere: is verò prudentiæ documentum rebatur, à molesto agendi modo erga Principes cautissimè abstinendum, vbi abstinere ab opere ipsis molesto nefas est, Procuratorum testes ac scribas admisit; ita tamen, vt his minimè liceret quidquam seorsim in acta legitime referre, sed solum id vnà cum scribis Concilij facerent. Itaque bini scribæ & quini testes vtrimque sunt admissi.

4 Ac primo quidem à Concilij scriba recitata est nomine Concilij huiusmodi cautio: Tamen nullo iure cogentur Patres Cæsaris Procuratores audire, vt qui mandato Cæsareo ad quemdam minimè legitimum Episcoporum conuentum, non ad verum illud & Oecumenicum, legitimeque congregatum Bononiæ Concilium missi fuerant; tamen ne vniquam obtendi posset, non fuisse illic omnibus liberam accedendi loquendique facultatem, placere Synodo, vt auderentur: velle tamen, vt per hoc nec ipsi, nec ipsorum dicta factaque comprobata censerentur, nec quidquam iuris ademptum Concilio, quo minus sua Decreta prosequeretur, nec vlla iuris facta Cæsari accessio. Vargas petiit, vt fide publicâ constaret, non nisi eâ interpositâ cautione fuisse sibi permissum scribas ac testes adducere: mox illum, sicut ipse appellabat, conuentum hortatus est, vt ad ea, quæ dicturi erant, animum adiceret, ac Cæsari satisfaceret: & incommoda, quæ, si aliter fierent, impendebant, proposuit, professus, nihil à se mandatis à Cæsare acceptis adiectum iri. Atque vt ille orationem orsus est hisce verbis, *Adsumus hic nos legitimi Cæsaris Procuratores*, ita Montanus interpellauit; *Adsum hic ego pariter verus Legatus veri & indubitati Pontificis, & adsunt hi sanctissimi Patres Concilij legitimi & Oecumenici, coacti translatique legitime ad Dei gloriam, & Ecclesie bonum.* Tum à Concilij Promotore, & à Præside cautiones iteratae sunt; ac deinde Vargas mandata Cæsaris tradidit Massarello, qui Synodo à secretis erat, eaque altâ voce recitauit. Postea ab altero Procuratore Martino Velasco prolixâ contestatione perlectâ; vbi renarrato Cæsaris studio, quo tum apud superiores Pontifices, tum apud Paulum semper contenderat, vt malis publicis remedium per sacrosanctam Synodum admoeretur, dicebatur, delectum fuisse ad eam habendam Tridentum, quippe urbem Ordinum Comitibus ac Principibus comprobata, simulque liberam, & cunctis nationibus commodam: tum translatio tamquam præcipiti consilio facta, rationi minimè consentanea planeque irrita incusabatur. Recensabantur noua Cæsaris apud Pontificem postulata, inquit à Pontifice consilium, quod à cœtu Bononiensi acceperat; quodque subdolum, vanum, captiosum, &
à Roma-

1548.

à Romano Pontifice repudiandum dicebatur; & tamen ab illo susceptum: imò in litteris Bononiam missis, atque in responsione Cæsari reddita eam seiunctionem, adeò Christiano generi perniciosam, translationem fuisse appellatam, illum verò non legitimum conuentum, Synodum Oecumenicam; tantumque illi auctoritatis tributum, quantum ipsi Episcopi, & ij, qui sibi titulum auctoritatemque Legatorum Apostolicorum assumebant, eidem cœtui arrogauerant. Post hæc rationes fusè afferebantur, quas aliàs memorauimus, aduersum Concilij migrationem; cum præsertim ad urbem in media Italia, & in Pontificis dominatu sitam Patres venissent: quæ sedes cum posset meritò ab omnibus recusari, selecta videbatur non ad prosequendum, sed vel ad obruncandum, vel ad pertractandum ipsorum arbitratu Concilium. Cum itaque & proprium & vetus Cæsarium munus esset Ecclesiæ patrocinari, & Carolus Quintus ad eam in suis ditionibus reformandam, Germaniamque componendam, Concilium Tridenti spondisset, paratum sese offerre, tamquam obsequentem Ecclesiæ filium illi parere; adeoque præsentibus ibi Episcopos rogare, vt Tridentum redirent: id verò recusari non posse, cum & ipsi & Pontifex morbi præsentis suspitione sublatâ reditum sæpius exhibuissent, modò Protestantes huiusmodi Synodo se subiicerent, quod iam illi præstabant. At si Patres abnuerent, se Cæsaris Procuratores eius nomine denuntiare, illorum profectionem Tridento, omnemque subsequutam actionem irritam esse. Eos Episcopos, utpote à Pontificis Romani nutu pendentes, ac de rebus Germanicis parum edoctos, non posse leges illi nationi accommodatas sancire: responsionem, quam Patres Pontifici reddiderunt, fuisse fucò ac figmentis plenam, & nullâ ratione nixam. Vt cumque res cederet, statuisse apud se Cæsarem, calamitates propulsare, quæ culpâ negligentiaque Pontificis, & illius non legitime coacti cœtus Ecclesiæ imminerebant.

Respondit Legatus: Quæ à Procuratoribus allata fuerant contra suam collegæque dignitatem, contra legitimam translationis rationem, & de securitate ac libertate Tridentina, vera non esse; Deum se huiusce rei testem appellare, eiusdemque rei certas probationes in tempore exhibiturum. Se atque collegam suum veros esse Apostolicæ Sedis Legatos, Cæsarem, quòd Cæsareæ Maiestatis pace diceretur, esse filium, non arbitrum aut magistrum Ecclesiæ: à se igitur ipsum rogari, vt mutato consilio illi Synodo faueret, eiusque perturbatores reprimeret, memor, huiusmodi homines, quacumque dignitate præditos, pœnis grauissimis subiaceret. Verum quid-

quid

quid tandem contingeret, & quicumque ipsis terror obiectaretur, numquam se libertati dignitatique Synodi & Ecclesiæ defuturos; quin se vnâ cum Patribus paratissimo animo martyrium potius subituros, quàm consentirent exemplum induci, quo laicorum potestas vim inferret Concilio, ei que libertatem adimeret. Sed quoniam Procuratorum libellus fuerat prolixior, redirent quarto post die responsum accepturi; quod si tunc illi non adessent, nihilominus responsum in lucem publicam proditurum. Voluit tamen Montanus, etiam ex prudentiorum consilio, per hæc quæ diximus verba responsum tunc reddere, quia^s præuidebantur Procuratores minimè redituri, quippe quibus fatis erat mandata Cæsaris expleffe: ac reuerà postridie manè discesserunt. Porrò cum fatis intelligeret Legatus, longè laxiorem ab auribus dari veniam linguæ, quàm ab oculis calamo; vbi opus fuit in publicas tabulas ea quæ dixerat referre, multa refecuit ex iis, quæ per æstum sermonis protulerat, præcipuè verò quidquid contemptum aut aculeum in Cæsarem præ se ferre videretur. Etenim in huiusmodi pugna quidquid oppugnantem lædit, debilitat non confirmat oppugnati defensionem.

6 Cum autem Patres consultius pleniùsque se responsuros recepissent vigesimo mensis die, responsonis exemplar elaborauit Legatus, de quo die decimâ nonâ diu deliberatum est: & pro eo quod euenire solet inter varia hominum ingenia, animorumque affectiones in re tam lubrica, cunctæ ferè syllabæ obiectis difficultatibus agitata sunt. Quare id consilij initum est, vt aliquot Episcopi ex variis nationibus legerentur, qui studerent pro sententiis quas audierant responsum componere, ac postea referrent. Verumtamen hi postmodum reputarunt, sibi cum potentiore rem esse; adeoque posse verba singula causæ potius officere quàm prodesse, quod & illi seu causam seu colorem nouæ indignationis præberet, & vulgo, semper ad obtrectandum pronò, argumentum censuræ, quâ vel modestiam vel prudentiam carperent: non deesse alios agendi modos, non minùs quidem efficaces, sed minùs periculosos, quia minùs solemnes, quibus causam suam in luce publica tuerentur. Quapropter post accuratam quatuor horarum deliberationem, concordés in hæc breuissima dicta responsonem coarctarunt: *Sacrosancta Synodus, cuius auctoritas ac potestas legitima in dubium renocari non potest, respondet: Cum ea omnia que tuo nomine exposita nobis sunt, ab omni ratione dissentiant, simulq; pio & Catholico inuictissimi Cæsaris animo repugnare videantur, sibi certò persuadere, ea vel absque mandato Cæsaris, vel ab eo ipso perperam de rebus edocto fuisse profecta: atque ita mandauit*

Pars II.

T

tibi

g Litteræ
Montani ad
Farnesium,
17. Ianuar.
1548.

1548. *tibi significari, non tamen resiliiri à cautionibus, quas in Cætu diei decima sextæ huius mensis adhibuit. Hæc eadem responsio post exquisitum examen, in generali conuentu, die vicefimâ habito, comprobata est: ac denuò post meridiem Patres omnes conuenere, vt eam Cæsaris Procuratoribus redderent: sed illos vsque ad noctem frustra ibi prætolati, omnia referri in Acta per scribas iusserunt, & quòd per Concilium non steterat, quò minus promissa responsio redderetur. Tantum studij vel summi mortalium impendunt ad eos conficiendos colores, quibus ipsorum causæ tamquam æquæ populorum oculis depingantur, cum intelligant, quemadmodum populus reipsa cuiusuis Principis potentia est, ita pariter cuiuslibet Principis iudicem esse.*

C A P V T XII.

Ceruini reditus. Datum à Legatis Pontifici consilium Synodi suspendendæ. Iterata à Mendoza in Senatu contestatio.

a 22. Ianuar.
ex Actis &
Diar.
b Litteræ
Maffei ad
Ceruinum,
23. Ianuar.
1548.
c Litteræ
Ceruini ad
Maffæum,
26. Ianuar.
1548.

BIduo planè post habitum cætum de quo diximus, rediit Bononiam^a Ceruinus, quem denuò per litteras consuluit Pontifex^b ob nouas rerum conditiones. Perspectum fatis erat, continuationem Synodi cum ea indignati Cæsaris repugnantia perinde futuram, ac si Ecclesia quasi sub ardenti Sirij meridie irrigaretur, vnde non alimentum, sed vstionem traheret. Concilium diutius otiosum, tamquam rem, quam fieri nec posse nec debere constabat, semper Legati vituperauerant. Idcirco, cum delecti Romæ Consultores solum censuissent, multos Patrum Bononiâ vocandos esse ad Pontificem de rebus edocendum, Legati animosiora consilia, quæ alias significauerant, declinantes, & longè alia mentis acie pericula schismatis tunc impendentia, quàm prius remota, spectantes, suspensionem suadebant: aliâ ratione, aiebant, numquam subtractum iri Cæsari titulum, quem obtendebat, expetendi in vrbe Tridentina Concilij, quippe ibi semel legitimè conuocati, nec vnumquam, prout ipse contendebat, inde legitimè digressi. Quod si fortè eâ positâ suspensione idem Cæsar vrgeret, Ecclesiæ opus esse Concilio, cuius conuocationem vbi negligeret Pontifex, munus illius conuocandi ad se deuolui; statim hunc lapidem amotum iri, præcisâ extemplò à Pontifice suspensione, & Synodo vel Bononiæ repositâ, vel Romæ coactâ. Quoniam autem Mendoza demandatum fuerat, vt Senis Romam remigraret ad acriorem in Senatu contestationem iterandam; Pontifex pariter Legatos consuluit de re-
spon-
sione

sponsorione reddenda: qualis verò fuerit ab illis proposita, mox nar- 1548.
rabimus. Actio Mendozae diem septimum post habitam Bononiae
contestationem transgressa non est, nimirum statim ac ille rem ibi
gestam rescivit.

2 Sacrum itaque Senatum Orator adiit; ^d productoque Cæsaris d 23. Ianuar.
1548. ex A-
ctis Senatus
& Concilij.
Contestatio
extat præci-
pue in Bi-
bliotheca
Barbarino-
rum. mandato longam de scripto orationem recitauit, huius sententiæ:
Cum esset Respublica Christiana miseris modis diuexata, contami-
nata Religio, mores corrupti; cumque vniuersa penè Germania ab
Ecclesia desciuisset, Carolum V. Cæsarem, vt simul muneri suo, si-
mul Ordinum Imperij postulationibus satisfaceret, primùm petiisse
à Leone, postea ab Adriano, dein à Clemente, ac denique à seden-
te nunc Pontifice Paulo Tertio Concilium Oecumenicum, vni-
cum quasi portum, quò iactata procellis Ecclesia se recipere con-
sueuerat. Hinc eo stimulante fuisse demum conuocatum Conci-
lium Mantuæ, ac postea Vicentiæ: sed neutram illarum urbium
fuisse eiusmodi, in quam Præsules ex tot ac tam variis nationibus
commodè ac libenter confluere potuissent. Postea verò, volente
Cæsare, consentientibus reliquis Principibus Christianis, ac peten-
te Germaniâ (in cuius gratiam potissimè Synodus cogebatur à Pon-
tifice, qui iam inde vsque à Ratisponensi conuentu Germanis con-
cesserat, vt ea in ipsorum regione celebraretur) Tridentinam vr-
bem selectam fuisse, vt quæ ab omnibus agnoscebatur sedes ad id
maximè opportuna ac tuta, Italiæ finitima, in Germania sita, & à
Gallia Hispaniaque haud certè remotissima. Tum recensuit ele-
ctionem missionemque Legatorum, qui primi omnium venerant,
accessum Oratorum Cæsaris, atque illius primæ conuocationis in-
terruptionem. Dein secundæ conuocationis mentionem fecit, ob
quam variarum nationum Antistites ab extremis terrarum partibus
laboriosum iter arripuerant: primasque Synodi actiones memora-
uit, quibus & sancita dogmata, & disciplinæ leges latæ fuerant.
Progressus hinc est ad belli narrationem à Cæsare suscepti, conscio
& adiuuante Pontifice, vt ij, qui rationibus alluci non potuerant,
armorum viribus compellerentur. Adiecit: Cum remissè fuisset
admota manus tam necessariæ adeoque efflagitatae morum emen-
dationi, dum firma spes erat, adituros Synodum in obsequium
Cæsaris eos ipsos, qui hætenus eam repudiarant; ab illis qui se Le-
gatos nominabant, ac pro Legatis gerebant, non conscio, sicut ipsi
affirmabant, Pontifice, quæsitis coloribus, modo præcipiti, iisque
solùm sequentibus qui Pontifici peculiariter adhærebant, decre-
tam fuisse, ac reipsâ peractam translationem, Italicis dumtaxat Pa-
tribus,

1548. tribus, aut iis qui Ecclesias in Italia obtinebant, comitantibus; obtituisse immaturo ac periculoso consilio multos Episcopos Religionis studiosos, palàm contestatos, velle se Tridenti permanere. Interea dum Patres qui secesserant, Bononiæ morarentur, illustri victoriâ debellatos à Cæsare hostes fuisse, ac Germaniam pacatam. Tum antea tum postea innumeris petitionibus ab illo omnem operam adhibitam, vt Tridentum reuerteretur Synodus, cui se subdere Germani in Comitibus Augustæ postremò coactis absque vlla exceptione statuerant. Rogatum fuisse Pontificem à Cæsare per Madruccium Cardinalem, ipsumque Mendozam, vt eam opportunitatem complecti vellet suæ Diuinæque gloriæ adeò promouendæ, adeoque opitulandi Reipublicæ Christianæ: atque vt eadem Bononiæ significarent, iniunctum fuisse Cæsaris Procuratoribus: si verò ipsorum postulationes repulsam ferrent, aut res diutius protraheretur, iussu eosdem à Cæsare, eius nomine in publico conuentu contestari, translationem iniustam fuisse, ac res inde secutas aut secuturas, esse ac fore præter ius attentatas, irritas, & tamquam infectas.

Postquam Cæsaris administri eius mandata perfecerant, voluisse; Pontificem Bononiensium Patrum sententiam opperiri, quæ suscepto translationis consilio concors erat, nimirum captiosa, grauis- simisque Religionis & Ecclesiæ incommodis plena; & tamen palàm fieri, eius Sanctitati eam probari, tum indito honorifico *Translationis* nomine illi malè ominatæ secessioni, tum appposito in litteris & ad Montanum & ad Cæsarem scriptis, Bononiensi conuentui titulo *Synodi Oecumenicæ*. Fuisse redditam Cæsari à Pontifice respon- sionem, quæ nihil decerneret, & negotium dumtaxat protrahe- ret, non legitimam, fallacem, à re alienam, ac simulationis refer- tam. Hinc iudicasse Pontificem in causa grauissima, de qua non- dum ritè cognouerat; hinc verò distulisse medicinam, seu verius negasse iis qui maximè illius egebant, qui que hæcenus recusau- rant, & tunc exquirebant. In altero ex his capitibus habitam à Pon- tifice fidem vilissimis testibus, & inter se discordibus; & in altero fidem Cæsaris, Regis Romanorum, Tridentini Cardinalis, ac tot etiam Principum in dubium reuocatam. Pergebat mala commemo- rare, quæ ob Synodorum translationem solet Ecclesia perpeti; atque ante oculos ponere leuitatem falsitatemque causarum, ob quas dicebat eam Synodum Tridento abductam fuisse. Profere- bat in medium, tamquam illius actionis vitium, quòd Cæsar de ea nihil priùs fuisset admonitus; & tamen eius eonsensum, tamquam

Occu-

Oecumenicarum Synodorum Patroni, necessarium fuisse. Spretum à Legatis id quod à multis opponebatur, vti scilicet Cæsari ac Pontifici res prius innotesceret: horum sententiam meruisse contrariæ anteferri, quippe & saniozem, & pluribus nationibus communem. Vbi tamen opus fuisset Concilio sedem mutare, oportuisse in propinquam aliquam urbem deduci, intra eandem illam prouinciam, in qua, & cuius causâ fuerat congregatum: nullam excusationem suppetere, quâ ea Bononiam migratio defendi posset, hoc est, in urbem in media Italia, & sub dominatione Sedis Apostolicæ collocatam, adeoque in loco qui numquam Germanis probaretur: vnde certò præuideri poterat, aut Concilium dissoluendum, aut ab illis paucis rem omnem ipsorum arbitratu statuendam. Cùm itaque Cæsaris munus esset, quo iam inde ab Imperij sui primordiis perfundus fuerat, Ecclesiam communem parentem tueri, & illam omni iacturâ seruare, simulque curare tranquillitatem Germaniæ, quæ præcipuum Imperij membrum est, eamque in veterem Religionem reducere; similiter Hispaniæ regnis, ac tot prætereà suis ditionibus consulere, quod non nisi reposito Tridenti Concilio perfici poterat; cumque hoc ipsum vniuersa Germania efflagitaret, & ipse semel iterumque à Pontifice suppliciter petiisset; denuò pro eo ac obsequentem filium decebat, & quâ debebat precum submissione, eius Sanctitatem obtestari, vt in id per Iesu Christi viscera consentiret; iuberet Bononienses Patres Tridentum reuerti: quod ipsi recusare non poterant, vt qui ad id peragendum sese obstrinxerant, vbi falsæ luis suspicio euauisset: quod ipse pariter Pontifex sæpius Cæsari per suos Nuntios Legatosque promiserat. Iam ferè ab anno desuisse illic, si quæ tamen vniquam fuerat contagio: iam paratam esse Germaniam, adeoque omnes timoris causas disiectas; atque ex altera parte accessisse liberam absolutamque professionem ab vniuersa illa inelyta regione obsequendi Concilio. Quòd si fortè Pontifex his repulsam daret (quod nimium dedecet bonum Christianæ Reipublicæ Governatorem, & probum Christi Vicarium) Orator religiosissimi Cæsaris nomine, post varias admonitiones denuntiationesque, ex Euangelij præscripto, & priuatim & publicè interpositas, etiam in illo sacrosancto Senatu coram Principum Oratoribus, & post contestationem in Bononiensi conuentu à Cæsareis Procuratoribus habitam, iterum tandem protestabatur, memoratam translationem seu professionem irritam & iniustam fuisse, adeoque quidquid post eam fuisset hætenus actum, aut ageretur in posterum, nullius auctoritatis esse & fore; per id

1548. verò discordias ali, & excidium Ecclesiæ imminere: eos qui se ibi Legatos appellabant, & paucos Episcopos illis adiunctos, quorum plerique à Pontificis nutu pendebant, eiusmodi roboris non esse, qui grauissimis in causis Religionis ac disciplinæ possent Decreta condere vniuerso Christiano Orbi, ac præsertim Germaniæ, cuius sanctiones moresq; parum exploratos habebant. Contestari se pariter, responsum à Pontifice redditum nec rectum nec legitimum fuisse, neque causæ consentaneum, sed depictum, splendideq; fucatum ad deludendum: Pontifici, non Cæsari imputanda vniuersa incommoda, quæ inde iam obuenerant, aut essent obuentura: Cæsarem omni vi ac studio iturum obuiam tempestatibus, quas præuidebat ex culpa incuriaq; Pontificis Ecclesiæ impendere; nec vmquam omisiurum illius tutelam, sed omnem curam ac solertiam adhibiturum, quæ sibi vt Regi atque vt Cæsari conuenirent, pro eo quod ipsi permisissent Iura, Decreta, Constitutiones, Leges, S. Ecclesiæ Patres, & Christiani orbis vniuersi consensus. Postremum ad Cardinales orationem conuertit, & omni Cæsaris iuri præcauens, vbi rem Pontifex neglexisset, ipsis etiam, si fortè desides essent, eadem denuntiauit. Dein adiectis formulis, quas legum periti salutare vocant, omnes qui aderant ceu testes rogauit, cunctoque adstantes scribas iussit rem omnem in Acta referre.

Me non fugit, à nonnullis scriptoribus recentioribus affirmari, 4
Mendozæ dicta in Pontificem ac Bononienses Patres à Ioanne Petro Cardinali Caraffa per Apostolicam eloquentiam fuisse reiecta, quod à Religionis studio, à constantia, à facundia illius viri verisimilitudinem trahebat; sed huiusce rei, aded suo prope ingenio memorabilis, altum habetur silentium, tum in plenissima narratione illius celebris facti in Senatus Acta relati, tum in litteris Maffei, quibus Legato Ceruino exactissime rem perscribit: quin etiam non silentium modò rei gestæ illic haberi, sed planè repugnantiam, dici potest; cum in laudatis monumentis pro certo habeatur, auditum Oratorem fuisse à Pontifice & Cardinalibus magnanimè quâdam patientiâ, & absque vlla interpellatione. Quare nimis alienum videretur à suscepto consilio, quo me obtinxi ea solùm enarrandi, quæ mihi liceret legitimis validisque probationibus palàm facere, si litigaturus cum Suauis, fuisset ausus huiusmodi facinus viro mearum partium attribuere. Dissertit itaque à nemine interpellatus Mendoza Cæsaris nomine, quæ iam retulimus. Apud se quisque reputet, quo impetu, tot ac tam variis auditoribus in ea Aula coactis, quæ omni terreno loco superior est, animos concuferit

serit tam stupens tonitru, quod (si fari licet) à terrestris Iouis dextera fulmina stringente micabat. 1548.

C A P V T XIII.

Responsum iussu Pontificis redditum in Senatu secunde Mendozæ contestationi.

1 **O** Primè norat Pontifex, subitariam meditatæ offensionis violationem non esse virilis animi, sed perturbati: sic enim relinquitur aduersario præstantissimum telum, quod consilium est. Quare patienter Oratoris dicta audiit. ^a Tum per Blossium Palladium (hic Blasius vocabatur; sed voluit pro eo concinnitatis studio, quo id temporis litterati flagrabant, nomen suum elegantius recudere) qui Pontifici à secretis erat, & Fulginatum Episcopus, Legato Cæsaris indixit, vt ad proximè futurum Senatum responsionem accepturus accederet. Interim Legatorum sententia ^b ad Pontificem delata est, suadentium, vt in causâ translationis partes iudicis minùs inuidiosas, maiorisq; apud Cæsarem venerationis, sibi potiùs assumeret, quàm litigatoris; Legatis verò ac Patribus Bononiensibus tuendæ rei à se gestæ curam relinqueret: per ea, & per Synodi cessationem aliquid voto Cæsaris indultum iri: quippe mos Principum est, nolle causâ omnino decedere; ne palàm fiat, aut neglectum ab ipsis ius, aut se ab aliis neglectos fuisse. Vt Pontifex eo consilio possit vti, mirificè profuit reperta ratio, quæ suaderet, Pontificis in ea causâ iudicium à Cæsare non recusari, nec ab eodem litem Paulo intentatam fuisse; adeoque licere in responsione simul Mendozæ factum, ceu temerarium, liberiori magnitudine redarguere, simul Pontificiam dignitatem à Cæsaris oppugnationibus illæsam seruare, quibus tametsi iniustus, ob oppugnationis cellitatem debilitari potuisset.

^a Acta Confist. 23. Ianuarij & 1. Februarij.

^b Litteræ Legatorum ad Maffejum, 26. Ianuar. 1548.

Kalendis itaque Februariis Senatum ingressus Mendoza contestatus est, ^c eò se aduenisse vt Pontifici obtemperaret, nullâ tamen obligatione constrictum: nolle se per eam actionem quidquam detractum iri Cæsari, seu ipse Legatus seu Procurator Cæsaris spectaretur. Responsionem quinquaginta fermè paginis constantem, à Polo Cardinali ^d dictatam, Palladius recitauit, cuius summa hæc fuit:

^c Litteræ Maffej ad Ceruinum, 1. Februar. 1548.

^d Litteræ Maffej ad Ceruinum, 13. Ianuar. 1548.

2 **M**agnum Pontifici ac Pontificiis Senatoribus fuisse mœrorem incussum ab ea contestatione, quam Cæsaris nomine Legatus protulerat: sed postea Cæsaris mandatis accuratiùs perlectis (hæc eadem

1548.

dem die data erant, & in eandem sententiam, ac illa quæ fisci Procuratoribus tradita fuerant, & nos paulò ante retulimus) non mediocri inde solatio eosdem affectos. Putari, haud difficulter hunc ipsorum mœrorem persuaderi Mendozæ, cum credibile esset, illum quoque dum contestaretur, iuxtà ac qui grauissimum onus baiulat, fuisse mœroris participem; præterquam quòd innotuerat, à multis Iuris primariis Cæsari addictis per preces & lacrymas rogatum Oratorem fuisse, vt ab huiusmodi actione abstineret. Vim illam doloris ex eo profectam, quòd considerabatur, tales contestationes ab iis adhiberi, qui vel se ab Ecclesiæ obedientia iam subtraxerunt, vel in hoc ipso nutant; quâ suspitione non posse Pontificem non angi, Cæsaris tam amantem, concordia tam studiosum. Fuisse per immensam gloriam subactos à Cæsare peruelles, qui à se, quiq; à Deo deficiuerant, & Protestantes sese appellabant: ad id opem tulisse Pontificem supra vires ærarij sui, & per auxilia, quæ per se amplissima, ipsâ etiam opportunitate amplitudinis suæ pretium superauerant, victoriamq; pepererant. Quare cum vel maximè non solum à pio, sed à grato Cæsaris animo plena remuneratio expectabatur ad Apostolicæ Sedis decus ac præsidium, tunc animum Pontificis acerbè commotum, quòd cerneret, ipsum belli finem aduersus hostes, initium esse contestationum aduersus Pontificem, spinis ab ea vinea collectis, à qua uas præstolabatur.

At verò solatium, quod postea ex mandatorum lectione superuenerat, inde ortum habere, quòd ibi obseruatum erat, à Cæsare traditam non fuisse Mendozæ facultatem litis in Pontificem mouenda, sed coram Pontifice in Patres Bononienses, vtpote in conuentum, quem ipse non legitimum existimabat; adeoque causam deferri à Cæsare ad Pontificem, tamquam ad Conciliorum & Ecclesiæ supremum Iudicem: neque contra Pontificem contestandi potestatem in mandatis contineri, nisi ad summum vbi Pontifex illius causæ cognitionem nollet admittere; quod non modò non euenerat, sed ne ipsa quidem controuersia adhuc ad Pontificem delata fuerat. Perspicuum igitur esse, Oratorem mandati fines fuisse transgressum; cuius mandati hæc verba rursus à Palladio recitata. Etenim modestissimus Cæsar, cum se læsum à Legatis & Episcopis Bononiam profectis arbitraretur, non aliud Oratori suo iniunxerat, nisi vt ad Pontificem sacrumque Collegium eos deferret: Oratorem autem hoc iudicio prætermisso, petuisse tamquam de iure, vt nullâ prius habitâ causæ cognitione, ipsi Legati ac longè maior pars Tridentinorum Patrum damnarentur, dum contenderat, illorum
Decre-

Decretum pro irritum habendum, quasi à partium studio, non à ratione profectum: quo exemplo nihil præteritis Conciliis reputantius, nihil futuris perniciosius foret. Multò conuenientius fuisset, vt minor pars, quæ Tridenti remanserat, si arbitrabatur Synodum perperam fuisse translata, excusationes suas querelasque ad Pontificem mitteret; quas ille perpendisset, perinde atque nunc volebat huiusmodi articulum perpendere, ob æquissimum pij Cæsaris postulatam, eâ sinceritate & æquitate, quæ postea à Palladio exponeretur. Posse itaque ab Oratore perspicere, quàm meritò Pontifex, Cardinales, omnesque viri probi lætarentur, quòd se solutos cererent eo metu, quem contestationis sonus ipsis incusserat: proinde grates Deo agendas, qui, dum Cæsar seditiosis consiliis obsidebatur, illi adeò suâ ope præstò fuerit, vt non modò is non consenserit, sed in rectam viam pedem flexerit; ex quo etiam Oratori sui Principis gratiâ lætitiæ causam suppetere. Quod verò ad ipsum Oratorem attineret, gaudendumne sibi an dolendum, ipsius iudicio permitti. Hoc posito, nihil amplius opus esse contestationem confutare, quippe irritam. Verumtamen quoniam quæ per eam opponerentur, si fuissent silentio prætermisâ, possent à multis vera credi, cum graui animarum detrimento; iussisse Pontificem, vt earum saluti consuleret, illis distinctè responderi.

4. Vniuersam contestationem eò tendere, vt nimirum Pontifex negligens, Cæsar diligens in celebrando Concilio ostenderetur. Si Oratoris argumenta solum Cæsaris sedulitatem spectassent, nihil aliud responsum iri, nisi gratulandum Ecclesiæ, Deoque gratias persoluendas, quòd adeò studiosus Religionis Cæsar ipsi concederetur: Pontificis mentem non esse, ex obscurata virtute Cæsaris sibi lucem augere, quod inuidi foret; nec optare, vt illius pietas minor effulgeret, cum quotidie preces Deo funderet, vt illustrior redderetur. Verum in eo, quod Mendoza iactauerat de Pontificis incuria in vrgenda Synodo, ne grauaretur Cæsar potius audire: Quemadmodum Pontifex erat ætate antiquior, ita in hac pia voluntate antiquiorem Cæsare fuisse, cum eam semper ostendisset adhuc Cardinalis, ac supra ceteros suis decessoribus significasset: quod testari poterant præcipuè Cardinales, illius temporis sibi collegæ. Huiusmodi voluntatis veritatem & efficaciam, statim ac eam Sedem ascenderat, fuisse à se comprobata, cum id negotij primùm omnium apud Principes promouisset, nullâ vniquam opportunitate prætermisâ, quam varia rerum euenta subinde obtulissent. Si Mantua ac Vicentia destinata Concilio sedes in irritum cesserant,

1548. id Pontifici neutiquam imputandum. Sex ipsos menses ab eo Legatos suos Vicentiæ detentos, eodem per litteras aduocatis omnium prouinciarum Episcopis, missisque eam ob causam Nuntiis singulatim ad omnes Principes: nec intactæ rei euentum, harum urbium conditionibus adscribendum, quasi minus fuissent idoneæ, ut eò variæ nationes confluerent; cum in comperto sit, eas potius ob locorum commoda regionumque vbertatem Tridento longe præstare. Alias fuisse causas; ac præsertim bellum inter Christianos Principes, potissimum scilicet Concilij obstaculum: qua in re Pontificis studium illius conuocandi eò magis studio Cæsaris præcelluerat, quòd hic, dum sponte vel inuitus tot annos huiusmodi bellis Christianos populos obuoluerat, celebrandæ Synodo viam obstruxerat: è contrario, Pontificem ad pacem perpetuò cohortatum, numquam arma mouisse, quæ vel minimum tam pium opus obturbarent; numquam à statu inter partes medio recessisse; numquam cum villo præterquam cum ipso Cæsare fœdus iunxisse in eo bello, quod supra cetera videbatur viam Concilio conuocando sternere, ut, sicuti Mendoza suâ denuntiatione affirmarat, ij quos rationum efficacitas haud permouerat, per vim cogerentur.

Non esse diutiùs insistendum comparationibus, quæ semper inuidiam pariunt, minusque conueniunt, cum ad laudem pietatis spectat; quæ tandem, quæcumque sit, tota Deo tribuenda est. Sed quando ad expendendam nouam Pontificis industriam Orator ipsum compulerat, satis esse, ut is animo reuolueret res à Pontifice per eos annos, quibus Ecclesiam administrat, gestas, ac famæ notas, atque in iis ipsius animum, Religionis ardentem studio, facillè perspectum iri; cum ferè nullus præterierit annus absque noua Nuntiorum Legatorumve missione, ut vbi quid affulisset spei ex armorum interuallis, Synodi negotium repeteretur, & ad id ipsum stabilis concordia perficeretur. In quo Pontifex tam ardentè se gesserat, ut ingrauescentium annorum pondus ipsum minimè retinuerit ab imponendo sibi ipsi non semel harum legationum labore. Verùm quia nihil Orator de iis accusauerat quæ translationem præcesserant, nec in ea pariter de Pontifice, quippe illius ignaro, conquestus fuerat, sed de Legatis, qui eam ipso incio peregrissent, suasque de Pontifice querimonias ordiebatur ex eo, quòd hic Episcopos qui Tridenti substiterant læsisset, dato Concilij nomine cœtui Bononiensi; animaduerneret, par itidem præiudicium (si appellandum ita erat) factum æquè fuisse & à Cæsare & ab ipso Oratore, postulantibus, ut Pontifex Concilium reuocaret Tridentum, cum id
non

non posset de alio Concilio intelligi, nisi de tunc iam coaëto Bononiæ: neque reprehendendum esse Pontificem, quòd cum iudex esset, Concilium appellaret conuentum illum, in quo de ea dignitate litigabatur: liberum esse iudici, ante latam sententiam voces adhibere ab reliquis vsitatas; & reliquos planè omnes hoc pacto loqui, Concilium fuisse Bononiam translatum. Quin cum eam partem tueri Legati ac maior Patrum numerus viderentur, haud licere iudici pendente causâ eoseo titulo spoliare: propterea quòd in re dubia maior pars etiam sanior censenda erat, cum præsertim Legati collatam sibi à Pontifice facultatem habuissent Concilij transferendi. Vtrum autem id legitimo ritu peractum fuerit, penes Pontificem iudicium esse, relicta interim cœtui nominis possessione.

6. Iam verò quòd Orator dixerat, id effectum à Patribus Pontifici addictis: caueret certè, ne, dum Tridentinos tamquam Pontifici non addictos laudaret, id in ipsis laudaret vnde schismata oriri solent: quod si addictos eos intelligeret, qui iure vel iniuriâ Pontificias partes tuerentur, nullos à se agnosci homines sibi addictos; si quidem non alias nisi parentis erga filios partes sibi retinebat, nec vlla de Pontifice controuersia in Concilio ad eam vsque diem orta fuerat. Non aliâ ergo ratione illos sibi addictos velle, nisi quâ ipsorum conscientia ac libertas, quam Legatis supra reliqua commendauerat, minimè læderetur. Argumentationem, quasi inexpugnabilem adductam à Mendoza, non valere; nimirum, excusari non posse Pontificis negligentiam in procuranda salute Germaniæ, quandoquidem Concilium Tridenti retentum recusabat, pro quo Cæsar ac Romanorum Rex preces fuderant, & cui Protestantes se submittere pollicebantur. Numquam id absolutè fuisse repudiatum à Pontifice, dummodò eum earum prouinciarum emolumento, & sine aliarum offensione fieret. De hoc ipso se postea dubitasse, superiorum annorum exemplo permotum, cum semel atque iterum Concilium illic indixisset, Legatis ad postulantis Germaniæ utilitatem eò missis, nec yllus ibi ex Germanis Antistes, sed soli paucorum Procuratores adfuisse; cuius rei testis oculatus laudari poterat ipse Mendoza, vt qui vtrâque vice tamquam Orator Cæsareus illic interuenerat: ac primâ vice tum ille tum ipsius collegæ noluerant Præsidium patientiam imitari, frustra iterum atque iterum ab his rogati vt ibi remanerent, quòd ipsorum exemplo ceteri pertraherentur. Alterâ verò vice compertum esse Mendoza, quàm diuturnam moram perpeti oportuerit, antequam opus inchoaretur;

1548. tur; & quo pacto tandem inceptum fuerit ab Episcopis aliarum nationum magis distantium, sed absque Germanis.

At nunc adduci, ob Cæsaris victorias, subiectionemque Protestantium, alias esse temporum condiciones. Ad hæc in primis opponi posse: Si Protestantes sinceris animis sese Ecclesiæ submittebant, coarctandum ab illis non esse Concilium certo loco: Legem veterem hoc in genere laborasse, sancto Spiritu nondum affuso, ut nonnisi in sola Hierosolyma offerre liceret sacrificia; sed in Lege gratiæ, S. Spiritus præsentiam ad vnam tantummodò ciuitatem se neutiquam restrinxisse: & quamquam morbus Germaniam inuasisset, posse tamen vbique locorum de curatione deliberari. Quod si secus foret, inter Danos etiam, inter Gothos, inter Bohemos ac Britannos, non minùs ægrotos, esset Synodus celebranda. Constatuiffe Ecclesiam pro sede huiusmodi conuentuum, locum statuere commodum non accepturis, sed præscripturis medicinam, quemadmodum superiorum Conciliorum exempla monstrabant. Ex huiusmodi præscriptione loci à Germanis habita adimi ceteris debitam libertatem; ipsis verò auctoritatem minimè debitam eligendæ Concilio stationis arrogari.

Verùm hæc dicta esse, non quò Germaniæ apta illa gratificatio negaretur, sed solum quò palàm fieret, rem non versari in statu denegatæ iustitiæ, cui hæc extrema remedia contestationis in Pontificem adhibenda essent. Ceterùm se minimè recusare, in eo Germaniæ votis indulgere: sed non posse quidem absque manifesta calumnia responsum à se redditum Cæsaris petitionibus, appellari *non legitimum, subdolum, alienum à proposito, simulationibus plenum*; quemadmodum Orator dixerat: quibus accusationibus responderetur, si capita rerum quas arguebant explicarent, eorumque probationes proferrent. Sed cum illæ solum generatim loquerentur, nihil aliud posse ex aduerso reponi, nisi ut adiiceretur animus ad vetustissimam Ecclesiæ consuetudinem, ipsorumque Cæsarum sanctiones, obseruareturque, an ipsis consonarent necne, ut in Concilio dogmata iam stabilita in controuersiam minimè reuocarentur, ut priuati homines ad ius suffragij non admitterentur, ut loci capitumque libertati abundè confuleretur.

Adiecisse Mendozam, Cuncta mala euentura Pontificis negligentæ tribuenda, Cæsarem verò apud se statuisse illis occurrere, susceptâ pro sui muneris gradu Ecclesiæ tutelâ. His responderi, Pontificem, quantum sibi ope Diuinâ liceret naturæ imbecillitatem sustinere, numquam commissurum, ut in tanti momenti munere

nere negligentia locum sineret : quod si aliter accidisset , quando-
 quidem septies in die cadit iustus , minus sibi de sua negligentia do-
 lendum esse , vbi ea vigilantiam Cæsaris exacueret ad opitulandum
 Ecclesiæ , dummodò id efficeret eâ ratione quam exposuerat Ora-
 tor , hoc est , quatenus intra legum Ecclesiasticarum fines Patrum-
 que præscripta se contineret . Id si præstaret , huiusmodi contesta-
 tionibus in posterum opus non fore , cum speraret Pontifex , suam
 incuriam numquam eò progressuram , vt adiutus ipse industriâ Cæ-
 saris in eo quod ad diuersum ipsius munus pertinebat , eundemque
 finem spectaret , Christianæ Reipublicæ salutem per summam tran-
 10 quillitatem non consuleret . Illud vnum superesse , cuius intra limi-
 tes si se cohibuisset Orator , nec fuisset sibi mandata transgressus ,
 nec tot sermonibus offensionibusque tam copiosam materiam præ-
 buisset (id erat contestatio coram Pontifice aduersus Legatos &
 Episcopos , qui sub Concilij nomine Bononiæ morabantur) eam
 contestationem ex Cardinalium sententia à Pontifice admitti cum
 formula consueta , *Si & in quantum ex iuris præscripto admittenda ef-*
set, & non aliter, nec idcirco Legatis Patribusq; Bononiæ congregatis ali-
quid detractum intelligeretur. Præterea cum per eam contestationem
 multæ fuissent allatæ rationes , irritam & iniquam translationem af-
 firmantes , quæ certè expendendæ erant , & cum vellet Pontifex
 omnem operam impendere ad conseruandam vnitatem Ecclesiæ , &
 connectenda eiusdem membra cum Capite , quod est Iesus Christus ,
 causam illam integram ad se auocare , vt eam plano modo , & ab-
 que forenti strepitu recognosceret in Senatu , audiretque de illa re-
 ferentes quatuor Cardinales , ex variis nationibus delectos , Bellaium
 Episcopum Parisiensem (non autem Cardinalem Parisium , sicut
 ait Suauis) Burgensem , Crescentium , & Polum ; inhibitis interea
 Legatis , aliisque primariis viris cuiusuis conditionis , grauissima-
 rum denuntiatione pœnarum , ne quid noui eâ causâ cognitione
 pendente mouerent intentarentque , quod eidem cognitioni aduer-
 saretur : iisdem etiam Legatis , & vtrique Episcoporum cœtui si-
 milium interminatione pœnarum præcepisse , vt ad se mittendos
 curarent aliquot ex ipsis Patribus , probitate litterisq; præstantes ,
 qui depositis animi offensionibus suas sententias exponerent : cun-
 ctos pariter , quorum ea res intererat , admonere , vt intra mensem ab
 hoc indicto Decreto aut per se aut per delegatos viros adessent co-
 ram Pontifice , & suas quisque rationes plene proferret . Ne quid
 verò detrimenti Germania interim pateretur , offerri à Pontifice
 Nuntios Legatosve , qui præsentem aliquam curationem eidem
 V 3 prouin-

1548. prouinciæ adhiberent, vbi intelligeret, id conditioni temporum accommodatum, & Cæsari Germanicæ gratum futurum. Absoluto iudicio, si translationem vel irritam vel iniustam comperisset, curam omnem auctoritatemque impensurum, vt Synodus Tridenti reponeretur. Vt cumque res accideret, nulli defuturum officio, vt inclytam sibi que dilectissimam Germanicæ nationem ad Ecclesiæ vnitatem reduceret, pristinumque dignitatis splendorem ipsi restitueret, quod votis omnibus precabatur à Deo.

His à Blofio recitatis, Mendoza pro recentiorum superstitione in iudicialiis cautionibus, ex vano etiam traducta ad eas causas, quæ nullum præter Deum in celo, & vim in terra iudicem habent, nouam contestationem interposuit, quâ ea quæ dicta fuerunt negauit; & sui Principis ius inuiolatum prætendit. Ad hoc breuiter responsum est, Tædio affici ex his Pontificem; non quod molestè haberet illæsum seruari ius omne, quod fortasse Cæsari conueniret, cum eius non esset mentis, vt quidquam ipsius rationibus detraheretur: sed æquum esse, vt Orator pariter libenter ferret, Pontificis, Sedis Apostolicæ, ac sacri Senatus iura inuiolata persistere ab eius iteratis obtestationibus, quibus satis erat, aptè fuisse responsum coram eo iisdemque scribis ac testibus, qui priori ipsius contestationi interfuerant. Ceterum quæ à Blofio perlecta erant ea non esse quæ Mendoza comprobatione indigerent, possentve eiusdem inficiatione labefactari.

Hæc quam retulimus responsio, tantâ silentij æquabilitate in oribus, quantâ ratiocinationis varietate in mentibus accepta est; in quibus vel singula diuersas interpretationes habuere, aliquas litterarias, sed plures mysticas, pro more imbecillarum mentium, quæ fictitiâ vmbra sibi constantes, volunt in quouis plano profunditatem inuenire. Vix tamèn fuit, qui Pauli prudentiam defraudarit egregiâ laude, tum quia simul sua quacumque arma neruose tractauerit, simul moderamina inculpatæ adeoque plausibilis defensionis seruauerit; tum quia ex ipso libello accuratissimo tanti accusatoris eruerit firmam rationem, quâ nixus, tamquam illi superior, iudicis personam assumpsit, non autem ad vilem duramque rei conditionem se abiecit.

Diplomata Pontificia ad Legatos Bononienses, & Patres Tridentinos. Proditionis suspicio Bononiæ. Senſa Caſaris poſt redditum à Pontifice reſponſum Mendozæ.

Poſt habitum Senatuum varia per dies quindecim reconcilia-
tionis conſilia cum Oratore agitata, ſed fruſtrà: quare is Ro-
mâ diſceſſit primo ſacrorum Cinerum ^a die. Atque hinc orta
eſt cunctatio Diplomatum, quæ Bononiam ac Tridentum Ponti-
fex miſit; tamenſi eam alteri cauſæ Suavis referat. Poſtridie igitur
huius profectionis ^b perſcripſit ordinatim ad Legatos Pontifex
quidquid cum Oratore actum fuerat; adiecitque: Quamquam
ipſe cuperet, vt quamprimum Synodus abſolueretur; tamen ne iu-
ſtitiz deeſſet, opus ſibi eſſe eam cauſam cognoscere, quod celeriter
perfecturus erat. Proinde ipſis demandabat, vt legitimas tranſlato-
nis tabulas ad ſe mitterent; ſimulque Patres hortabatur, vt ex ipſis
tres minimum Episcopos ad ſe legarent, qui communi nomine actæ
tranſlationis rationes exponerent. Interea Synodus, eò quòd ve-
tabatur quidquam noui tentare pendente lite, à ſolemnibus actio-
nibus ^c abſtinuit. ^d Quamobrem primo Quadragenarij ieiunij die
haud ſolemniter de more litatum. Anceps fuerat Pontifex, an Le-
gatos ipſos accerſeret, qui ampliore auctoritate cauſam tuerentur:
ſed præterquam quòd modico, nec ſatis benè compacto Concilij
corpori neceſſaria ſaltem dignitas ac prouidentia capitum agnoſce-
batur, ea cuſtodum vigilantia alioquin etiam opportuna Bononiæ
exiſtimata eſt, cum ſuboluiffet, res ibi nouas agitari, vt vrbs illa Cæ-
ſari traderetur, ^e aut eo Bentiuoli reuocaretur; ob quam ſuſpicio-
nem duo viri nobiles in vincula coniecti ſunt, & quingentorum mi-
litum præſidio vrbs communita.

² Scripſit quoque Pontifex Diploma ad Episcopos Tridenti de-
gentes, ^f in quo dicebat: Quemadmodum nullum ipſe remedium
efficacius ad curanda Eccleſiæ vulnera ſperauerat, quam Oecume-
nicum Concilium, eamque ſibi ſpem auxerant proſperi Tridenti
progreſſus; ita nullam ſibi grauioſam perturbationem incuſſam,
quam à diſſentione inter Episcopos, dum decreta à plerisque Pa-
trum tranſlatione Bononiam, reliqui eò ſe conferre cum aliis re-
cuſauerant; cum inde prænoſceret eas moras, eaſque diſcordias,
quæ ab huiusmodi diſſidijs progigni ſolent. Tum de ipſis conque-
rebatur, quòd Concilium Bononiam ſecuti non fuerant, aut certe
coram

^a 15. Februa-
rij, ex Diario
dic 21.

^b 16. Februa-
rij.

^c Diarium,
15. Februa-
rij 1548.

^d Huius ſuſ-
penſionis, à
Pontifice in
Senatu statu-
tæ ante ipſius
publica reſ-
ponſa, cer-
tiores facti
ſunt Legati
ac Patres pri-
mis litteris.

^e Ex Diario,
21. Februa-
rij 1548.

^f Pontificis
litteræ ſæpius
ſcriptæ ad
Episcopos
qui Tridenti
remanſerant,
eorumque
reſponſa: ex-
ſtant, præter-
quam in A-
ctis, in vno
ex libris In-
ſtructionum
ſpectantium
ad Conci-
lium, in Ar-
chiuio Vati-
cano.

1548. coram se causas non perduxerant, propter quas arbitrarentur nec se obligari, nec translationem esse legitimam. Eos citra omnem excusationem in alterutro cum publica offensione peccasse: & quamuis in omnes ea caderet obligatio, multò tamen maiori Pacecum Cardinalem vrgeri ob suæ dignitatis eminentiam, quæ cum longè arctius Pontifici obtrictum reddebat: doluisse sibi, quòd ea iura, quæ ipsi sibi inesse crediderant, translationi aduersantia, prius à Cæsare quàm ab illis audiuerit. Narrabat breuiter quæ in Senatu ob eam causam peracta fuerant à Cæsare in Legatos Patresque Bononienses, & causæ cognitionem ad se auocatam. Existimasse hæcenus, translationem rite habitam fuisse ex præsumptione legitima, famaque communi; nunc vero quando id in controuersiam deducebatur, suscepturum se partes integræ Iudicis, paratamque ipsorum rationibus excipiendis aurem habiturum. Id à se tribui meritis inclytæ nationis Hispanicæ, tanto in Sedem Apostolicam studio flagrantis; ipsorum pariter virtuti concedi, de quorum probitate, doctrina, egregiisque laboribus præclara semper audierat. Proinde eos hortabatur, vt tres saltem ex ipsis ad se venirent, exposituri quidquid translationi obiciendum putassent.

Dum hæc à Pontifice gerebantur, rei notitia peruenit ad Cæsarem, cuius animo consilium à Paulo susceptum non displicuit. Etenim quòd solertiùs quæri videbatur, ne contestatio à Cæsaris voluntate profecta censeretur, eò ampliorem haberi rationem de ipsius nomine palàm erat, maioremque in Pontifice curam, ne sibi aduersarius ab hominibus crederetur; & ex altera parte vibratum à se telum in manus sibi rediisse videbatur, quod iterum retorqueri posset, cum in ipsius semper esset potestate, id quod suo nomine Mendoza peregerat, etiam aduersus Pontificem ratum habere. Verum cum Cæsar in Paulo maiorem quàm opinatus fuerat firmitatem experiretur, cumque animaduiceret, illum nullo minarum terrore adductum iri ad reponendum ibi Concilium, vbi ipse restitui iubebat potiùs quàm petebat, apud se statuit, satis sibi fore, si Bononiæ Synodus minimè continuaretur, ostendens interim se animi pendentem, pronumque ad contestationem ratam habendam; & adeoque eam vtilitatem decerpens, quam affert bellica fistula manu prætenta, nondum explora. Significauit itaque Sfondrato, velle se quæ contestatus fuerat Mendoza, rata profiteri, & ad Concilium legitimum prouocare: sed Tridentinus interpositis hortationibus suis Romam scripsit, non parum esse Cæsarem delinitum, adeoque sperare se, illum sibi temperaturum, modò Synodus, simulque

g Diarium,
22. & 23. Fe-
bruar. 1548.
h Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
8. Februar.
ex Diario,
1. Martij
1548. & lit-
teræ Maffei
ad Legatos,
24. Februar.
1548.

que iudicium translationis suspenderentur, nullâ Episcopis Tridentinis illatâ molestiâ: satis enim in comperto erat Cæsari, in illius causæ iudicium nihil amplius à suis produci posse, quàm quod toties per priuata colloquia productum fuerat; nec à Pontifice damnatum iri in Senatu, quod tam sæpè in priuatis colloquiis ipse comprobauerat; cùm inter omnes iudices ille nobis vel maximè suspectus sit, qui se contra nos sentire semel declarauerit: nulla siquidem animi affectio tantum dominatur in homine, quantum præteriti iudicij sui quidam veluti paternus amor atque complexus.

1548.

C A P V T X V.

Lecti Bononiæ Episcopi Pontificem adituri: & Hispanorum, qui Tridenti persisterant, responsio.

ACcepto Bononiæ Pontificis Diplomate, ^a Legati, conuocatis Patribus, responsum Mendozæ redditum, ac tenorem Diplomatis recitari iusserunt. Omnes consenserunt, agendas Pontifici grates esse: sed quod spectabat ad causam, censuit Fesulanus, eam minimè defendendam; sed consentiendum remigrationi Tridentum. Portuentis illam agendi rationem improbauit; dixitque, eam esse artem innectendæ moræ: debere potius à Pontifice aliquot ex Patribus Romam vocari ad morum emendationem ex ipsorum sententia statuendam; quo pacto palàm faceret, illam à se non subterfugi, sed pro sua virili parte promoueri: idque verbis aculeatis expressit, nihil animaduertens, à medico frustra præscribi pharmaci, quamdiu ab eo curari agrotus recusat. Abricensis & Nouiomentis hanc inducendæ causæ rationem improbarunt, ^b ne Synodus officeret iuri suo, dum alium superiorem iudicem agnoscebat. Idem Armacanus, sed modestis verbis exposuit; cui nihil à Legatis responsum: nam quantò validiores Bononiæ quàm Tridenti manus habebant, tantò illis arctius ligabantur; cùm sibi quisque persuaderet, in certaminibus ab illo iniuriam inferri, qui eam facere potis est. Verùm erga duos alios, qui audaciùs & per speciem contestantium verba tegerant, visum est, silentium aut probationem quamdam aut imbecillitatem animi futurum fuisse; ac proinde vtrumque monuerunt, quæ per se ipsos ac publicè, quæ per eum, qui Synodo à secretis erat, ac priuatim, quasi Ecclesiæ censuris esse implicatos, quas Pontifex non obtemperantibus infligerat. Lusitanus quoque ob iacta minùs reuerenter in Pontificem verba fuit obiurgatus. Quapropter hi tres se à proximo cœtu abstinere,

^a 25. Februarii. ex Diario, 26. Februarii.

^b Diarium, 26. eiusdem mensis.

Pars II.

X

nuere,

1548. nuere, ac duo priores apud eundem, qui à secretis erat, mentem suam explicarunt; Se quidem voluisse illibata seruari iura Concilij quæcumque ea forent; non tamen obsistere mandatis Pontificis, cui parendum esse censebant. Nec eorum excusationes reiectæ sunt; perinde ac vsuuenit, cum certa criminis demonstratio nocet iudici, & alterius pœna detrimentum illi non emolumentum affert.

c 26. 27. &
28. Februar.
ex Diario.

Huius legationis delectus plurium Patrum suffragio in Præsibus repositus. Hi verò primo loco designauerunt Filolium Aquensem Archiepiscopum; qui annorum morborumque pondere missionem suam excusauit, per consuetum reuerentis repulsæ modum, ubi quis à maioribus eligitur; cum fortasse nollet is inconsulto suo Rege apertam litem cum Hispanis suscipere: idque eò pronius crediderim, quòd comperio, à Gallicis Oratoribus fuisse variis nominibus subtractos illi delectui cunctos reliquos eiusdem nationis, causantibus, par non esse, ut ad translationem defendendam seligeretur, qui aut illi non interfuerat (cuiusmodi erant ij qui postea superuenerant) aut qui anceps nutauerat in sententia, qualis fuerat Miropicensis; adeoque excepto Filolio nemo supererat eligendus è Gallicis. Itaque ceteri, quos Præsides proposuerant, & Patres comprobauerant, fuere Ioannes Michaël Saracenus Archiepiscopus Materanus, Thomas Campeggius Episcopus Feltrienfis, Aloysius Lippomanus Episcopus Motonensis, idemque Veronenfis Adiutor, Philippus Archintus, Ioannes Baptista Cicala, & Sebastianus Pighinus Episcopus Salutarum, Albergensis & Alifanus. His additi sunt Hugo Boncompagnus, *Abbreniator*, ut vocant, & Hercules Seuerolus, Concilij Promotor, qui omnes Romam celeriter adiere.

d Data
23. Martij
1548.

Nec ibi multò post reddita sunt Tridentinorum Patrum responsa: qui cum statuissent Tridento non discedere, modestissimas quasque religiosissimasque formas exquisire, quibus hanc suam mentem Pontifici exponerent; adeoque integra epistola contexta fuerat vocibus ac sententiis submissionem, pietatem charitatemque spirantibus, cum eo aculeo, inter ceteros maximè penetrabili, quo pungimus, cum sine aculeo repugnamus, quasi non ob æmulationem, sed ob conscientiam. Significabant, Pontificium Diploma Religionis studio ac mansuetudine plenum, animumque Apostolicum redolens, à se fuisse compertum; ipsos verò semper studuisse per omnem animi demissionem illi obsequi: hinc effectum, ut iidem Tridenti persisterent, cum translationem eo incio collegæ decreuerunt; in quo optauissent, ne religiosissimus Cæsar pariter negligeret: illic permanisse, quia reliqui professi fuerant eòdem reuer-

reuerfuros, ftatim ac malæ contagionis fufpicio defuiffet, ac præfer-
 tim vbi Germani Concilio obfequi vellent; perinde ac alterum ci-
 tõ contigerat, alterum paulò pòft perfectum fuerat tum ab egregia
 virtute Cæfaris, quâ bellum gelferat, tum ab illuftri pietate, quâ fru-
 ctum victoriæ ad Dei gloriam conuerterat. Argumento quod fibi
 obieftabatur, nimirum oportuiffe, vt vel cum reliquis Bononiam
 irent, vel fignificare Pontifici caufas cur translationem reiicerent;
 refpondere, fe retentos fuiffe ne abirent, ab iifdem caufis, quas illi
 Decreto iam obiecerant, cum Tridenti conficeretur. Ne autem
 Sanctitati fuæ eas caufas exponerent, excufari à perfuafione quam
 habuerant, ipfas fcilicet fcripto à fe traditas, & in Acta relatas, Pon-
 tifici fuiffe perfcultas à Legatis; adeoque non ex modica, fed ex in-
 genti reuerentiâ fe abftinuiffe ab accelfu ad Pontificem, ne ipfi mo-
 leftiam fuis poflulationibus exhiberent. Si veniffet vmquam in men-
 tem, id ipfi gratum futurum fuiffe, quam porrò difficultatem obii-
 ci potuiffe, quâ ab eo officio retardarentur? Ad alia longè maiora
 obfequia fe Apoftolicæ Sedi obftriçtos agnofcere, tamquam ipfius
 antiquiffimos filios, qui numquam Patrem defuerant, quique ci-
 tra inuidiam non modò reditum iuniorum aberrantium, hoc eft
 Germanorum, exoptabant, fed obuiam ipsis procedebant, vt eos
 inuitarent, & Parenti felicem illum, quem fperabant nuntium gra-
 tulabantur. Si Cæfar ipfos eâ poflulatione anteuertat, Pontifi-
 cem à fe rogari, vt in animum induceret, id non ipforum impulfu,
 fed fuâ fponte ab eo factum, arbitrato, hoc ad Ecclefiæ Patronum
 pertinere, fimulque excito ab ardenti ftudio adnectendæ nobiliffi-
 mæ nationis Germanicæ reliquo corpori Catholico, & fub capitis
 obedientia reponendæ. Dolere fe non mediocriter, quòd ipforum
 commoratio Tridenti multis, vt Pontifex fignificauerat, offenfioni
 fuiffet; fed fibi purgandis fatis effe, huiufmodi offenfionem non
 à fe datam, fed ab aliis captam, cum etiam non paucos difceffus
 collegarum offendiffet. Laudes, quibus ornabantur à Pontifice,
 ipfius benignitati, non illorum merito referendas; à fe verò accipi
 tamquam ftimulos, vt eafdem verè promerentur; eo tamen ex-
 cepto, quod fpectabat ad Hispanicam nationem, quæ reuerà in Fi-
 de obferuantiaque erga Chrifti Vicarium femper excelluerat, in
 quibus neque fe degeneraffe fibi videri, neque à culpa folùm, fed
 à culpæ fufpicionem procul abefle. Sperare fe à Pontificis bonitate,
 pietatis affluentiam nulli fibi fraudi futuram, nec meritum in cri-
 men abiturum. Hic equidem mihi à rifu temperare nequeo, dum
 Suavis, cenfor ille feuerus, tum Bituntini in Rhetorica, tum Con-
 cilij

1548.

cilij in Grammatica latinam formulam, *Ne nobis fraudi sit*, vertit Italicè, *Che non ci sia ascritto a fraude*, hoc est, Ne nobis adscribatur fraudi.

Pergebant orare Pontificem, quando Concilij meta pax erat, ne se ad litigandum adigeret. Eam causam aut ipsorum esse propriam, aut Dei. Si propria, se paratos iniuriam pati potius, quam inferre: si Dei, prout re ipsa erat, quem Patronum optari posse Dei Vicario præstantiorem? Abscinderet proinde Pontifex omnem iudicij telam, Tridento Concilium restitueret, quod tamquam vnicum Christianæ gentis remedium linguis omnium acclamabatur: ab illo reliquum gubernationis suæ cursum summa cum laude, maximeque decenter, pro ea quam gerebat personam celsissimam, fuisse peractum; ipsis persuaderi non posse, eundem sibi defecturum in actu postremo, in quo plausus non intra momentum, sed per æternitatem excitandus erat. Ne illi graue foret pro sua singulari humanitate æquo animo excipere, quæ paucis ipsi proposuerant; cum certi essent, si fortè multi maiori cum peritia Sanctitatem suam alloquerentur, neminem certè ipsis amantiùs ac reuerentiùs locuturum. Verumtamen eos sibi non vsque adedò arrogare ex illius benignitate, ut in animo esset de eo disserere, quod tantum Pontificem deceret, sed solum de eo, quod inde sperabatur.

In hisce litteris ut ea saltem exterior reuerentiæ species placebat, quæ contemptus apertus declinabatur; ita facta à dictis discrepantia visa sunt. Etenim sicuti Patres Bononià Romam missi opponebant, aliud erat translationi, dum eius deliberatio pendebat, obstinuisse; aliud, non obtemperasse postea maioris partis Decreto, quod Præsides pro legitimo declarauerant: si aduersus hoc obtineri à se ius aliquod existimabant, debuisse aut illi parere, donec irritum iudicaretur, aut saltem intercedere, & prouocationem coram Iudice legitimo proficere: nullam aliam extare promissionem de redeundo, nisi tenorem Decreti in profectioe habiti, quo multæ conditiones requirebantur, ac potissimè nona Patrum deliberatio. Huius excusationis simulationem ex eo deprehendi, quòd eam non adduxerant, cum à Patribus Bononiensibus per litteras fuerant inuitati, ut eò conuenirent, Conciliumque continuarent; quin ne responso quidem illos dignati fuerant. Quòd omittatur defensio, cum aliqui iudicis sententiæ obtemperatur, modestiæ sanè ac tolerantia tribui posse; sed quod Decretum legitimi Magistratus detrectetur, simulque recusetur apud superius Tribunal causam dici, vel iuris diffidentia vel Tribunalis desipientia tribuendum.

CAPVT

* Litteræ Legatorum ad Farnesium, 4. Aprilis 1548.

*Acta in causa translationis, quæ cum Cæsare egerit Ardinghellus.
Prosper Sanctacrucius missus in Galliam Nuntius.*

ITa diserebant Patres Bononienses, à Synodo Romam delegati, quos Pontifex in Senatu^a audiuit ore Archiepiscopi Materani, utpote dignitate præcipui, loquentes. Promotor verò Seuerolus legitima translationis Acta Pontifici dederat. Hi quidem benigno responso accepto, spe ac laude mixto, agere iussi cum Cardinalibus, quibus id negotij datum fuerat. Legati verò^b vetiti sunt interesse vel iris Patrum congressibus, qui Synodi functionem redolerent; adeoque priuatim ab ipsis audiebantur, absque consueta Episcoporum assistentium frequentia, minores Theologi, quibus consilij non iudicij ferendi ius erat. Nec ita multò post reuersus est Iulianus Ardinghellus è Germania, quò missus à Pontifice fuerat, ut simulea de re, simul de Placentiæ restitutione ageret. De hoc postremo bonam spem retulit, libenter scilicet auditum iri, si quem Pontifex ad Cæsarem mitteret, qui cum eo conueniret de vrbe vel restituenda (adiectis tamen quibusdam cautionibus) vel componenda. Quod spectabat ad alterum, nuntiauit, Cæsarem id temporis de Patrum reuersione Tridentum taciturnum, dummodò neque pariter Bononiæ Synodus progredieretur, & Romæ translationis iudicio Pontifex superfederet; interim verò in Germaniam Legati mitterentur cum amplissima facultate, quam tredecim capitibus Cæsar explicauerat, ut hæreticos conciliarent, nationique satisfacerent. Quod ubi conficeretur, Concilio non ampliùs opus fore, adeoque omnem de loco disputationem desituram. De huiuscemodi postulato Legatorum sententia hæc fuit.

^a 22. Martij, ut in Diario 26. & 29.

^b Ex Diario, 26. Martij.

^c Ex Diario, 29. Martij, & ex mandatis acceptis à Sanctacrucio, 28. Aprilis.

^d Cæsari negari non posse id, quod Pontifex in responsione Mendozæ reddita solemniter promiserat; tamen non nisi vnicum mittendum Legatum, cum omnis æqualitas æmulationis contentionisque sit ferax: Sfondratum ipsum posse designari, qui illic aderat, illarum rerum ingeniorumque peritum; duo illi Præsules consiliarij adderentur. Primo loco proponebatur Hieronymus Verallus Archiepiscopus Rossanensis, qui annos plurimos ibi Nuntium egerat: secundo Pighinus, qui in Concilio præclarè se gesserat. Quod spectabat ad facultates, singula capita sunt expensa cum à Legatis Bononiensibus, tum à Cardinalium cœtu, quem Pontifex ad hæc discutienda Romæ constituerat, adiecto præstantium Theologorum

^d Ex Diario, 28. Martij, & 14. Aprilis.

1548.

rum consilio. Quid in singulis illi perpenderit, notitiam afferret, lectori tædio potius quam emolumento futuram; cum parum proficit, minusque delectet proluxa earum rerum lectio, quarum modicus postmodum fuit effectus. Hoc unum commune prudensque consilium haud reticero: Legato facultates pro ipsius arbitratu liberè haud committendas, ne, quando cuicumque petenti negaret iis velle, aut maleuolus aut austerus videretur; sed eius prudentiæ conscientiaque iniungendum, ut eas tunc exerceret, cum id opportunum fore intelligeret.

e Ex Diario,
19. Aprilis
1548.

Iam Pontifex hanc legationem decernere habebat in animo, cum ^ereclamantes Gallici Regis ministri, nonnullos ex Purpuratis Patribus, ad deliberandum de hoc negotio selectis, in suam sententiam traxerunt; significaruntque Pontifici, per eam artem aspirare Cæsarem ad plenum Germaniæ dominatum, ut postea ad opprimendos Galliæ Regem ac Principes Italicos vires conuerteret: huius consilij manifestum argumentum esse Placentiam ab eo recens occupatam: si ergo in iis quæ postulabat, illi satisfaceret, vinculum non concordia, sed seruitutis Christianæ Reipublicæ contextum iri. Non tamen existimavit Pontifex, per hæc politica prudentiæ scita, satis se subtractum oneri procurandæ omni studio animarum salutis. Ad Regem Romanorum novum Nuntium delegit Prospere Sanctacrucium Episcopum Chysamensem, Romanæque Rotæ duodecimuirum, ei que tradidit (si Commentario credimus, eius Vitæ summam continenti, qui ab eodem scriptus fuit, sed non absolutus, qui que in meas manus devenit) occulta quædam mandata, ut nimirum ageret in itinere cum Guillemo Bauariæ Duce, qui non minus quam Paulus arbitrabatur malè sibi repensas fuisse supplicias Cæsari subministratas, cupiebatque sibi socios asciscere potentiam ac dignitate pollentes ad eius amplitudinem deprimendam, quam & potestate nimiam, & reapse immoderatam putabat. Verum hoc semen à Nuntio iactum, in tenebris arcani profundi, & sub terra sine germine delitescens, ob celerem Pauli mortem nunquam in lucem prodiit. Quod de illius Nuntij missione constat, solum est, varia illi data fuisse documenta ^fad reconciliandos Bohemos hæreticos, agendumque cum Cæsare de responsionibus ab Ardinghello delatis; sed commissum pariter illi fuisse, ut Bononiâ transfiret, nec solum habita mandata Legatis ^gaperiret, verum etiam, ubi opus foret, ea de ipsorum consilio reformaret: quod ita planè accidit. Etenim cum is iuberetur Cæsari significare, in iudicio de translatione nihil esse superfedendum, ut ex Cæsaris voto senten-

f 18. Aprilis
1548.

g Litteræ
Sanctacrucij
ad Maffeiū
Bononiâ,
4. Maij
1548.

sententia protraheretur: quoniam tamen in eo pergerent, ipsa tamen causæ grauitas diurnitatem postulasset; animaduertebant Legati, per ea fateri Pontificem, rem esse arduam & ambiguam, atque inde colorem excusationemque aduersariis præberi. Vbi verò eidem mandabatur, ut affirmaret Cæsari, in eius gratiam Pontificem lentius acturum in continuanda Bononiæ Synodo; aduertebant Legati, quemadmodum sibi persuadet Princeps, potiri se privilegio cunctas voces dubias in rem suam interpretandi; ita homini cum eo loquenti disertè promendum id quod præstare intendit, cum ea significationis subtractione, ut etiamsi dictis suis omne accedat incrementum, cuius sit capax interpretationis amplitudo, non tamen supra quàm intenderat, obligationem contrahat. Quod Nuntius Pontificis nomine deferebat, aiebant illi, non tamquam propensionem animi arbitrariam acceptum iri, sed tamquam promissionem irrevocabilem; neque tamquam paucarum hebdomadum, sed tamquam multorum mensum cunctationem: consultius dici posse: Optare Pontificem Cæsari satisfacere; verum undique se coarctari, cum Præsules, Galli præcipuè, rei confederationem urgebant, ante oculos ipsi politis suarum Ecclesiarum ex Episcoporum absentia detrimentis. Denique de Legatis in Germaniam mittendis iubebatur Nuntius respondere, quò celerius voto Cæsaris obsecundaretur, Præsules missurum Pontificem: quod iam nunc præstitisset, nisi tam multa, quæ à Cæsare in eorum facultatibus petebantur, consilium deliberationemque longiorem requirerent. Iam verò quoniam ea legatio à Madruccio ardentè expetebatur, illius cupiditate ab eodem honestatà non tamquam ab ambitione, sed à studio Religionis profectà, cum affirmaret se, quippe Germanum Principem, gratiosorem, adeoque potentiorè apud suam nationem futurum; datum fuerat negotium Nuntio, ut lento pabulo spem nutrirer, insinuando, posse id perfici, ubi Sfondratus discederet, & res Germaniæ felicem propius exitum portenderent: in præsentia retineri Pontificem, quò minus ipsum delegaret, ab increbescente fama, quòd is destinaretur à Cæsare in Hispaniam, ut eius filiam in Germaniam deduceret, unà cum Archiduce Maximiliano, fratris Romanorum Regis primo filio, cui fuerat desponsa. Etenim Paulus nec volebat præcidere Madruccio hanc spem, quæ arctissimo aliorum animos innectit vinculo; nec in opus eam deducere, ne tam suspecta negotia ministro committeret Cæsariano magis quàm suo. Sed hac in re placebat quidem Legatis Bononiensibus id quod intendebatur; ea verò per quæ id ipsum quærebatur, minime

1548. nimè placebant: illa siquidem quasi sub conditione promissio poterat in absolutam resolui, vbi Sfondrati reditus accidisset, & reconciliationis tractatio incaluisset: obtentam speciem itineris Hispanici auferri posse per tabellarium, qui Madruccium iturum negaret: huiusmodi lac à fallaci spe propinatum, quandoque acrius accessere in stomacho magnorum virorum vbi deludantur, perinde ac fortassis euenerat in diuortio Regis Britanni. Cautius sibi videri, si nullo ea de re verbis Pontificis responso reddito, solum significaretur Madruccio Farnesij Cardinalis nomine; Cum adhuc de re ipsa deliberandum esset, ad conditionem designandi Legati descendendi non posse, induceret vtique in animum, dum Farnesius Romæ degeret, sedulum illi Procuratorem minimè defuturum. Nec indignum relatu fuerit, Nuntium, ob huius postremi capitis mutationem, nouum exemplar à Pontifice petiisse, ne si forte necesse foret vetus producere, restrictiora videretur afferre cum suo sui que negotij detrimento, quàm quæ tradito sibi scripto continebantur. Semper quippe homines auersantur eiusmodi ministrum, qui quantum sibi per Principem licet, ipsis conferre detrectat, instar vitiosi canalis, in quo pars aquæ à fonte sibi commissæ deperdat.

CAPVT XVII.

Ceruinus iterum à Pontifice accitus. Gallia Regis conatus. Libellus appellatus Interim, à Cæsare in Comitibus discussus, & promulgatus.

^a Est in Diario, 21. Maij 1548.
^b 15. Maij 1548.

^c Vide Brouium, anno 1548. num. 5. & seq.

HIs tamen mandatis oclusum aditum Legatus sensit, cum in primo ad Carolum accessu mutata omnia nactus est; ^a mirum in Comitibus Augustanis promulgatum à Cæsare ^b libellum, qui hominum ora mentesque repleuit, *Interim* nuncupatus; propterea quòd in eo præscribebatur quidquid interim vtique ad futuri Concilij Decreta credendum esset. Continebat hic libellus præcipua capita, quæ per recentes controuersias agitabantur, viginti sex articulis digesta. Quis illius fuerit auctor, incertum est; sed ipsum Cæsari obtulerunt nonnulli ^c Principes, qui vel nimia pacis cupiditate hallucinati, vel quæstionum ad Religionem spectantium imperiti, spem cum eodem Cæsare conceperant, fore vt in vna eademque doctrina possent hæretici cum Catholicis concordare. Illum Cæsar recognoscendum dederat tribus viris sacrarum Litterarum scientiâ insignibus, Iulio Flugio, cui paulò antè Naurburgensem Ecclesiam à Lutheranis occupatam restituerat, Michaëli

chaëli Sidonio, Moguntini Suffraganeo vt vocant, probo vtrique Catholico, & Ioanni Agricolaë Iſlebio hæretico, Septemviri Brandeburgici concionatori, ſed æquè ac ipſius Dominus concordiaë cupientiſſimo. In pluribus articulis, ac potiſſimum in iis quæ de Sacramentis agebant, ea doctrina Lutheranorum erroribus aduerſabatur; in aliis verò contexta erat formulis ambiguis, quas liceret vtrique partium pro re ſua interpretari. Quare hi tres delecti, poſt diurni ſtudij laborem retulere, quidquid in libello continebatur, dummodo ſanã interpretatione exponeretur, doctrina Catholica haud repugnare, excepto Sacerdotum coniugio, & vſu Calicis apud laicos: quæ duo ibi ita permittebantur, ^d vt reuera tamquam licita minime probarentur; ſed dicebatur: Cùm difficillimum comperit eſſet, Sacerdotes à ductis vxoribus ſciungi, & experimento conſtaret, aliquot populos ab Euchariftia ſuſcipienda ſub vtraque ſpecie abduci non poſſe, vtrumque tolerandum eſſe, donec Concilium decerneret id, quod Eccleſiæ magis profuturum putaret. Ex his quæ delecti viri retulere, ſpes ſucceſſus in Carolo aucta. Quapropter auctoritate Cæſareâ vulgatus fuerat in Comitibus libellus; non ita tamen, vt eius obſeruantia præſcriberetur; ſed vt Principum qui aderant ſententia exploraretur. Sfondrato etiam libellum ^e communicauerat Cæſar, vt auctoritate Pontificis illum firmaret. Neque hic prætermiſerat multorum ſtudium adhibere tum Romæ tum Bononiæ; ^f vbi Legati Catharino præſertim ac Seripando in eo vſi ſunt, & iudicium bifariam diuiſere. Pars altera continebat articulos Tridenti iam definitos; ac de iis cenſuere non niſi adhibitas ab eodem Concilio formulas in libello apponendas: altera ad res nondum ſancitas ſpectabat, ac de iis varias notas edidit, quibus libelli tenorem corrigebant, vbi id opus eſſe videbatur. Ad deliberandum de hoc libello, eaque tam perturbatâ rerum congerie, Ceruinus denuò fuit à Pontifice Romam vocatus, ^g atque vt teſtinaret, diſpoſitis equis vt iuſſus.

3 Et ſanè Pontifex adeò contrariis inter ſe ventis agitabatur, vt mirum omnino ſit, quo pacto tam annoſa ratis nec cederet nec mergeretur. Creſcebant in dies inter Cæſarem ac Pontificem ſuſpiciones offenſioneſque: nam Caroli nomine ſolemniter fuerant confirmatæ cum Placentinis pactioes, Farnetiſis ac Pontifici noxiæ; de quibus cum Sfondratus conquerebatur cum Granuellano, is culpam reiicere conatus eſt in ipſam neceſſitatem, quam conditio temporis afferebat, indicans ſuſpiciones erga Gallos ſuper Mediolanenſi principatu. Verum præter hæc Camillus Vrſinus, ad Parmæ cuſtodiam

1548.

d Cap 26. num. 17. & 19.

e Litteræ Sfondrati ad Farnetiſium, 11. Aprilis 1548. f Fuit miſſus Romam 12. Maij 1548. vt in Diario.

g Inſiſſio peruenit Bononiã 10. Maij; & Ceruinus diſceſſit 17. vt in Diario.

Pars II.

Y

diam

*Historia
Concilij Tri-
dentini
lib. 10.
cap. 17.*

1548.
 h Diarium,
 9. Maij
 1548.
 i Diarium,
 8. Iunij
 1548. &
 plurimæ lit-
 teræ Monta-
 ni ad Cerui-
 num de hac
 re, præfer-
 tim 8. Iunij
 1548.

diam missus, h scripsit, detectas à se Cæsarianorum ad eam quoque urbem occupandam clandestinas molitiones, & ipse Gonzaga, i Mediolani Gubernator, quibusdam bonis beneficiariis Montanum spoliauerat, quæ ad ipsum, utpote Ticinensem Episcopum, pertinebant. Obtentui erat, quòd volebat Mediolanensis Senatus recognoscere sententiam iam Romæ prolatam, quæ Hieronymum de Rubeis, illius urbis Antistitem adhuc viuentem, ob grauissima crimina ab ea Sede deiecerat. Pro rei causa afferebatur in medium: Cùm ea Sedes huiusmodi bona possideret iure beneficiario, à Mediolani dominis concessio, ad Carolum, tamquam ad supremum illius Principem, spectare, de eorum prouentibus quæstionem exercere. Sed reuera post tot annos ea suscitata fuere ob aduersantem studiis Cæsaris Montani legationem; adeoque propositum erat, eos redditus Hieronymo restituere, cuius familia Parmæ præpollens partes Cæsaris sequebatur: ac re ipsa postmodum omnes illius Ecclesiæ prouentus sequestratione Senatus Montano sunt ablati, ut Hieronymo redderentur, quasi eius criminibus haud satis legitime comprobatis, nullis idoneis causis ea damnatio niteretur. Qua in re non potuit quispian seu prouidentiam mortalium non ridere, seu varietatem non admirari, qui animo reputauerit, eundem Montanum, adeò inuisum summo inter Christianos Principi, à quo tot Purpurati & Patria & clientelâ pendebant, conscendisse postea Petri Sedem; atque in ea collocatum usque adeò mentem mutasse, ut Hieronymum de Rubeis, qui ipsum Episcopatu spoliauerat, legitime redintegrauerit, & in gratiam Cæsaris Concilium Tridenti reposuerit, & pro re Placentina & Parmensi cum eodem belli societatem iunxerit aduersum Gallos.

k Diarium,
 16. Maij
 1548.

Ut ad Pauli acta redeamus. Propè iam is erat, ut Cæsari per missionem Legati ab eo expetitam satisfaceret, cùm litteræ Nuntij superuenire, quibus à Rege Galliæ denuntiabatur; * Cùm ea omnia, ut ipse affirmabat, ad Christianam Rempubliam opprimendam tenderent, ubi Pontifex ad ea præstanda animum induxisset, ex templò reuocaturum se Bononiâ Oratores & Præsules; quod si aliter heret, patrocinaturum se Concilio & Apostolicæ Sedi, suorum imitatione maiorum. Nec Pontifex, demulcendo Regi intentus, poterat eam moræ suæ causam Cæsari promere, quin ipsum acerbis exulceraret; cùm grauis iniuriæ loco habeatur, ubi id quod petitur, petitori in hostis gratiam negatur. Nactus itaque Pontifex tam implicatos vndique nexus, existimauit illud saltem vnicum sibi adfore temporis, quod omnia soluit, adiumentum; nec induxit

in animum, Cæsarem ad memorati libelli promulgationem ¹ progressurum tam citò, & absque permisso vel suo vel suorum administrorum, quos ille flagitauerat; quandoquidem Comitibus nondum ad exitum recessumque consuetum vergebant. Et Legatus ipse iam scripserat, ^m ita se sperare; ex eo præsertim, quòd Catholici Principes in responsione ad propositum libellum Cæsarem verbis paulò acerbioribus pupugerant, quasi vellet veterem Religionem mutare: vnde hic indignatus, in suspensionem venerat, per eos Principes, ac præcipuè Guillelmum Ducem Bauariæ, pacificationi obstacula conquiri, quò & tutiores ipsi ab illius armis, hac arte distractis, & potentiores tamquam partium Principes forent. Quamobrem Carolus subiungi iusserat, mentem suam non fuisse, vt per eam libelli propositionem Catholici suis è ritibus remouerentur; sed solum vt palàm fieret, ad quas tandem conditiones laici Septemviri, & quidam alij Principes Protestantes deuenirent.

1548.
l Litteræ
Farnesij ad
Poggium, in
Hispania
Nuntium,
15. Iunij
1548.
m Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
11. Aprilis
1543.

5 Legatus tamen illi considerandum obiecit; Tametsi ea libelli propositio, legitima illius comprobatio non esset, quæ ad Cæsarem non spectabat, sed quædam ad tempus permissio; tamen animaduertendum esse, multa in eo libello male sonare, ac frequenter adhiberi formulas parum sinceræ & ambiguas; quippe qui compactus fuerat ad inducendam conformationem quamdam in extrema potius verborum specie, quàm in intima animorum sententia. Ibi concedi Sacerdotibus, vt in coniugio persisterent: quod quamuis non Diuinâ, sed Ecclesiasticâ lege ipsis interdictum sit; non posse tamen eam legem laicâ potestate relaxari; multoque magis, quòd huiusmodi lex saltem de coniugijs post Sacerdotium contrahendis, omni memoriâ verustior erat apud Ecclesiam non Latinam modò, sed etiam Græcam, adeoque Apostolica traditio numquam interrupta. Concedi laicis in Eucharistiæ susceptione vsu Calicis, contra multarum Oecumenicarum Synodorum sanctionem. Vt cumque foret, nolle sibi, Sfondratus aiebat, arrogare iudicium de tanti momenti causis, sed à Romano Pontifice delectisq; ab eo viris expectandum.

n Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
11. Aprilis
1548.
o Litteræ
Sfondrati ad
Farnesium,
26. Maij
1548. &
Diarium,
12. Iunij.

6 Cæsar animaduersâ morâ & cautione Pontificis in comprobando libello, impatientius ferebatur studio faciendæ concordæ, cuius spem firmissimam tum ipsi tum Legato faciebat Bucerus, ⁿ qui fide publicâ fretus eò venerat, & apud Septemvirum Brandeburgicum morabatur. Ratus itaque Cæsar est, & conscientia suæ & Catholicæ parti se consulturum quorundam emendatione locorum, quæ plurimum offensionis inferebant, adiectoque præmio in hanc

Historia
Concilij Tri-
dentini
lib. 10.
cap. 17.
171

1548.

hanc sententiam: Suam veterem voluntatem componendi Religionis dissidia in Germania confirmabat, affirmabatque, id sperari non posse, nisi per Synodum Oecumenicam, quæ denique paucis ante annis vt Tridenti coalesceret, ipse impetrauerat; postea verò cunctos nouæ religionis asseclas spondidisse illius se Decretis subiecturos. Pergebat: Consulendum interim esse tam perniciosis controuersis: huiusce rei gratiâ à viris præstantibus, Religionisque studiosis, delatam ad se fuisse hanc doctrinæ formam, de qua fortasse vtraque pars vsque ad Synodi sanctiones conuenire posset: cumque eam viris Diuinarum Litterarum scientiâ præditis dispiciendam tradidisset, illos existimasse, eam doctrinam sanâ interpretatione explicatam Catholicæ Fidei haud repugnare, præter Sacerdotum coniugia, & Calicis promiscuum vsu: in reliquum posse illam concordie prodesse, quemadmodum Cæsar quoque pro temporum conditione censebat. Itaque persistentibus omnibus in proposito adhærendi Concilio, vbi illud promoueretur atque absolueretur, se interim hortari Catholicos, vt suis in ritibus perseuerarent; eos verò qui noua dogmata secuti fuerant, vt communem ipsi pariter Religionem complecterentur, aut certè illius libelli tenorem seruarent. Et quoniam ibi in quodam ^p capite sermo erat, vt tollerentur carimonia, per quas superstitio facillè induci posset; Cæsarem sibi reseruare potestatem eas declarandi, & cuncta reliqua, quæ in dubitationem venissent, dissoluendi.

p. Cap. 26.
num. 6.

Hoc Cæsaris Decretum potius non improbatum quàm comprobatum in Comitibus fuit, & non tam voce quàm silentio. De eo magis hæretici quàm Catholici conquerebantur; tum quòd lex æqua cunctis non esset, tum quòd tot in rebus cogerentur suam doctrinam deserere. Quare non ipsi minùs quàm Catholici commentarius per typos in lucem editis libellum ^q acriter confutarunt. Sanctacrucius Nuntius, qui aliquot ante dies peruenerat, nonnisi post horam à Decreti promulgatione ^r à Cæsare admissus fuit. Idcirco frigide exposuit quæ in mandatis habuerat; adiecitque, missionem ad illius libelli negotium fuisse præcipue destinatam, quo iam promulgato, eam sine fructu vanescere. Cæsar factum excusauit, causatus Comitibus diutiùs protrahi non potuisse. Cùm autem Nuntius verba iecisset de re Placentina, pro eo ac Ardinghellus cum Carolo egerat, hic interpellauit dicens, Prius res publicas componendas quàm priuatas, cuiusmodi erat Placentina, quæ ad Farnesiorum familiam spectabat. Cumque sibi visus esset à Nuntio aliquid perstringi, subdidit, ratione quadam iram maiestatem-
que

q. Auctores qui interim impugnant tum hæreticos tum Catholicos, vide apud Spondanum, anno 1548. num. 7.
r. Litteræ Nuntij ad Montanum, 16. Maij 1548. & Diarium, 21. Maij.

que spirante, Nihil actum à se, nisi quod probum & Catholicum Principem decuisset. Dura quidem, sed consueta Legatorum conditio est, qui ad exoptulandum cum potentioribus Principibus ab inferiore mittuntur, ut ob malè facta ipsi maledicta recipiant. 1548.

CAPUT XVIII.

Narrationes animaduersionesque Suavis, de rebus à Pontifice in hoc negotio gestis, expensæ.

1 **N** Arrat Suavis, Pontificem, cum prospiceret illius libelli promulgationem uti Catholicis simul ac hæreticis molestam, ita perniciosam non Apostolicæ Sedi, sed ipsi Cæsari fore, ne ipsum inde retraheret, illi leuiter obstittisse; sed simul retinendæ possessionis gratiâ, ne profana potestas Religionis leges ederet, mandasse Legato, ut callidè Cæsari significaret, persuasum esse Pontifici, eam libelli promulgationem fuisse meram permissionem Lutheranis factam, quâ cohiberentur, ne in deterius ruerent, quemadmodum prudentis Principis est minùs malum ad euitandum maius permittere; nullâ tamen varietate seu credendi seu viuendi Catholicis concessâ: nihilominus futurum fuisse opportunum, expressam huiusce rei declarationem haberi. Insuper refert, iussum à Pontifice Legatum, cum bona Cæsaris venia, antequam libellus promulgaretur, inde discedere, ne rem præsentiam suâ ratam faceret: atque hæc omnia ab eo peracta.

2 Nihil in his dicit, quod primo intuitu simile vero non appareat; sed nihil dicit quod verum sit. Ut ordiar à postremo: non modo Legatus non discessit antequam *Interim* promulgaretur, sed 26. Maij; adeoque vndecimo post promulgationem die scripsit ad Farnesium prolixis litteris multa quæ perpenderat super libelli tenore; & quinto Iunij rescripsit illi Farnesius, quàm grauiter ea de re Pontifex cum Mendoza conquestus fuerat. Ex quibus, & ex similibus querimoniis ad Hispaniæ Nuntium scriptis, constat pariter partem alteram falsam esse, hoc est, Pontificem rem (prout reuera erat) quasi meram permissionem interpretatum, indicasse per Legatum Carolo, eam sibi non improbari. Si Legatus in hanc sententiam nomine Pontificis fuisset Cæsarem allocutus, quânam potuisset Paulus extemplò tantum querelarum effundere? Si verò Cæsar hanc Legati indulgentiam penes se habuisset, quid causæ erat, cur nouo Nuntio vsque ad promulgationem libelli accessum negaret? Quis non intelligat id actum à Carolo, quia gnarus contra-

a 13. Iunij, ut ex Archiuo Barbarorum.

1548. rix in Pontifice voluntatis, præuidensque, à Nuntio promissum incelerem Præsulum quos ille postularat aduentum, adeoque petendam interim ab eodem æquam moram, voluit illius certaminis molestiam declinare? Præterea quid erat, cur postea Cæsar tot apud Pontificem excusationes congereret, & non potius consensum à Legato sibi significatum proferret?

b 11. Aprilis
1548.

Nec plus veri continet tertia pars: nimirum, arte Pontificis effectum esse, ut libello permissionis non comprobationis species appingeretur. Si res ita contigisset, egregiam sanè laudem eiusmodi ars merita esset, nec ego Paulum eâ defraudarem: sed iam narraui, Sfondratum vsque ab initio scripsisse, ^b id ipsum fuisse à Cæsare responsum iis, quæ Catholici Principes obiectarant. Postremò, quòd ait Suauis, languidè Pontificem libelli promulgationi obstitisse; quæro, quidnam amplius conari potuisset Pontifex, quàm ad eam retardandam Nuntium cum certis mandatis mittere, polliceri Præsules quàm celerrimè cum opportunis facultatibus, quas Cæsar petierat (tametsi Gallix Rex, vnicum Pontificis columen tot inter impulsus Cæsareæ potentix, repugnabat) atque interea tam frequenti, tam sollicito studio expendendam curare libelli doctrinam, ut animaduertens Cæsarem illius percupidum, posset illi tolerabilem aliquam eius emendationem proponere? Vbi Pontifex ad eam impediendam aut imperiosius aut feruentius se gessisset, quidnam illi sperandum fuisset præter diminutionem per contemptum auctoritatis suæ? Num illi deerant exempla tum Clementis, qui dum præualida subsidia Cæsari subministrabat, eundem retinere non valuit ab infausta Religionis pace in Ratisponensi conuentu; tum etiam sui ipsius, qui dum adhuc diffidentia inter ipsum & Carolum non tam altè animos occuparat, Decreta Spirensia vel inuitus inspexerat, ad quæ corrigenda coactus pro munere fuerat, publicas literas paternis obiurgationibus minisque plenas ad eum scribere? Cuiusnam futura efficacix eâ temporum conditione putari poterant vetita Pontificis apud Cæsarem, qui, si profana spectentur, illi Placentiam ademerat; si Sacra, solemniter prouocari iusserat ad legitimum Concilium de Pauli negligentia, ac de eo cœtu, quem Paulus pro Concilio habuerat, per tam minacem denuntiationem? Verùm misera profectò in hoc Pontificum conditio est: illis tamquam Religionis supremis arbitris obtreçant hæreticorum sectæ; illis ob auctoritatem Ecclesiasticam profana potentia, ob ditionis æmulationem finitimi Principes obloquuntur; illis aulici subditi- que innumerabiles infensi, quia numquam saturi ob ingluuiem in-
explebilem,

explebilem, passim oblatrant: ac ne post mortem quidem eorum
 facta, prout euenit ceteris dominantibus, tuentur ij qui sub illo-
 rum ditione degunt, cum hoc partium studium illis adimat condi-
 tio illius Principatus, qui vnicus inter Monarchicos est nec iure nec
 consuetudine per successionem deferendus; adeoque ipsorum no-
 men historicorum calumniis sic expositum manet, vt nullum pla-
 ne eo magis impetum magisque destitutum superfit. Hinc est
 quod Prudentius Sandouallius Pompeiopolitanus Antistes, etsi Re-
 gium chronographum sese nuncupat, affirmare ausus est, Synodum
 a Paulo Bononiam Tridento fuisse traductam, vt aduersus Caro-
 lum Petri Aloysij caedem vlcisceretur. Sed scriptor hic videtur mi-
 hi ex iis quae aut ipse legit, aut accepit ab aliis, perinde tractationes
 constare, vt à somnio ex imaginibus in vigilia conspectis visa con-
 flantur. Exemplum sit. Velasum & Vargas tamquam duos Ora-
 tores Caesareos inducit, qui coram Paulo contestarentur Bononiae,
 vbi Pontificem Aulamque id temporis adfuisse comminiscitur.
 Quodnam crassius parentiusque mendacium? Et tamen Fama,
 numen illud à terrenis heroribus adoratum, idolum quoddam est
 etiam ex huiusmodi nugis compactum: sed reuera ita compactum
 est in fluxis sui corporis partibus, quae integro viuente mutantur;
 non item in solidis permanentibus, per quas idem viuens subsistit,
 cum mendacij sit defectio, veritatis perennitas.

1548.

HISTO.